

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AHİSKA TÜRKLERİNİN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER
NEZDİNDEKİ TEMASLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İslam HALİDOV

Enstitü Anabilim Dalı :Uluslararası İlişkiler

Enstitü Anabilim Dalı :Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA

MAYIS – 2011

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AHISKA TÜRKLERİNİN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER
NEZDİNDEKİ TEMASLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İslam HALİDOV

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu Tez 13/1.6./2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oyçokluğu/ oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Alaaddin Yalıncaz Prof. Dr. EMİN GURSES Doç. Dr. Hamza AL

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

EMİN GURSES

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İslam HALİDOV

13.09.2011

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın hazırlanmasında danışmanım Prof. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA hocama sonsuz teşekkür ederim. Sakarya Üniversitesinde eğitim almama bana yardımcı olan Prof. Dr. Recai Coşkun, Doç. Dr. Ahmet Vecdi CAN, Ar. Gör. Yasin ŞERİFOĞLU ve tüm hocalarıma sonsuz teşekkürümü bildiririm. Ayrıca bu çalışmamda manevi destek veren Sakarya Üniversitesi'nde eğitim alan Türk Dünyası Öğrencilerine teşekkür ederim.

İslam HALİDOV

13.09.2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
HARİTALAR	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: AHISKA VE AHISKA TÜRKLERİNİN TARİHİ	3
1.1. “Ahıska” Adının Anlamı.....	3
1.2. Ahıska'nın Coğrafi Konumu.....	6
1.3. Kıpçaklar ve Atabekler Dönemi.....	6
1.4. Osmanlı Dönemi	10
1.5. Rus İşgali.....	13
BÖLÜM 2: AHISKA TÜRKLERİNİN SÜRGÜN EDİLMESİ	22
2.1. 1944 Sürgünü	22
2.3. Vatana Dönüş Mücadeleleri.....	29
2.3. Reşit Seyfatov'un Mektupları.....	35
2.4. Fergana Olayları (İkinci Sürgün)	38
2.5. Türkiye'ye Yapılan Göç.....	43
2.6. Krasnodar Baskıları.....	46
2.7. Kırgızistan'da Ahıska Türklerine Saldırı	51
BÖLÜM 3: AHISKA TÜRKLERİNİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU	54
3.1. Ahıska Türklerinin Ülkelere Göre Dağılımı	54
3.1.1. Türkiye.....	54
3.1.2. Kazakistan.....	54
3.1.3. Azerbaycan	55

3.1.4. Rusya Federasyonu	55
3.1.5. Kırgızistan.....	57
3.1.6. Özbekistan	57
3.1.7. ABD	58
3.1.8. Ukrayna.....	59
3.1.9. Gürcistan.....	60
BÖLÜM 4: AHISKA TÜRKLERİNİN ULUSLARARASI FAALİYETLERİ.....	61
4.1. Uluslararası Temaslar.....	61
4.1.1. Lahey	61
4.1.2. Viyana Toplantısı.....	62
4.1.3. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne Üye Olması.....	63
4.1.4. Geri Dönüş Yasası	66
4.1.5. Kazakistan AGİT Zirvesi.....	67
4.1.6. Ahıskalılar için Gürcistan'da Hükümet Konseyi Kuruldu	68
4.2. Ahıska Türklerinin Teşkilatları	74
4.2.1. Vatan Cemiyeti, ...	74
4.2.2. Federasyon.....	74
4.2.3. Dernekler	75
4.2.4. İstanbul Ahıskalılar Vakfı.....	77
4.2.5. DATÜB.....	77
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	103

KISALTMALAR

AK	: Avrupa Konseyi
AKGS	: Avrupa Konseyi Genel Sekreteri
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.G.E.	: Adı Geçen Eser
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
A.G.M.	: Adı Geçen Makale
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
İATKDD	: İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği
KGB	: Sovyetler Birliği Gizli Servisi
KP	: Komünist Parti
NKVD	:(Народный комиссариат внутренних дел) İçişleri Halk Komiserliği
UGT	: Uluslararası Göç Teşkilatı
ECMI	:(European Centre For Minority Issues) Avrupa Azınlık Sorunları Merkezi
ECOIN	:(European Country of Origin Information Network) Avrupa

Ülkeleri Bilgi Ađı

DATÜB	: Dünya Ahıska Türkleri Birliği
RF	: Rusya Federasyonu
S.	: Sayfa/Sayfalar
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
UATDF	: Uluslararası Ahıska Türk Dernekleri Federasyonu
UVÖ	: Uluslararası Vatan Örgütü
YS	:Yüksek Sovyet

HARİTALAR

Harita 1: Atabek Yurdu	6
Harita 2: 1994 Stalin Sürgününe Kadar Ahıska Türklerinin Yaşadığı Bölge	23
Harita 3: Haziran 1989 Sonrası Ahıska Türklerinin Geçici İskân Bölgeleri.....	43
Harita 4: Krasnodar Bölgesinde Yaşayan Ahıska Türkleri	51

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Kremlin'in 30 Mayıs 1968 tarihli Kararnamesi	30
Şekil 2: Gürcistan Savcılığı'nın Ahıska Türklerine verdiği cevap	33
Şekil 3: Gürcistan'a Geri Dönüş Yasası	69

Tezin Başlığı: Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları

Tezin Yazarı: İslam HALİDOV

Danışman: Prof. Dr. Alâeddin
YALÇINKAYA

Kabul Tarihi: 13.09.2011

Sayfa Sayısı: viii (önkısım) + 79 (tez) + 14 (ek)

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Ahıska Türkleri, asıl vatanları bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti toprakları içinde kalan ve Türkiye ile sınır komşusu olan, Ahıska, Ahılkelek, Aspinza, Adıgön ve Bogdanovka ilçelerinden 1944 yılındaki sürgünden sonra topraklarından ayrılmışlardır. Günümüzde Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Türkiye, Rusya Federasyonu, ABD ve Gürcistan'da dağınık olarak yaşamaktadırlar.

Ahıska meselesinin ortaya çıkmasında önem arz eden hususlar tarihsel bir süreç içerisinde ele alınmıştır. Ahıska meselesinin bugün dahi çözümlenemeyişinde önemli bir etken olan etnik kimlik konusunda, her iki tarafında iddiaları tarafsız olarak incelenerek özellikle fikir ayrılıklarının yoğunlaştığı hususlar üzerinde durulmuştur.

Dünden bugüne Ahıska meselesinin başlangıcını teşkil eden 1944 Stalin sürgünü ile 1989 Fergana Olayları'nın gerçek ve görünürdeki sebepleri dönemin SSCB politikaları ışığında değerlendirilmiş, sonuçlarının bugüne yansımaları ele alınarak Ahıska Türklerinin sürgün sonrası sosyo-politik ve demografik yapıları incelenmiştir. ABD'nin 2005 yılından itibaren yürürlüğe koyduğu ve Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türklerinin ABD'ye göç etmesini öngören proje anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Sürgün, Fergana, Krasnodar, ABD.

Title of the Thesis: Meskhetian Turks Cash International Organisations Contacts	
Author: İslam HALİDOV	Supervisor: Prof. Dr. Alâeddin YALÇINKAYA
Date: 13.09.2011	Number of Pages: viii (pre text) + 79 (main body) + 14 (appendix)
Department: International Relations	
<p>The origin motherland of Ahıska Turks is on the place of Georgia and neighbour of the border Turkey, they are: Ahıska, Ahılkelek, Aspinza, Adıgön and Bogdanovka. In 1944 year because of deportation Ahıska Turks left their places. In nowadays Ahıska Turks live separately in countries such as: Kazakhstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Azerbaijan, Turkey, Russian Federation, the United States and Georgia.</p> <p>The issues which are important in the appearance of Ahıska Matter were considered in historical period. About the ethnic identity which is not solved even in these days, both side's claims were studied neutrally and emphasized especially on the matters about the disputed opinions.</p> <p>The real reasons and results of the exile, from past till today, executed by Stalin in 1944 and the events which took place in Fergana in 1989, were evaluated in the light of SSR policy in that time. The social-political and demographic structure of Ahıska Turks were examined by taken up the reflection of these results. The benefits which USA wants to gain by the project, put into effect by USA after 2005 and which included the immigration of Ahıska Turks living in Krasnador to USA.</p>	
Keywords: Ahıska Turks, Exile, Ferghana, United States, Krasnodar.	

GİRİŞ

Kafkaslar bir geçiş kapısı olup farklı etnik kökene mensup halkların yaşadığı, bir kısmının tekrar Asya'nın derinliklerine, bir kısmının Avrupa'ya, bir kısmının İran'a, diğer kollarının Mezopotamya ve Mısıra geçtiği, tarihi verilerle anlaşılmaktadır. Tarihin en eski dönemlerinden beri Asya'dan gelen ve Asya kökenli olan kavimlerin asırlar önce bu yolu kullandıkları bilinmektedir. Ahıska/Mesketya bölgesinin Türklük tarihi hayli eskidir. Ciddi kaynaklar Makedonyalı İskender'in Kafkasya geldiği zaman burada Türklerle karşılaştığını zikretmektedir. 1573 yılında Osmanlının Gürcistan'ı fethetmesinden sonra; iç Anadolu Bölgesi'nden, özellikle Konya, Tokat ve Yozgat'tan seçilen Türkler Ahıska ve civarına yerleştirildi. 14 Eylül 1829 tarihinde Ruslarla imzalanan Edirne Antlaşması gereğince, savaş tazminatı yerine Ahıska ve Ahılkelek Ruslara verilerek, Kars ve Ardahan'dan itibaren diğer topraklar Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Böylece Ahıskalıların karanlık devri de başlamış oluyordu.

Çalışmanın Amacı

II. Dünya Savaşı esnasında Ahıska Türklerinin maruz kaldığı sürgün cezası, Rusya'nın Türklerle ilgili politikasının önemli kesişim noktalarını yüklenmektedir. Bu sürgünle birlikte, asimilasyon, boyları birbirine kırdırma, Türkiye ile diğer Türklerin arasına Demirperde çekme gibi çok yönlü politikaların Ahıska Türklerine de uygulandığı görülmüştür. Stalin, Sovyetler Birliği'ni dev bir kampa ve bir hapis haneye çevirmişti. Böyle bir zamanda, Almanya Rusya'ya saldırdı. Cephelerden çok uzaklarda olan Ahıska, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, bu savaştan ağır nasibini aldı. Rus-Alman savaşına yaklaşık 40.000 asker gönderen Ahıska'da işlerde çalışacak erkek kalmamıştı. Sovyetler Birliği uğruna savaşan Ahıska Türklerinin 25.000 kadarı savaşta ölmüştür.

Savaş bittikten sonra vatana göğüsleri madalyalarla dolu dönen Ahıskalılar bırakıp gittiklerinin yerinde harabe köyleri bulmuştur. Uzun uğraştan sonra yakınlarının yerini öğrenen 'gaziler', Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın yolunu tuttular. Orta Asya'nın farklı doğal şartları onları çok zorladı. Maddi ve manevi kayba uğrayan, asimile olma korkusuyla karşı karşıya kalan bu toplum kendi tabirince 'bizim sennik' diye tanımladığı Ahıskalılarla bir arada yaşamayı tercih ettiler.

Ahıska Türklerinin yüzyıllarca yaşadığı köy ve kasabalara Gürcü ve Ermeniler iskân edildi. İnsanlık tarihinin en acı olaylarından birini teşkil eden bu sürgün olayının belgeleri, yıllar sonra Moskova'da basılan Yuridiçeskaya Gazetesinde 1991 yılında ortaya çıkmıştır. Geçen bunca zaman içinde Ahıska Türkleri hep kendi doğduğu topraklarına dönmek istemiştir. Ne var ki hem SSCB hem de Gürcistan yönetimi buna sessiz kalmışlardır. Ahıska Türkleri örgütlendiği çeşitli dernekleri ve sivil toplum örgütleriyle Vatanlarına geri dönme mücadelesi vermektedirler. Bu geri dönüş mücadelesini uluslararası düzeyinde vermektedirler. Ne yazı ki İnsan haklarından bahsedenler bu durumu görmezden geliyorlar.

Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışmanın ilk bölümünde Ahıska ve Ahıska Türklerinin menşei ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Kronolojik olarak tarihi seyirleri ele alınmıştır. Özellikle Ahıska'nın 1921 Moskova antlaşmasıyla Ruslara bırakılması. İkinci bölümde II Dünya savaşı sırasında Ahıska Türklerinin Sürgün edilmeleri, gördüğü işkence ve zorlukları konu edinmiştir. Sürgün sonrası Vatanlarına geri dönüş çabaları olmuştur. 1989 Yılında Fergana olayının patlak vermesi ve Ahıska Türklerinin ikinci kez Sürgün yaşamalarına neden olmuştur. Üçüncü bölümde Ahıska Türklerinin sosyal, demografik durumu ve uluslar arası temasları konu edinmiştir.

Çalışma süresince, uygulanan diğer bir yöntem, bu konuda daha önce yapılmış tez, kitap, dergi, makale ve diğer kaynakların titiz bir şekilde taranması olmuştur. Bu şekilde, tekrarlardan kaçınmak ve daha özgün bilgiler yansıtmak hedeflenmiştir.

BÖLÜM 1: AHISKA VE AHISKA TÜRKLERİNİN TARİHİ

1.1. “Ahıska” Adının Anlamı

Ahıska kelimesi, Dede Korkut Kitabında “Ak-Sıka” kelimesiyle ilişkili olup “Ak- Kala” manasına gelmektedir. Ahıska kelimesi, Ahıska bölgesinin komşularının dillerinde “Ahıska, Akhır-Kıska, Akhal-Kelek, Ak-Sıka” şeklinde kullanılır. Bugün Gürcüler, “Yeni-Kale” manasına gelen “Akhal-Tsikhe” diye bunun kendi dillerinde olduğunu iddia ederler. Fakat 1578 – 1582 yıllarında buraları gezip gören ve Osmanlı Ordusu’nun “münşi”si olan tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali Çelebi’nin, “Ak-Şehir demekle meşhur Akhal-Kelek (Akhal-Kalak) namıyla mezkûr olan kala” diye bugünkü Ahıska’dan bahsetmesi ve doğrudan doğruya “Ak-Şehir” diye göstermesi, Gürcü kökünden olmadığını gösterir (Bayraktar, 2000: 16).

Ahıska ve çevresine tarihte Mesketya da denilmektedir. Bugün Rus ve Gürcü kaynaklarında Mesketya adıyla anılan Ahıska bölgesinin eski sakinleri kimlerdi? Mesketya adının da, buralarda yaşamış eski bir kavim olan Meshlerden kalmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavmin menşeyini kesin olarak belirlemek zordur. Bununla birlikte su görüşler ileri sürülebilir: Meshler, Nuh Nebi oğlu Yafes’in oğlu ve Oğuz’un pederi Mesek’ten gelen Masagetlere dayanır (Zeyrek, 2001: 9). Diğer bir görüşe göre ise; Meskler, Kartvel (Gürcistan) güneyinde yaşamış Gogarlı (Iskit) ve Turanî yerli Hıristiyan halktır (Kırzioğlu, 1992: 113).

Bazı kaynaklarda ise Ahıska yöresinde yaşayan ve 1944’de Türk olduğu için sürgüne tabi tutulan bir kısım halkın da Gürcü asıllı olduğu ancak XVI. yy.da bölgenin Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetine geçmesiyle İslamiyeti kabul ederek Türkleştikleri iddiaları yer almaktadır. Ne var ki, bu iddiaları ciddiye almak epeyce güçtür (Avşar ve Tunçalp, 1994: 7).

Ahıska Türklerinin sosyal yapılarının, gelenek ve göreneklerinin Gürcü kimliğiyle uzaktan yakından hiçbir bağı yoktur. Ana dili Gürcüce olan Ahıska Türkü de yoktur. Mesket, Mesheti ve Ahıskalı tanımlamaları coğrafi bir adlandırmadır. Bu toplumun dilinde Gürcü unsurları az sayıdadır. Kasgarlı Mahmud’un Divanü Lugati’t Türk adlı eserindeki bazı sözcüklerin aynı anlamda ve neredeyse aynı biçimde bugün de Ahıska

söz varlığında yer alması onların etnik kimliğine tutulan aynadır. Ahıskalı Türkler sadece etnik kökenleri, tarihleri gelenekleri, yaşam biçimleri ve kullandıkları Türkçeye değil; karşı karşıya kaldıkları sorunlarla daha çok dikkat çekmişlerdir. Bugün farklı coğrafyalara dağılan ve yukarıda da anlatıldığı gibi, değişik adlarla tanımlanan bu toplum, yıllarca kimlik mücadelesi vermiştir. Kendilerini ‘dışlanmış’ olarak da gören Ahıskalı Türkler halen çözüm arayışı içindeler (Yüzbey, 2008: 681). “Ahıska Türklerinin irki yönden Türk olmalarının diğer bir delili de kullandıkları dilin Anadolu Türkçesine çok yakın olması ve kendilerinin değişik bir boy adı almamış olup doğrudan ‘ Türküz ’” demek (Yalçınkaya, 2006: 208). Öte yandan kendilerini Osmanlı Türkü olarak tanımlayan ve sosyal hayatlarında Türk kültürü baskın olan bu toplum, Gürcü oğulları gibi birtakım yakıştırmaları hiçbir zaman kabullenmemişlerdir (Yüzbey, 2008: 681).

Gürcü kültürü, Türk kültürü ile hiç bir ortak özelliğe sahip değildir. Aynı coğrafi sahayı paylaşmanın getirmiş olduğu bazı etkileşimler söz konusu olabilir ayrıca Kafkas kültürü içinde Gürcü kültürü başlı başına farklı bir grup oluşturur. Gürcü dilinden Ahıska Türkçesine geçen kelime sayısı yok denecek kadar azdır. Fakat Ahıska Türklerinin tamamının Gürcüleştiremediği, onların sosyal hayatlarındaki baskın Türk kültüründen anlaşılmaktadır. Gürcü kültürünün etkisi altında kalan bir toplumun, aradan asırlar geçse de birçok noktada, etkileşim sonucu benzer özellikler sergileyeceği kesindir. XVI, XVII, XVIII, XIX ve XX. asırda bile Gürcü kültürünün Ahıska Türkleri üzerinde hiç bir etkisi söz konusu olmamış, dil asimilasyonunda bile gelişme kaydedilememiştir (Kalkan, 1998: 161).

Kafkaslar bir geçiş kapısı olup farklı etnik kökene mensup halkların yaşadığı, bir kısmının tekrar Asya'nın derinliklerine, bir kısmının Avrupa'ya, bir kısmının İran'a, diğer kollarının Mezopotamya ve Mısıra geçtiği, tarihi verilerle anlaşılmaktadır. Tarihin en eski dönemlerinden beri Asya'dan gelen ve Asya kökenli olan kavimlerin asırlar önce bu yolu kullandıkları Mezopotamya'ya Sümerler, Anadolu'ya Hurri - Mitani, Karadeniz'in kuzeyine İskit - Saka adıyla indikleri bilinmektedir (Kalkan, 1996: 393).

Öyle anlaşılıyor ki, Meskler, Gürcü olmamakla beraber, Kıpçak hatırası olan bugünkü Ahıska Türklüğünü de ifade etmemektedir. Meskler, bölgeye kendilerini hatırlatan Mesketya adını bırakmış ve Hitit, Asur, Sümer gibi kaybolmuş eski bir kavim olmalıdır.

Eski çağlarda Kıpçak Türkleriyle birlikte bu bölgede yaşadığı anlaşılan Meshi kavmi, Kıpçakların içinde erimiş olmalıdır. Bu kavmin ne ırkî, ne de coğrafî bakımdan Gürcülerle ilgisi olmadığı kanaati ağır basmaktadır (Zeyrek, 2001: 9).

Ahıska/Mesketya bölgesinin Türklük tarihi hayli eskidir (Zeyrek, 2001: 9). Ciddi kaynaklar Makedonyalı İskender'in Kafkasya geldiği zaman burada Türklerle karşılaştığını zikretmektedir (Zeyrek, 2001: 9). Bu seferi sırasında Kıpçaklar ve Bun-Türklerin bölgede bulduklarına dair bilgiler vardır. Gürcü kaynağı 'İskender, Kür nehri boyunca yerleşmiş ve bizce iptidai Türkler ve Kıpçak denilen milletler gördü. Kendisi buna çok hayret etti, çünkü onların hal ve hareketi başka hiçbir millette yoktu şeklinde bir kayıt geçer (Merçil, 2003: 16). Bu bilgilerden de anlaşılıyor ki Ahıska ve çevresi ta İskender zamanından beri Kıpçak ve Bun-Türk adı verilen Türk kavimleriyle tarihi bir Türk yurdudur.

Fransız bilgini Brosset, Bun-Türklerin Turanlı olduğunu bildirmektedir. Gürcü dil bilgini Marr ise, Bun-Türk'ün "otokton/yerli Türk" anlamına geldiğini yazmaktadır. Bu bilgiler, Çoruh ve Kür boylarında, dolayısıyla Kafkasya'da, Türklük tarihinin, ne kadar eskilere gittiği konusunda kesin bir fikir vermektedir. Bun-Türkler hakkında bilgi veren bir başka ünlü tarihçi de Güney Azerbaycanlı Zehtabî'dir. Zehtabî'nin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: "İskender Kafkasya'ya geldiğinde, Bun-Türklerle karşılaştı. Bun-Türkler, Kür ırmağı sahilllerinde yaşıyorlardı. Gürcü alimi Takayşvili, illeri Türk göstererek, Bun-Türkler, ya Türkler ya da Turanlılardır, demektedir. Akademik Marr da, Bun-Türkler sözünün, yerli Türkler anlamına geldiğini belirtmiştir. Bazı âlimler, Bun-Türkleri, Hun Türkleri olarak da gösterirler. Gürcü âlimleri, Bun-Türklerle Kıpçaklar arasında bir fark görmüyorlar. Bu da tabiidir. Çünkü bunların her ikisinin dili, âdetleri, dinî inançları, hayat tarzları vs. aynı idi; her ikisi de Türk idi. Kuman, Kırgız, Tatar, Kara Kırgız dillerinde bun, soy/nesil demektir. Bun-Türk, Türk soyu, Türk nesli demektir" (Zeyrek, 2001: 11).

En eski Gürcü kaynaklarından biri olan Moktsevay Kartlisa'da (VIII. yüzyıl), milâttan önce IV. yüzyılda Makedonyalı İskender'in Kafkasya'ya geldiği sırada Kür ırmağı boylarında Bun-Türklerin yaşadığına dair ifadeler yer almaktadır. O zamanlar Bun-Türklerin buralarda dört büyük şehri ve alınmaz kaleleriyle güçlü orduları varmış. Bu

topraklara daha sonra birbiri ardınca Hunlar, Hazarlar ve Kıpçaklar gelmiştir. Bu bilgiler Rus ve Gürcü kaynaklarınca da doğrulanmaktadır (Zeyrek, 2001: 11).

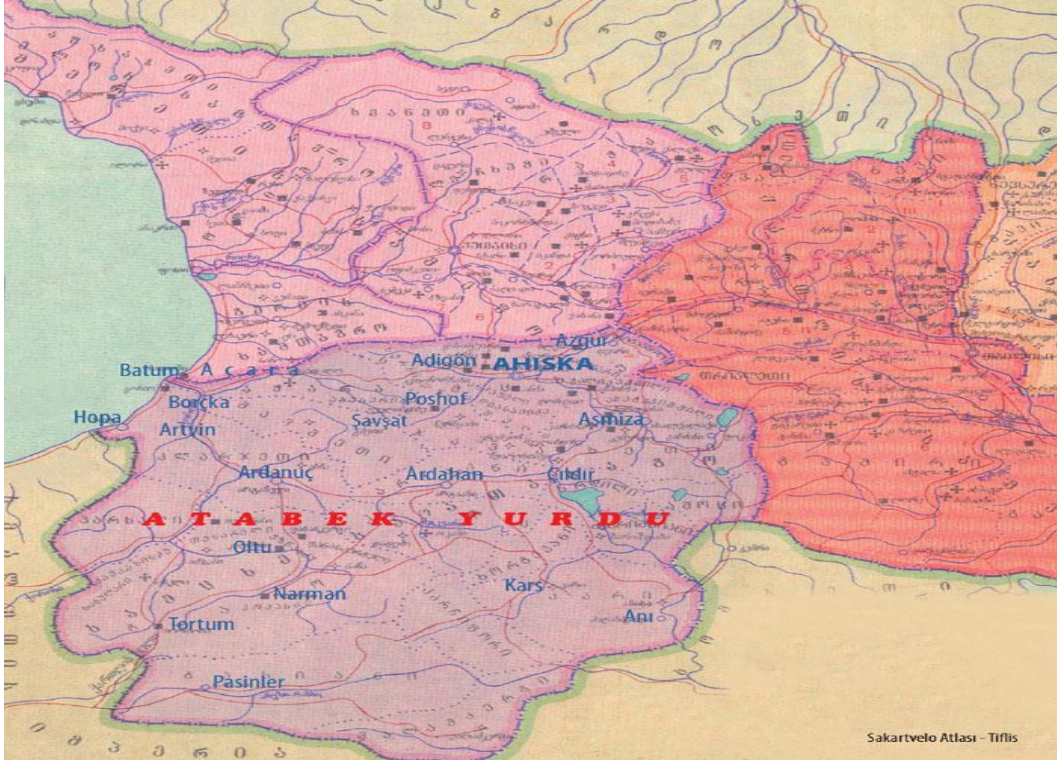
1.2. Ahıska'nın Coğrafi Konumu

Ahıska, Kars'a 150 km., Ardahan'a ise 60 km. mesafede olup , Türkiye'nin kuzeydoğu sınırlarına da sadece 15 km. uzaklıktadır. Gürcistan Cumhuriyeti'nin Acaristan bölgesi ile Ermenistan Cumhuriyeti arasında kalan, coğrafi olarak geniş bir alanı kaplayan Ahıska, Ardahan, Çıldır ve Posof ile de ortak bir sınıra sahiptir (Badalov, 2004: 11).

Abastuman, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Azgur ve Hirtız gibi önemli yerleşim birimleri ile iki yüzden fazla köyün merkezi olan Ahıska şehri, Türkiye sınırına 15 km mesafede bulunmaktadır. Posof Çayının iki yakasında yer alan şehir, karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlıdır. Ayrıca Türk sınırının çok yakınına kadar uzanan bir demiryolu, Ahıska'yı Tiflis'e bağlar. Kür ırmağı, Posof ve Adigön Çayları ile bu çaylara karışan derelerin suladığı verimli topraklar, tarıma çok elverişlidir. Ahıska yakınındaki linyit yatakları da işletilmektedir (Taşdemir, 2005: 15).

1.3. Kıpçaklar ve Atabekler Dönemi

Harita 1: Atabek Yurdu

Kaynak: (<http://www.ahıska.org.tr/yazi.php?goster=122> (08.12.2010)

Kıpçakların merkezi Batı Sibiryaya idi. İrtiş ırmağı civarında, İşim ve Tobol nehirleri çevresinde yaşıyorlardı (Özel, 2008). Kıpçak/Kumanların İrtiş-Talas sahasında batıya doğru harekete geçmeleri, 916 yılında Çin'in kuzeyinde teşekkül eden Kıtay Devleti'nin faaliyeti ile bağlı olsa gerekti. Kıtaylar kuvvet kazandıkça, bazı Türk zümrelerini batıya doğru itmişler ve bu itişin neticesi Kıpçaklara'da dokunmuş, bazı Kıpçak boylarının yer değiştirmesine sebep olmuştur (Safran, 2002: 786).

Kıpçakların Moğol istilasına kadar bir buçuk asırdan fazla bir süre Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırları hükümleri altında tutuşlar, Rus ve Balkanlar tarihinde derin izler bırakmışlardır. 1055 yılında Preyaslavl Knezi ile bir anlaşma yapan Başbuğ Boluş'tan sonra Kıpçaklar 1061'de Rusları yenip 1068'de kendilerinden kaçan bazı Uz ve Peçenek guruplarını hizmete aldığı bahanesiyle yine Preyaslavl'a girerek Rus knezlerinin birleşik ordusunu perişan ettiler. Çernigov knezliğine kadar sokuldular. 1071'de Rostovtsev, Niyatin bölgesine, 1079'da Voin kasabasına, ertesi sene Novgorod sahasına akınlar yapan Kıpçaklar, 1080'li yıllarda hakimiyetlerini Don-Dnyester ağırlık merkezi olmak üzere, Balkaş Gölü-Talas havalisinden Tuna ağzına kadar yaymışlardı. Kafkaslar'da Kuban bölgesi, Doğu Avrupa-Batı Sibiryaya bozkır bölgelerinin tamamını içine alan Kıpçak sahası o zamandan itibaren İslam kaynaklarında 'Deşt-i Kıpçak' (Kıpçak Bozkır) adını almış, Batı kaynaklarında 'Comania' (Komanya) şeklinde anılmıştır (Gökbel, 2000: 129).

Kıpçakların Kafkaslara ve Kafkasların güneyine inmeleri Kıpçak-Gürcü yakınlaşmasıyla başlamıştır. Gürcü Kralı David II (1088-1125), Büyük Selçuklu İmparatorluğunun en güçlü dönemine rastlayan hükümdarlığının ilk yıllarında, Türk-İslam baskısına karşı durabilmek ve mümkün olduğu takdirde Abhazların yaşadığı bölge ile diğer Gürcü bölgelerini Selçuklulardan geri almak için aralarında yavaş yavaş Hıristiyanlığı yayararak, Kıpçaklardan kendine en yakın birlik ile temas kurarak askeri destek sağlamaya çalışmıştır. Kıpçaklarla yakın ilişki kurarak güzelliği ile meşhur bir Kıpçak prensesi ile evlenmiştir (Kurat, 1987: 83-84) Bu prenses başbuğ Saruhan'ın torunu Atrak'ın kızı idi. Akıbalığın da etkisiyle Gürcülerle yakın ilişki içine giren Kıpçaklar, Gürcü Kralı David II'nin daveti üzerine 1118 yılında Kıpçak komutanı Atrak başkanlığında 40.000 aileden oluşan kalabalık Kıpçak kitlesi Çoruk ve Kür dolaylarına yerleşmiş, görülmemiş bir şekilde canlandırmışlardır (Kumekov, 2002: 789).

Kral David II Kıpçakların desteğiyle Azerbaycan, Karabağ, Şirvan ve Doğu Anadolu'ya akınlar yaparak Selçuklulara karşı önemli başarılar elde etti. 1120 senesi içinde Gürcü-Kıpçak müttefik ordusu, Kür ve Çoruk boylarındaki Türkmenlere baskın düzenlediler. Borçalı kasabası, müttefiklerin eline geçti. Gürcü-Kıpçak ordusunun akınlarından sıkıntıya düşen Türkmenler, Irak Selçuklu Sultanı Mahmud'dan yardım istediler. Mardin Artuklu emiri İlgazi ile Hille emiri Sadaka oğlu Dübeys Gürcü-Kıpçaklara karşı harekete geçtiler (Özel, 2008). 18 Ağustos 1121'te Did Gorni savaşında iki yüz Kıpçaklı fedaisinin sığınmış gibi görünerek Türkmen ordugâhı içine rahatça girmişken dört bir yana ok yağdırmaya başlamaları yüzünden İlgazi, 4000 de tutsak vererek dağıldı. Bu savaştan sonra Tiflis şehri ele geçirildi. Gürcü-Kıpçak müttefik ordusu bundan sonra akınlarına devam ettiler. 1238'de Azerbaycan Atabeyliği'ne saldırı düzenlediler (Kırzioğlu, 1992: 117) 1162 de Şeddadiler üzerine akınlar düzenlediler. Ani, Kars ve Düvin şehirlerini ele geçirildiler. Bu arada Azerbaycan Atabegi İldeniz 1163 Temmuz'unda Gence'de bulunan Gürcü-Kıpçak ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Ani yeniden Müslümanların eline geçti (Bedirhan, 2000: 239).

Kıpçak başbuğunun kardeşi Sevinç idaresindeki yeni topluluklar, kuzeyden ülkeye geldiler (1190). Gürcistan'da Kıpçak/Kuman unsuru arttı. Bu topraklara yerleşen ve Gürcülerle din birliği bulunan Kıpçak Türkleri, devletin ordu, siyaset ve maliyesinde çok etkili konuma geldiler. Zamanla güçlenen Kıpçak Atabekleri, İlhanlılar çağında (1267) Tiflis'e karşı gelerek beyliklerini ilân ettiler. İlhanlı Hükümdarı Abaka Han'ın da desteğini gören Ahıska Kıpçak Atabekliği, Gürcü kaynaklarında Sa-Atabago (Atabek Yurdu) olarak geçmektedir (Zeyrek, 2001: 13). XVI. yüzyılın başlarında Ahıska Atabekleri devletin sınırları Azgur'dan Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum'a kadar uzanıyordu. Bugünkü halk kültüründen de anlaşılıyor ki, Ahıska Türkleri ile Posof, Ardahan, Artvin, Ardanoç, Şavşat, Yusufeli, Tortum, Narman ve Oltu halkı aynı köktendir (Zeyrek, 2011).

Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevî nüfuzu altında kalan Ahıska Atabeklerinin toprakları, Lala Mustafa Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Kafkasya Seferi sırasında, Safevîlerden alınarak Osmanlı ülkesine katıldı (1578). Ahıska şehri, yeni kurulan Çıldır Eyaleti'nin başkenti oldu. Ahıska'da, 1595 yılında sayım yapılarak Osmanlı Kanunnamesi yürürlüğe kondu. Bu Kanunnamenin yer aldığı Ahıska Tahrir

Defteri'nde geçen vergi mükellefi köylü isimlerinden bölge halkının Türklüğü açıkça anlaşılmaktadır: Arslan, Ayvaz, Bayındır, Bekâr, Çabuk, Devletyar, Elaldı, Elalmaz, Emirhan, Gökçe, Kanturalı, Korkut, Murat, Nuraziz, Pirali, Şahmurat, Temür, Ülmez, Yaralı, Yusuf... Bu bilgilerden anlaşılıyor ki, Ahıska ve çevresi, Kıpçak Türklerinin hem milâttan önce, hem de milâttan sonraki asırlarda gelip yerleştikleri, şehirler kurdukları eski bir Türk yurdudur. Bugünkü Posof ilçemizde bulunan Cak Suyu'na adını veren ve bu suyun kenarındaki Cak Kalesi'nde yaşayan Kıpçaklı I. Sargis, Tebriz'de Abaka Han'dan Atabek unvanını alarak Artvin, Ardahan ve Ahıska bölgesinin İlbeyi oldu; Atabekler sülâlesini kurdu (Zeyrek, 2001: 13).

Gürcistan'a gelen Kıpçaklardan Caklı sülalesine mensup Sargis Bey Abaka Han tarafından Ahıska-Ardahan kumandanı tayin edilmişti. Sargis Bey ordusuyla hem 1243 Köseadağ savaşında hem de 1262'de Altınorda devletine karşı yapılan Terek savaşında İlhanlı ordusu saflarında savaşmış ve büyük yararlılıklar göstermiştir. Ayrıca Abaka ile Ahmet Teküdar arasındaki taht mücadelesinde Abaka'dan yana tavır koymuştur. Bu yüzden 1267'de kendisine, ataları mülkü iktâ edilerek Ahıska valisi tayin edildi. Caklı Sargis Bey'in oğlu Beka da Acara'dan Erzurum'a kadar uzanan toprakların hâkimi oldu (Özel, 2008). Böylece Eski Kıpçaklar kendi beyleri idaresinde İlhanlılara tabi ve Gürcü krallığından ayrı bir hükümet kurdular. Böylece bu hükümet Ahıska Kıpçak Atabegleri Hükümeti (Beyliği) adını almıştır (Tellioglu, 2007: 658).

Atabek Ailesinin siyasî faaliyeti hakkında Gürcü tarihçiler de bilgi vermektedirler. Bu kaynaklar, Atabek Ailesinin Tiflis Krallarına karşı gelmelerini hikâye etmektedirler. Bunlardan birinde şu bilgiler verilmektedir: Gürcistan'a gelen Moğollara karşı savaşmak üzere 1266 tarihinde Tiflis'e giden Kıpçak Bey'i Caklı Sargis, Gürcü Kralı David tarafından tutuklandı. İlhanlı Kağanı Abaka Han, David'e haber göndererek Sargis Beyi serbest bırakıp kendi yanına göndermesini istedi. Sargis Bey, Abaka Han'a, artık Gürcü yönetiminde yaşayamayacaklarını ve bağımsız olmak istediklerini bildirdi. Abaka Han'ın desteğini alan Atabek ailesi, Gürcistan'dan ayrı bir hükümet oldu. Atabek Hükümeti, 310 yıl yaşamış, Anadolu'nun en uzun ömürlü Türk Beyliğidir (Zeyrek, 2001: 15).

1500/1516 yıllarında Artvin, Ardahan, Ahıska Beyi bulunan Kıpçak Atabeki Mirza Çabuk, 1508'de Trabzon Sancak Beyi Şehzade Yavuz Selim'e kendi askeriyle öncülük

ederek Batı Gürcistan'ın Osmanlı'ya itaatini sağlamıştır. 1514'te Çaldıran Seferi'nde de Osmanlı ordusuna gidiş dönüşte, sürülerle etlik koyun, yüzlerce yük yağ, bal ve un vererek yardımcı olmuştur. 1551 yılı baharında, Erzurum Beylerbeyisi bulunan Çerkes İskender Paşa, Atabek topraklarından Ardanoç, Ardahan ve Şavşat bölgelerini zaptetti. Bu sefer sırasında Osmanlı sınırı, Posof-Acara arasındaki Arsıyan dağına dayanmış oluyordu. Bu tarihlerde Atabekli II. Keyhüsrev, İran Safevîlerine (*Şah Tahmasb'a*) tâbi idi. Elinde de Ahıska, Ahılkelek, Adigön/Koblıyan, Tümük ve Azgur bölgeleri bulunuyordu (Zeyrek, 2001: 15).

1555'te Safevîlerle yapılan Amasya barışı sırasında, Başvezir Kara Ahmet Paşa, İran elçisiyle Şah Tahmasb'a bir 'cevapname' göndererek, kendisine tâbi bulunan Atabek II. Keyhüsrev'in başkent edindiği Adigön/Altunkala'nın da Osmanlılara tesliminde ihmal olunmamasını bildirdi. Atabeklerin Altunkala'sı Osmanlılara teslim etmeyen Şah, II. Keyhüsrev'in koruyucu-naibi Varaza'yı gönderterek Osmanlı kalelerine saldırılar düzenletti. Bu yüzden Kanunî, Şah Tahmasib'a bir "*Name-i Hümayun*" göndererek sert bir şekilde uyardı (Zeyrek, 2001: 15).

Kısaca tarihi seyrine göz attığımız Ahıska Türkleri'nin eski dönemleri ile ilgili olarak ayrıntılı çalışmalar yapılmamıştır. Ahıska Türklerinin etnik yapılarının, sosyal yaşayışlarının, dini akidelerinin unutulmaması ve dil özelliklerinin araştırılmasına ihtiyaç vardır. Özellikle, Osmanlı Arşivleri'nin tasnifinin tamamlanmasından sonra XVI. Asırdan XIX. Asra kadar Ahıska Türkleri ile ilgili belgelerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çıldır Eyaleti defterlerinin ayrıntılı bir şekilde tetkikinden sonrada Ahıska Türkleri'nin hangi köylerde yaşadıkları, nüfusları, gelir kaynakları, mimari anlayışları, dini yaşayışları vb. kültürel hususiyetleri tespit edilebilecektir. Tabii olarak, bu saha ile ilgili araştırmaları yapmak Osmanlı Tarihi üzerinde çalışan akademisyenlere düşen bir görevdir (Veyselöglü, 1999: 18).

1.4. Osmanlı Dönemi

III. Murad devrinde, Dağıstan, Gürcistan ve Şirvan'ın fethine karar verildi. Bu sefere Lala Mustafa Paşa sadrazam tayin edildi. 1 Ocak 1578'de Şeyhülislâm Kadızade Ahmed Şemseddin Efendi'nin fetvası Serdar Lala Mustafa Paşa'ya verildi. Bu fetvayla, Kur'an-ı Kerim'i hafife alma, Şeriat kitaplarına hakaret etme, Şah'ı mâbud yerine koyma,

Peygamber'e ve sahabeye hakaret etme vs. gibi cihetlerden dolayı Safevîler üzerine sefer yapılmasına cevaz veriliyordu (Danişment, 1971: 22-23).

Serdar-ı Ekrem ile ordusu, 5 Ağustos 1578'de Ardahan kalesi güneyindeki ovaya kondu. Ordu Ardahan'dan göçerken Ardahan Sancak Beyi Abdurrahman ile Bayburt Alaybeyi Bekir Beyler, kendi askerleriyle Ulgar dağını aşır Mahmut Han Ülkesi'nden o gün Poshov (Posof) merkezi Mere ve akşama doğru da Ahıska yolundaki Vale kalesini fethettiler. Ertesi günü (9 Ağustos 1578) Ahıska, Tümü, Hirtız, Çıldır ve Ahılkelek kalelerini aldılar. Ordu, Tiflis istikametinde yürümek üzere Ardahan'dan kalktı (Taştekin, 2005: 87).

Safevî Tokmak Han, büyük bir kuvvetle birlikte gelip, Çıldır Gölü kuzeybatısında Osmanlı ordusuna karşı pusuya girdi. O sırada ilerleyen bir Osmanlı ordu kolu, Safevî kuvvetleriyle karşılaştı. İki ordu arasında cenk başladı. Yalnız kılıç ve kargı ile yapılan savaşta, Safevî ordusu büyük kayıplar vererek geri çekildi. Tarihe Çıldır Meydan Muharebesi adıyla geçen bu savaş, Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlandı (Zeyrek, 2001: 17).

Zaferden sonra, Atabek Menuçehr Bey, beş-altı bin askeriyle Serdar'ın otağına gelerek itaatini arz etti ve Altunkala'nın anahtarını teslim etti. Müslümanlığı kabul ederek II. Atabekli Mustafa Pasa adını aldı; önce Sancak Beyi sonra da Çıldır/Ahıska Beylerbeyi oldu. Çevredeki otuz iki kalede Osmanlı ülkesine katıldı. Menuçehr'in Yusuf Pasa adını alan karesi Greguvar/Gorgor'a Oltu Sancak Beyliği verildi (Zeyrek, 2011).

Böylece Kobliyan (Altunkala) Atabekliği Mahmut Han ülkesi/Ahıska Kıpçak Atabekliği topraklarının fethi tamamlanmış oldu. 1578 güzünde merkezi Ahıska şehri olan ve adını Lala Mustafa Paşa'nın zafer yerinden alan Çıldır Eyaleti kuruldu. Kür ırmağı boylarında ve Çoruh boyundaki eski Atabek yurdu bölgeleri de buraya bağlandı. Bundan sonra bölge halkı kendi rızasıyla yavaş yavaş İslamiyet'i benimsemeye başladı (Kırzioğlu, 1976: 386).

Bölgedeki bütün Türk boyları gibi, buradaki Türk halkı da, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethini müteakip kendi arzularıyla Müslüman oldu. Ancak bu tarihsel gerçek Gürcü tarihçiliğinde çoğu zaman kabul edilmez bir durum özelliği taşımaktadır. Bu yönde fikir beyan edenlerin ortak noktası "Zorla İslamlaştırma"dır. Bu kapsamda, 17. yüzyılda

İslam'ın zorla kabul ettirilmesi yanında, Türkler veya diğer milletlerin zorla bölgeye yerleştirilerek, 19.yüzyılda Ermenilerin, Cavahet Yaylasına göç ettirildiği (Miminpsuili, 1999: 97) iddia edilmektedir. Ancak böyle bir iddia delillerle bağdaşmamaktadır. Özellikle Ermenilerin göç ettirildiği ile ilgili olan gerekçe tamamen bir hayal ürünü ve tarihi çarpıtmak gibi son derece tehlikeli bir planın parçasıdır. Çünkü Ermenilerin bölgeden ayrılması; 1828 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri kanlı eylemleri ve ihanetleri neticesinde güvenliklerinden endişe duyarak ve panik halinde Rus ordusuyla birlikte Ahıska'ya yerleşmeleri neticesinde olmuştur (Avşar, Tunçalp, 1994: 6).

1573 yılında Osmanlının Gürcistan'ı fethetmesinden sonra; iç Anadolu Bölgesi'nden, özellikle Konya, Tokat ve Yozgat'tan seçilen Türkler Ahıska ve civarına yerleştirildi. Bu muhacir grup Oğuz Türkleri'nden olup, eskiden beri Ahıska ve civarında yaşayan Türkmenlere karıştı. Daha sonraki yıllarda da az sayıda olmasına rağmen Kürtler; bu bölgeye yerleşerek Ahıska Türkleri ile kaynaşıp her yönden Türkleştiler. Görüldüğü gibi bölgeye Türkler dışında çok az bir Kürt nüfusu yerleştirilmiş ve hiçbir millet zorla bölgeden göç ettirilmemiştir (Avşar ve Tunçalp, 1994: 6).

Ahıska ile ilgili olarak Katip Çelebi kitabında özetle şöyle bahsetmektedir.

“Gürcistan'ın Bilad-ı İslam'a (Osmanlı memleketine) bitişik yerleri, karışık soydandırlar, onlara Çiñçavat derler.” “Ahıska, Gürcistan hududundadır. Mukaddemâ Çıldır Eyâleti'dir. Sancakları: Acara, Ardanuç, Büyük Ardahan, Küçük Ardahan (Göle), Oltu, Peterek (Yusufeli), Penek, Poshov, Tavusker (Olur), Çıldır, Cecerek, Hirtus,Şavşad, Livana (Artvin), Narman, Ahılkelek, Tıralet, Maçahel. Ahıska, taht-ı vilâyettir. Sene 986 (1578)'da Vezir (Lala) Mustafa Paşa, taraf-ı Sultan (III.) Murad Han'dan feth-i Şirvan ile me'mûr oldukda, bu tarafda birkaç muteber (Atabek) ki İslâm'a gelmiş idi. Bu vilâyet, yine kendüye inayet olunmuş idi. Ba'dehu, Kızılbaş (Safevîler) alup, sonra (IV.) Murad Han 1045 (1635)'te Vezir Ken'an Paşaya bir mikdar asker verüp, Ahıska'yı 23 gün muhasaradan sonra, sulh ile kal'ayı teslim ettiler. Cümlesi ocaklık olmak üzere, (Atabekli) Sefer Paşaya verilmiş idi. Hâlâ ol dûdman-ı irbî anlarun tasarrufundadır.” “Niçe câmiler, hamamlar, medreseler ve hanlar yapmışlardır. Ol havalide, niçe kadîm mezarlar vardır ki, Ahali-i Vilâyet anlara Eski Müselmanlar Mezarâtı

derler.”Ahıska kalesi, 1627 yılında Safevîler tarafından kuşatıldı. Ahıska'nın imdadına gitmek üzere yola çıkan Dişlenk Hüseyin Paşa, Erzurum'da isyan eden Abaza Mehmet Paşa tarafından öldürüldü. İmdatsız kalan Ahıska, teslim olmak zorunda kaldıysa da, bir müddet sonra geri alındı” (Zeyrek, 2001: 18-19).

Ahıska, Osmanlı Devleti zamanında Çıldır Eyaleti'nin başkenti ve önemli bir kültür ve ticaret merkezi idi. Ne yazık ki 1828 yılında Rusların eline düşen bu şehir, Rus, Gürcü ve Ermeni ittifaklı Hristiyan zulmü sebebiyle, Anadolu'ya doğru başlayan göçlerle Türk nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Buna rağmen, eski bir Türklük bölgesi ve tarih mirasına sahip olan Ahıska, Türk kimliğini kaybetmedi. 1828 yılı yazında Rus esaretine düşünceye kadar tam 250 sene boyunca, Çıldır Eyaleti merkezi olan Ahıska şehrine, birer sancak olarak şu yerler bağlı idi:

Bedre, Azgur, Ahılkelek, Hirtız, Cecerek, Ahıska, Altunkale (Koblıyan), Acara (Bu sekiz sancak 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması'yla Ruslara bırakılmıştır, bugün Gürcistan'dadır), Maçakhel (Bugün bir kısmı Acara'da), Livana (Artvin), Yusufeli, Ardanuç, İmerkhev, Şavşat (Bu sancaklar bugün Artvin ilimizdedir), Oltu, Narman, Kamkhıs (Bunlar şimdi Erzurum'da), Posof, Ardahan, Çıldır, Göle (Bunlar da şimdi Ardahan ilimizdedir) (Zeyrek, 2001: 18-19).

1.5. Rus İşgali

Ruslar, Kafkasya'dan yüzyıllar boyunca elini çekmemiş, sayısız savaşları göze almışlardır. Hem de mağlûbiyetlerden yılmadan. Kafkasya'daki insan topluluklarının çeşitlilik arz etmesi, Rusların işini kolaylaştırmıştır, denilebilir. Bu bölgede kırk çeşit dil konuşulduğu söylenir. Bu durum, bölgede siyasî birlik kurmanın ne kadar zor olduğunu gösterir. Bu fırsatları iyi değerlendiren Ruslar, X. asırdan itibaren Kafkasya'yı ele geçirme mücadelelerine devam etmişlerdir. Kafkasya ve Karadeniz kuzeyindeki Türk devletlerinin zevalinde hemen ortaya çıkıvermişlerdir. Hatta birtakım iç karışıklıklar çıkararak, bu zevali hazırlamışlardır da denilebilir (Zeyrek, 2001: 20).

Ruslar, Kafkasya'nın jeopolitik önemi ve önceliğini çok önceden keşfetmiştir. Tarih bu bölgenin ele geçirilmesi ile elde tutulmasına yönelik birçok savaşa şahitlik etmiştir. Kafkasya'nın etnik olarak çeşitlilik arz etmesi Rusya'nın bölgeye yönelik emellerini

gerçekleştirmede en çok faydalandığı husus olmuştur. Rusya, bölgede söz sahibi olabilmek için birçok iç karışıklıklar çıkarmış ve kendi menfaatleri yönünde bölgeyi şekillendirmenin alt yapısını hazırlamıştır. Ruslar için Kafkasya, Orta Asya ve Uzak Doğudaki sömürgelerden daha önemlidir. Rusya bu bölgeye hâkim olmayı bir güç sembolü olarak görmektedir (Zeyrek, 2001: 20).

1800'lü yılların başlarında Avaristan, Bakü, Kuba, Derbend, Karabağ Hanlıkları Rusların eline geçti. Sıcak denizlere inmek, Rusların tarihî ülküsüdür. Bunun için de hedef Osmanlı toprakları idi. Osmanlı ülkesine giden yol, Ahıska'dan geçiyordu. Bu bakımdan Ahıska, çok önemli bir stratejik noktada bulunuyordu. Ahıska'nın düşüşünden sonra Rusların hemen hemen hiçbir direnme ile karşılaşmadan Osmanlı topraklarında, İstanbul'a doğru, çok kısa zamanda 500 kilometrelik yol kat etmeleri de Ahıska'nın bir kilit olduğunu ortaya koymaktadır ki Ahıska-Ardahan-Oltu-Tortum-Erzurum, Ruslar için Anadolu'ya doğru başlıca yaklaşma istikameti olmuştur (Taşdemir, 2005: 90).

Ahıska, çoğunluğu Müslüman-Türk 50.000 nüfusu, zengin ve doğal güzellikleriyle meşhur bir şehirdi. Üç katlı surları, kudretli bir iç kalesiyle birlikte her evi adeta bir kale gibiydi. Doğu Anadolu'nun, Erzurum ve Trabzon'dan sonra en önemli şehriydi (Okçu, 1949: 112). Şehri savunmak üzere 6000 nizami ve 4000 de milis kuvveti bulunmaktaydı. Ahıska'ya saldıran Rus kuvveti ise, 3000'i süvari olmak üzere 8000 kişiydi. 14 Türk topuna karşı, Rusların 40 topu mevcuttu.

1807'de Rus Başkumandanı Kont Gudoviç, büyük bir ordu ile Ahıska'ya yürüdü. Ancak Ahılkelek önlerinde ağır bir yenilgiye uğrayarak ve birçok ölü vererek geri çekildi. Gudoviç'in yerine Kafkasya'ya gelen Kont Tormazof, 1810'da Kafkasya'daki Hıristiyan halkların birliğini sağladı. Aynı yılın kasım ayında büyük bir ordu ile Ahıska'yı kuşattı. Büyük bir kahramanlık göstererek direnen Ahıska halkı, Rusları kuşatmayı kaldırarak çekilmeye mecbur etti. Ruslar, 1811 Aralığında Ahılkelek'i ele geçirdilerse de, 1812 Mayısında imzalanan Bükreş Antlaşması'yla burası tekrar Osmanlı Devleti'ne bırakıldı (Zeyrek, 2001: 21-22).

“II. Mahmut devrinde 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla talimli asker yokluğu başlamış; Navarin Olayı ile de Osmanlı donanması tamamen yok edilmişti. Bu durumda Osmanlı Devleti'nin askerî gücü çok zayıftı;

hatta yoktu denebilir. Bu, Ruslar için iyi bir fırsat demektir. Ruslar Ahıska üzerine yürüdüler. Bu defa Rus ordularının başında Yermolov vardı Kafkasya'da büyük katliamlar yapan Yermolov da, mağlûp olarak Kafkasya'yı terk etmek zorunda kaldı. Yermolov'dan sonra, 1827'de Paskieviç, Kafkasya Rus orduları başkumandanlığına tayin edildi. Paskieviç, esas harekâtını Kars'a tevcih etti. Kars kalesine yapılacak başarılı bir hücum, Ahıska paşalığını koruyan Türklerin, Küçük Asya ve Trabzon'dan gelen takviye kuvvelerinin ve ikmal maddelerinin biriktiği Erzurum'daki ana üsle olan irtibatını kesecekti. 7 Temmuz 1828 tarihinde kuşatılan Kars, 15'inde Ruslara teslim oldu. 12 Ağustosta Ahılkelek düştü. Artık Rusların hedefi Ahıska idi" (Taşdemir, 2005: 91-92).

J. Baddeley, Ahıskalılar hakkında, "Kendi mahalli liderleri tarafından yönetilen Ahıskalılar, çok savaşçı, korkusuz ve enerjik insanlar olarak ün salmışlardır" (Baddeley, 1989: 202) demektedir.

Daha önce yaşanan sayısız yenilginin de intikam duygularıyla Ahıska'ya saldıran Paskeviç, 28 Ağustos 1828'de şehri zapt etti. 1829 yılı kışında Acarsalılar Ahıskayı kuşatarak mevzi başarılar elde etmiş ise de sonuçta başarısız oldular. Mayıs 1829'da, Ardahan ve Acara üzerinden Ahıska'ya yürüyen Türk kuvvetleri, Posof'ta, Muraviyev ve Bourtsef'in birleşen Rus kuvvetlerine yenildi. Bu yenilgi Ruslara Anadolu yolunu açtı. Devamında Hasankale, Erzurum ve Bayburt, Rusların eline geçti ve Paskeviç Anadolu içlerine doğru 500 km yol kat etti (Baddeley, 1989: 202).

Çıldır eyaletinin merkezi Ahıska şehri, o günden beri ufak bir kasaba olarak düşmanın elinde kaldı. Halkın bir kısmı Anadolu'ya göç etmiş olup, takriben 24.650 kişi halen o bölgede yaşamaktadır (Zeyrek, 2001: 24).

14 Eylül 1829 tarihinde Ruslarla imzalanan Edirne Antlaşması gereğince, savaş tazminatı yerine Ahıska ve Ahılkelek Ruslara verilerek, Kars ve Ardahan'dan itibaren diğer topraklar Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. Böylece Ahıskalıların karanlık devri de başlamış oluyordu (Zeyrek, 2001: 24).

1828 Savaşlarında, Ahıska'nın elden çıkması üzerine Osmanlı Devletinde eyaletler kaldırılıp vilayetler kuruldu. Bu idarî taksimatta Çıldır Eyaleti'nin, Oltu, Ardahan ve

Ardanuç kazaları, Oltu merkeziyle sancak haline getirilerek, Erzurum vilayetine bağlandı. Çıldır, Posof ve Göle'de, Ardahan kazasının birer nahiyesiydi (Kırzioğlu, 1953: 550). Kudüs'teki kutsal yerler meselesini bahane eden Ruslar, 3 Temmuz 1853 tarihinde, General Gorçakov idaresindeki orduyla Prut Irmağı'ndan sınırı geçerek Eflak ve Boğdan'ı işgal ettiler. Bu işgalle başlayan Osmanlı Rus savaşı 1856 Paris Antlaşmasıyla sona erdi. Tarihe Kırım Harbi olarak geçen bu savaşta Osmanlı Devleti, Rumeli, Anadolu ve Batum cephelerinde Ruslarla savaştı (Kırzioğlu, 1955: 33).

Batum cephesinde yerli ahalinin de desteğini alan Türk kuvvetleri büyük kahramanlıklar gösterdi ve Ruslara karşı açık bir galibiyet kazandı. Bu başarıdan cesaret alan Ardahan kumandanı Ali Rıza Paşa, Posof'ta yerleşmiş olan Ahıska muhacirlerinden Ahmet Ağa ve Aziz Ağa öncülüğündeki gönüllülerle bir nizami alayı, Ruslar üzerine gönderdi. 5 Kasım 1853 tarihinde Posof-Caksu civarında taarruza geçen Türk kuvvetleri Rusları püskürttü. General Andronikof komutasındaki Rus kuvvetleri, Ahıska kalesine çekildi. Türk askerî, Vale'de ahali tarafından sevinçle karşılandı. Ahıska kazalarından gelen halk da Osmanlı kuvvetlerini memnuniyetle karşılayarak, zahire vermeyi taahhüt etti. Ancak Rus ordusunun Tiflis'ten aldığı destekle Azgur Boğazını ele geçirmesi, durumu tekrar değiştirdi ve Ahıskalılar Türklere yardım ettikleri gerekçesiyle kanlı bir cezalandırmaya maruz kaldılar (Kırzioğlu, 1955: 63-70).

Rusların bir yandan İstanbul yakınlarında Çatalca'ya kadar sokulmuş olmaları, bir yandan da Erzurum'a kadar ilerlemeleri, Osmanlı İmparatorluğunu zor duruma bırakmış, bu devleti Avrupa'nın büyük devletleri nezdinde anlaşma yapmaya zorlamıştı. Bunun sonucunda, Rus Başkomutanlığı tarafından antlaşmanın imza ve tanzim yeri olarak seçilen "İstanbul'un Kapısı" durumundaki Ayastefanos'ta yani bugünkü Yeşilköy'de 3 Mart 1878 tarihinde bir antlaşma imzalandı (Karal, 1988: 52). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Ayastefenos (Yeşilköy) Antlaşmasıyla, Kars, Ardahan ve Batum, savaş tazminatı olarak Ruslara bırakılınca Ahıska ile olan coğrafi bağ daha da zayıflamıştır (Taşdemir, 2005: 97).

Ahıska ve çevresi Çarlık Rusya'sı hâkimiyetinde geçen doksan yıl boyunca uygulanan çeşitli baskı politikalarıyla yaşamak zorunda kaldı. Bu dönemde halkın bir kısmı Türkiye'ye göç etmiş, Ağrı, Muş, Çorum, Hatay ve Bursa yörelerine yerleşmiştir. Onların yerine Rus, Gürcü, Ermeni ve Yahudiler iskân edilmiştir. Bölgede kalanlar, Rus

mezalimi altında yaşamaya devam etmişlerdir. Çarlık Hükümeti, Müslüman halkı, 40 Manat para karşılığında askerlikten muaf tutuyordu. Bu yüzden silah tutmasını ve askerlik mesleğini öğrenmeyen halk, sonraki yıllarda vuku bulan savaşlarda zor durumda kalmıştır. 1915 yılında Ardahan ve Kars civarında Rusların, yine 1914-1918 yılları arasında Ermenilerin bölgede yaptıkları katliamlarda kendilerini yeterince koruyamamışlardır (Zeyrek, 2001: 28-29). 1917 yılında Bolşevik İhtilal'ını müteakip Ahıska'da Amele ve Asker Hükümeti kuruldu. Bu hükümette Ahıska'lı ünlü gazeteci Ömer Faik Bey¹ de üye olarak bulunuyordu. 15 Kasım 1917 tarihinde, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın iştirakiyle Tiflis'te bakanlarının çoğu Gürcü ve Ermenilerden meydana gelen Maveray-yı Kafkas/Seym Hükümeti kurulmuştur (Taşdemir, 2005: 98).

Çarlık Rusya'sının yıkılmasından sonra yerini alan Bolşevik Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla üç sancak (Kars, Ardahan ve Batum), anavatan Türkiye'ye kavuştu. Ahıska ve Ahılkelek nahiyeleri halkı delegeler seçerek Batum Konferansı'na gönderdiler. Bu delegeler 13-26 Nisan 1918 tarihinde aldıkları toplu bir kararla, Sovyetlerin ilan ettikleri self determinasyon hakkından istifadeyle Türkiye'ye katılmak istediklerini bildirdiler. Gürcistan'da kalmaları durumunda, dil, din ve kültürlerini kaybedeceklerini düşünüyorlardı (Taşdemir, 2005: 99).

12 bakanından sadece 4'ü Türk olan Maverayı Kafkas Hükümeti (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan) 14 Nisan'da, Azerbaycan'ın muhalefetine rağmen Türkiye'ye

---

¹ Ömer Faik Nemenzade (Numanzade) (1872-1938), Ahıska'dan yetişmiş çok önemli bir gazeteci, yazar ve fikir adamıdır. 1872 yılında Ahıska'nın Agara köyünde dünyaya gelmiştir. 1882 yılında İstanbul'a gelerek Fatih Medresesi ve Darüşşafaka Lisesinde okumuştur. 1894 yılında birkaç Ahıskalı hemşerisiyle birlikte Azerbaycan'ın Seki şehrinde açmış oldukları usul-i cedid mektebinde öğretmenliğe başladı. 1903 yılında, "Türk âleminin merkezi" olarak gördüğü Tiflis'e gelerek Şarkî Rus ve İrşad gazetelerinde yazarlığa başladı. 1905 yılında sosyalist hareketlere karışan Ömer Faik, 1906 yılında Mirza Celil'le birlikte ünlü Molla Nasreddin dergisini çıkardı. Bu dergideki yazılarıyla şöhret oldu. 1915 yılında Rusların Ardahan katliamını müteakiben Bakü İslâm Cemiyet-i Hayriyesini harekete geçirdi. Bölgeye yardım gelmesine vesile oldu. Ömer Faik'in, 1919-1920 yıllarında devam eden Türk-Gürcü mücadelelerindeki tavrı açık değildir. Türk kuvvetleriyle ve bilhassa Halit Pasa'yla beraber savaşan Osman Server Atabek'le birlikte hareket etmediği anlaşılmaktadır. Nitekim bu savaştan sonra Atabek Türkiye'ye gelmiş, Ömer Faik, Bolşeviklerin yanında yer almıştır. 1921 Şubatında Gürcistan İnkılâp Komitesi'nin on üyesinden biri olan Ömer Faik, bu komiteye bağlı Müslüman İşleri Şurası Başkanlığı'na getirildi. 1922'de devlet işinden uzaklaştırıldı. 1937 yılında hatıralarını kaleme aldığı bir sırada tutuklanarak Tiflis'te kurşuna dizildi. 1958 yılında Gürcistan Yüksek Mahkemesi, onun hakkında beraat kararı verdi. Daha fazla bilgi için bkz. Şamil Qurbanov, Ömer Faik Nemenzade, Bakı Gençlik, 1992.

savas ilan etmeye karar verdi. 11 Mayıs 1918'de toplanan Batum Konferansı'nda, Osmanlı tarafı, halkın isteği doğrultusunda Ahıska ve çevresinin Türkiye'ye terk edilmesini istedi. Bu isteği kabul etmek istemeyen Gürcüler, Yakup Sevki Paşa komutasındaki ordunun Ermenilere karşı harekete geçip, 15 Mayıs'ta Gümrü'yü alması üzerine geri adım atmak zorunda kaldılar. Maverayı Kafkas Cumhuriyeti, 26 Mayıs 1918 tarihinde Seym'i (Meclis) feshetti. Aynı gün Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan bağımsızlıklarını ilan ettiler (Zeyrek, 2001: 31).

Ahıska ve Ahılkelek nahiyeleri halkı, uzun bir muhtıra ve imzalı kâğıtlarla Osmanlı Hükümeti'ne müracaat ettiler. Onların bu dileği kabul edildi ve Batum Konferansı'nda Türk Heyetinin Başkanı Adliye Nazırı Halil Menteşe Bey, bu iki nahiyenin Türkiye'ye bağlandığını, Kafkas Cumhuriyeti murahhaslarına bildirdi. Gürcü üyeler, Ahıska ve çevresinin Türkiye'ye bırakılmasını asla kabul etmek istemediler ve bu kararı protesto ettiler. Sonuçta bu karar onlara da kabul ettirildi (Taşdemir, 2005: 100). 4 Haziran'da yapılan Batum Antlaşması ile Gürcistan Hükümeti, Ahıska ve Ahılkelek'i Türkiye'ye bırakmaya razı oldu (Kurat, 1990: 475).

Osmanlı Ordusu'nun 3. Kafkas Tümeni Ahıska'yı kuşattı. Antlaşmaya göre Gürcüler, 10 Haziran sabahına kadar buraları boşaltmış olacaktı. 123. Kafkas Alayı, 3 Haziran'da Ahılkelek'i zapt etti (Genelkurmay Başkanlığı, 1993: 524).

Osmanlı Ordusundan korkan Gürcüler ülkeyi Almanlara teslim ettiler. Gürcistan, adeta bir Alman sömürgesi haline geldi. Oysa Almanlar için Tiflis veya Batum, kendilerini Bakü'ye ve Bakü petrollerine ulaştırmak için bir basamaktı. Asıl mesele Bakü petroleri idi. Ahıska halkı Gürcülerle mücadeleye kararlıydı. Halk teşkilatlandı. Wilson prensiplerinden biri olan her milletin kendi geleceğini tayin etme hakkı gereğince 29 Ekim 1918'de Ömer Faik Bey öncülüğünde "Ahıska Hükümeti Muvakkatı" adlı bir hükümet kuruldu (Zeyrek, 2001: 33).

30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi Türk kuvvetlerinin Ahıska'dan çekilmesini öngörüyordu. Yerli hükümetin tüm ısrarlarına rağmen Gürcülerden alınan güvence ile bölgeden çekilme işlemi tamamlandı. 5 Aralık 1918'de Ahıska ve çevresi, Gürcistan hükümet kuvvetleri tarafından işgal edildi. Birçok masum insan tutuklandı, ailelerine varıncaya kadar pek çok insana işkenceler yapıldı tecavüz edildi, İngiliz kontrolünde Gürcü yönetimi dönemi başladı (Taşdemir, 2005: 102).

18 Ocak 1919'da, Batum'dan Nahçıvan'a kadar olan yerleri içine alan Kars Millî Şura Hükümeti kuruldu. 27 Mart 1919'da, Ahıska ve Ahılkelek'te bu birliğe katıldı (Gökdemir, 1989: 38).

1919 yılında Ahıska ve çevresinde Gürcü baskısı halkın sabrını taşırmış, isyan noktasına getirmişti. Bu duruma tahammül edemeyen yerli halk Gürcü kuvvetleriyle çarpışmaya başladı. 16 Mart 1919'da Gürcüler, Posoflu mahalli önderler idaresindeki milislerle yaptıkları muharebede yenilerek Kablıyan'ı boşaltıp Ahıska'ya doğru çekildiler. Posoflulara yardım ettikleri gerekçesiyle tüm güçleriyle Ahıska'ya saldırdılar. Posoflular, Kars'tan gelen bin kişilik şura kuvvetiyle Ahıska'nın yardımına koşular. Neticede Gürcü kuvvetleri yenilerek, Ahıska ve Ahılkelek'i tamamen boşaltıp, Azgur Boğazının ötesine, yani 1828 sınırına çekildiler (Zeyrek,2001: 34-36).

İngilizlerin Kars Millî Şura Hükümeti'ni 13 Nisan'da dağıtmalarını fırsat bilen Gürcüler 20 Nisan'da Ahıska ve Ahılkelek'i ele geçirdiler. Gürcülerin bu işgal hareketi, İngilizlerin himayesinde yapılmıştı. Ahıska'da ilerleyen Gürcü kuvvetleri Ardahan'ın Kür ırmağı kuzeyinde kalan kısmıyla Şavşat ve Ardanoç'u işgal ettiler. Osman Server Bey, Güneybatı Kafkas Ahalisinin Haklarını Koruma Merkezi (Ahıska-Ahılkelek Müslümanları Millî Şurası)'ni kurdu. Bu merkez, 28 Haziran 1919'da, Gürcülerin bölgeyi boşaltmasını istedi. 25 Aralık 1919 tarihinde de Gürcistan içinde Ahıska bölgesinin özerkliği ilan edildi. Böylece Bolşevik hâkimiyetinin kurulmasına kadar, Ahıska ve Ahılkelek'te nispi bir huzur görüldü (Taşdemir, 2005: 106-107).

25 Şubat 1921 tarihinde Tiflis Bolşeviklerin eline geçti. Menşevik Gürcü hükümeti Tiflis'i terk ederek Batum'a çekildi. Kazım Karabekir, aldığı emir üzerine Posof Caksu'daki Süvari Bölüğü'nü harekete geçirerek yerli milislerin takviyesiyle 9 Mart'ta Ahıska'yı zapt etti. Aynı gün öğle vakti Kızıl Süvari Birliği de Ahıska'ya geldi. Yerli Ermeniler, Kızılları sevinçle karşıladılar. Kızıl Ordu Kumandanı, Türk askerini dostça selamladı. Kızıllar 11 Mart'ta Batum' a doğru yola çıktı. Hâlbuki o gün Batum da Türk askerî tarafından zapt edilmişti. 14 Martta da Ahılkelek Türk askerine kavuşmuştu (Taşdemir, 2005: 106).

Ahıska ve Ahılkelek'in sevinci uzun sürmedi. Türk ordusu Moskova Antlaşması (16 Mart 1921) gereğince Mart sonunda bölgeden geri çekildi. Bu muahedeyi Türkiye adına imzalayıp, trenle Kars'a gelen üyelerimize; "Gürcistan'la yapılan 1918 Batum

Muahedesi'yle Türkiye'ye katılan Ahıska Sancağı neden ihmal edildi?" diye sitem edenlere, Rıza Nur; "Ahıska'da böyle yüzlerce Türk köyü olduğunu maalesef bilmiyorduk! Elimizde neşredilmiş bir vesika bile yoktu. Keşke daha önce bu hususta bilgi sahibi olsaydık." diyerek karşılık verdi. Böylece tarihimizin son yüzyılında sık rastlanan 'masa başı kayıplarından biriyle Ahıska ve çevresinin tarihi de çok hazin dönemece girmiş oluyordu (Zeyrek, 2001: 41).

I. Dünya Şavasından sonra Rusya'da Çarlık devri sona ererken, Komünist Sovyet Dönemi başlamıştı. Bu dönemde Gürcistan sınırları içinde yer alan Abhazlara, Osetlere ve Acara Müslümanlara özerklik verilirken, Ahıska ve havalisi doğrudan Tiflis'e bağlanmıştır (Zeyrek, 2001: 44).

Tiflis inkılâp Komitesi'ne bağlı olarak, 1 Ağustos 1921 tarihinde, "Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Müslüman Ahalisi Şurası" kuruldu. Üç kişiden Meydana gelen bu şuranın başkanı Ömer Faik'ti. Ömer Faik, halkın içinde bulunduğu olumsuz şartları bir mektupla, inkılâp Komitesi Başkanı Maharadze'ye bildirdi. İlçelerdeki inkılâp komitesi büroları, gayrimüslimlerin, bilhassa Ermenilerin elinde bulunuyordu. Bu Ermenilerin halka yapmadığı eziyet yoktu. Ömer Faik bütün bunları Hükümete ve ordu kumandanlarına bildiriyor, fakat bir sonuç alamıyordu (Taşdemir, 2005: 108).

Çarlık Rusya'sının millî siyasette, özellikle Müslüman Türklerle münasebette başaramadıklarını, Bolşevikler gerçekleştirdiler. XIX. yüzyıl ortalarında Rus şovenizminin ideologlarından olan, Türk düşmanlığı ile tanınan I.N. İlminski en doğru yolun, Türkleri Rusya İmparatorluğu'nun sınırları dışına çıkarmak olduğunu yazmıştı. Bu mümkün olmayınca manevi açıdan ezmeyi ve onlara Rusların daha üstün olduğu fikrini aşlamayı önermişti (Muhtaroglu, 1993:19). Sovyetler Birliği zamanında Türk kelimesinin unutturulması çabaları daha 1924 yılında kuvvetle hissedilmekteydi. Stalin, Ahıska Türkleri'nin önde gelen liderlerinden biri olan Ömer Faik Bey'e milliyetini değiştirmesini teklif etmişti. Böylece kendi halkına örnek olabileceğini söylemişti. Bu insanlık dışı girişimlerin Acaristan'da da görüldüğü bilinmektedir (Zeyrek, 2001: 44-45).

Ahıska'da kolhozlar 1927 yılında kurulmaya başlandı. Bundan sonra önde gelen aydınlar çeşitli gerekçelerle suçlanarak tutuklanıp ya öldürdüler ya da sürülerek tesirsiz hale getirildiler. Ahıska halkı, evliya gibi bildikleri Nemenzade başkanlığında bir heyeti

1928 yılında Ankara'ya göndererek, hiç olmazsa Acaristan Muhtar Cumhuriyeti'ne katılmalarının sağlanmasını istediler. Bu girişimden de bir sonuç alamadılar (Zeyrek, 2001: 44-45).

1930'lu yıllar, aydın ve din adamlarının sistemli şekilde yok edildiği yıllardır. Bu dönemin en klasik ve en büyük suçu Türkçülük ve Türkiye taraftarlığıydı. Bu yıllar aynı zamanda, Gürcü şovenizminin zirveye çıktığı zamandı. Yerli halka karşı gerçekleştirilen pek çok tedbirin yanı sıra Türklerin soyadı Gürcüceye de çevrildi. 1926 yılında yapılan nüfus sayımında, Ahıska ahalisinin 137.921'i Türk kimliği ile kaydedilmişti. Okullardaki eğitim de Türkçe idi. 1935-36 öğrenim yılında eğitim dili Azerbaycan Türkçesine çevrildi ve bu ahaliye Türk kimliği yerine Azeri kimliği verildi. Azeri lehçesi önce Arap, sonra Latin ve ardından da Kiril alfabesiyle okutulmaya başlandı. 1940'dan itibaren de okullara Gürcü dili ve alfabesi getirildi (Taşdemir, 2005: 109-110).

Bu yıllarda halka komünizm propagandası yapmak maksadıyla Azerbaycan Türkçesiyle mahallî gazeteler yayınlanmaya başlandı. Adigön'de Kızıl Rençber, Adigön Kolhozcusu, Ahıska'da Komünist, Kızıl Bayrak, Aspınza'da Bağban, Sosyalizm Kenti bunlardan bazılarıdır. Stalin zulmünün 1937'de doruğa çıktığı tarihtir. Sovyetler Birliği Özel Soruşturma Bölümü Başkanı B.Kabulov Ahıska'da Millî Reis olarak görev yaptığı yıllarda ilk tecrübesini burada denemiş, uyguladığı metotların ilk darbelerine yine Ahıska Türkleri maruz kalmıştır (Zeyrek, 2001: 45-46).

Sovyet Anayasasının 1936 kabulünden sonra Ahıskalıların bir kısmı Azerbaycan milleti diye yazıldı. II. Dünya Savaşına kadar askere alınmayan Ahıskalılardan 40.000'i Almanlara karşı askere alındı. Geride kalan kadın, çocuk ve yaşlılar demiryolu inşaatında çalıştırıldılar. Bu hat 1944 Ekimin'de tamamlandı. 14 Kasımında da sürgün başladı. Demek ki, Ahıskalılar bindirilecekleri hayvan vagonlarının geleceği demiryolunu kendi elleriyle yapmışlardı (Taşdemir, 2005: 110).

BÖLÜM 2: AHISKA TÜRKLERİNİN SÜRGÜN EDİLMESİ

2.1. 1944 Sürgünü

II. Dünya Savaşı yıllarında etnik grupların millî duygularını bir tehdit olarak gören Stalin, 1944 yılı sonlarında, yüz binlerce insanı, öz yurtlarından (Kırım, Volga Boyları (İdil Boyları), Kafkaslar ve Rusya içlerinden) söküp, açık veya kapalı tren vagonlarına ve kamyonlara doldurarak, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Sibirya'ya sürdü. Kırım Tatarları, Volga (İdil) Almanları vb. sürgün halkları Almanlarla işbirliği yapmakla suçlanırken, Ahıska Türkleri, Türkiye adına casusluk ve kaçakçılık yapmak gibi iddialarla karşı karşıya kaldılar. Diğer bir gerekçe de Alman kuvvetlerine karşı koruma iddiasıydı ki, sürgün tarihi itibarıyla savaş SSCB topraklarını terk etmiş, Almanların 1943 yılından itibaren Batıya doğru çekilmesi başlamıştı.

Ahıska Türklerinin sürgün edilmelerinin gerçek sebebi bugün de anlaşılamamıştır. Ama Ahıskalıların Türkiye'ye sınırdaş bir bölgede yaşayarak, Türkiye'ye muhabbetle bakmaları ve herhangi bir Türk müdahalesinde bu bölgede Türkiye'ye yardımcı olma ihtimalleri, ayrıca yüzyıllar boyu bölgeyi Türklerden arındırmak isteyen Ermenilerin Moskova'ya uyguladıkları baskılar sürgün sebepleri arasında sayılabilir. Bu kapsamda, Kırım'ı Türksüz bırakmak amacıyla yapılan sürgün de, Kırım'ın bir gün Türkiye'nin sıçrama tahtası olması ihtimali idi diye düşünülebilir. Sovyet yönetiminin Ahıska Türklerini Almanlarla işbirliği yaptıklarından dolayı ibret ve cezalandırma için sürmedikleri kolaylıkla söylenebilir. Bu sürgünün ardında hiç şüphesiz başka sebepler gizlenmektedir (Avşar, Tunçalp, 1994: 7).

II. Dünya Savaşı esnasında Ahıska Türklerinin maruz kaldığı sürgün cezası, Rusya'nın Türklerle ilgili politikasının önemli kesişim noktalarını yüklenmektedir. Bu sürgünle birlikte, asimilasyon, boyları birbirine kırdırma, Türkiye ile diğer Türklerin arasına Demirperde çekme gibi çok yönlü politikaların Ahıska Türklerine de uygulandığı görülmüştür (Yalçınkaya, 2006: 207).

Ahıska'da yaşayan Türklerin önemli bir bölümü köylerde yaşamaktaydı. Böyle olunca Stalin'in almış olduğu Türkler, Kürtler ve Hemşinliler'in sürgün edilmeleri kararı sosyalist ideoloji ile bağlantılı değildir. Çünkü onların burjuva sınıfı ile bir ilgileri de yoktu. Stalin kendi ülkesi olan Gürcistan'da homojen bir Gürcü nüfus çoğunluğu

oluşturmak için bu kararı almıştır. Ortada açık bir etnik temizlik kararı vardır (Doğan ve Hacıoğlu, 2007).

Harita 2: 1994 Stalin Sürgününe Kadar Ahıska Türklerinin Yaşadığı Bölge

Kaynak: (http://www.ahiskalim.org/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=11), 22.11.2010.

Bir kış gecesi 200'den fazla köy ve kasabada yaşayan binlerce insan, birkaç saat içinde evlerinden toplanarak yük ve hayvan vagonlarında, Sibiryaya, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürülmüşlerdir (İbrahimoğlu, 2009) Ahıska Bölgesinden, sadece yollarda açlıktan, soğuktan ve çeşitli hastalıklardan 120-125 bin kadar ihtiyar, kadın ve çocukların yaklaşık yedide biri yollarda ölmüştür (Serverov, 1990: 23). Ahıska Türkleri, insanlık dışı şartlarda tehcir edilmiş, binlercesi açlık, soğuk ve sağlıksız koşullar yüzünden yolda ölmüştür. Tehcir sırasında malları müsadere edilmiş ve hiçbir zaman bu zararları tazmin edilmemiştir (Aydıngün, 1999: 7). Çünkü erkekler cepheydiler.

Stalin'in sürgün emrinde, sürgün edilmesi gereken miktar 86.000 kişi olarak verilirken, Beriyya'nın sürgün raporunda 91.095 kişinin sürgün edildiği belirtilmiştir. Ciddi

kaynaklar Türk nüfusunun 1926 tarihli resmi rakamının 137.921 olduğunu ve sürülen miktarın 1944 yılına gelindiğinde 150.000 civarında olması gerektiğini söylemektedir (Wimburs ve Wixman, 1987). Der Spiegel Dergisinde bu rakam 180.000 olarak verilirken (Der Spiegel, 1989), Azeri bir yazar kitabında, cephede bulunan 40.000 kişi hariç, 208 köyden sürgün edilenlerin toplamının 115.000 kişi olduğunu belirtmiştir (Taşdemir, 2005: 111).

1944 sürgününün tahminî rakamları şöyledir:

Ahıska: 64 köy, 30.000; Adigön: 72 köy, 40.000; Aspinza: 59 köy, 35.000; Ahılkelek: 11 köy, 5.000; Bogdanovka: 2 köy, 5.000 olmak üzere 208 köyle birlikte toplam 115.000 kişi sürgüne gönderilmiştir (İbrahimoğlu, 2009).

“Bir an için gözlerimizi Avrupa’nın doğusuna çevirip zamanın SSCB’sinin uygulamalarına baktığımızda ürkütücü bir tablo ile karşı karşıya kalmaktan kurtulamıyoruz. Çünkü SSCB kurulduktan itibaren onlarca milyon insan sosyalist ideolojiyi hayata geçirmek adı altında yok edilmişlerdir. Kırım Türkleri, Çeçenler, Çerkezler, Tatar Türkleri ve daha birçok etnik ve ulusal grup burjuvazi ideolojisiyle bir bağları olmamasına rağmen Sibiry’a’daki çalışma kamplarına nakledilerek oradaki çalışma kampları koşullarında ölüme terk edilmişlerdir. Bu sürgün eylemlerinden hiç anlaşılamayanlardan biri de Ahıska Türklerinin sürgün edilmeleridir. Dikkati çeken husus SSCB’de sürgün edilenlerin Türkler ve Müslüman gruplar olmalarıdır. Bir başka ifade ile Türkler Balkanlarda olduğu gibi SSCB topraklarında da sürgünden en büyük zararı gören ulustur” (Doğan ve Hacıoğlu, 2007).

Suçsuz günahsız yere sürgün edilen Ahıska Türklüğü, çok büyük acılar yaşadı. Özbekistan, Kazakistan ve başka yerlere ulaştıkları zaman, hemen NKVD’nin sıkı kontrolü altında yaşamaya başlamadılar. Bu rejim altı ay sonra başlayacaktı. Fakat şartlar yine de ağırdı. Altı ay sonra başlayan sıkı kontrollü rejimden sonra açlık ve soğuktan, 50.000 kişi, bir hesaba göre de 30. 000 kişi öldü (Zeyrek, 2001: 55).

Evlerini, mallarını, hayvanlarını geride bırakan Ahıskalılar, Kazakistan ve Özbekistan’ın farklı ikliminde, açlıktan ve soğuktan binlerce ölü verdiler. İkinci Dünya Savaşı’na

katılmış, Sovyetler Birliği kahramanı unvanı almış kişilere bile müsamaha edilmedi. Yurtlarına dönüş izni verilmedi. Onlar da sürgüne gönderildi (Zeyrek, 2001: 55).

Stalin, Sovyetler Birliği'ni dev bir kampa ve bir hapisaneyeye çevirmişti. Böyle bir zamanda, Almanya Rusya'ya saldırdı. Cephelerden çok uzaklarda olan Ahıska, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, bu savaştan ağır nasibini aldı. Rus-Alman savaşına yaklaşık 40.000 asker gönderen Ahıska'da ziraî işlerde çalışacak erkek kalmamıştı. Sovyetler Birliği uğruna savaşan Ahıska Türklerinin 25.000 kadarı savaşta öldü (Taşdemir, 2005: 116-117).

Savaştan dönenlere gelince, gaziler, köylerine döndüklerinde kimseyi bulamadılar. Boş evler, kimsesiz sokaklar, başıboş köpekler, yabanileşmiş kedilerle karşılaştılar. Onlar vatan için savaşırken, kanlarını canlarını verirken, vatanları, ana yurtları Ahıska'da, köylerinde bıraktıkları anneleri, babaları, çocukları, kadınları sürgün edilmişti. Böylece savaştaki ödülleri almış oluyorlardı! Artık vatan yoktu. Bu defa onlar, aylarca yakınlarını aramak zorunda kalacaklardı. Ahıska'nın bütün Türk nüfusu Orta Asya'da şehir şehir, köy köy dolaşarak akrabalarını arıyorlardı. Bu çile yıllarca sürdü. Ahıska'dan Orta Asya'ya kadar kargo trenleriyle götürülen Türklerin binlercesi yollarda açlıktan, soğuktan ve hastalıktan öldü (Taşdemir, 2005: 117).

Bu insanların Ahıska'dan sürülmesine, tahliyeymiş gibi bir resmiyet kazandırıldı. "Türkiye ile savaş tehlikesi var!" şayiaları yayıldı. Hâlbuki 1944 Kasımında Almanya'ya karşı Batı Avrupa'da bile cephe açılmışken, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile savaşa girmesi düşünülemezdi. Ahıska köyleri bir gece içinde boşaltıldı. Askerî kamyonlar halkı demiryoluna getirdi. Askerlerin kontrolünde gerçekleştirilen sürgün, halkın, önceden hazırlanmış kargo vagonlarına bindirilmeleri ile tamamlandı. Nunuş Feyzullayeva olayı şöyle anlatıyor:

"Gece askerler köyümüzdeki evleri birer birer kontrol altına aldılar. İki saat içinde toparlanmamızı emrettiler. Kimse bize neden sürüldüğümüzü anlatmadı. Subaylar, sadece, biz vazifemizi yapıyoruz; böyle emir verilmiştir, diyorlardı" (Avşar, Tunçalp, 1994: 22).

Latifşah Baratođlu hâtıralarını anlatırken şöyle diyor:

“Sanki kıyamet günü gelmişti. Çabucak toparlanmış halk, sokaklarda kamyonları bekliyordular. Demiryolunda yüzlerce insanın lâneti duyuluyordu. Çocuklar, kadınlar ağlıyorlardı. Haber geldi ki, milleti götüren kamyonlardan biri Adigön'de, Koblıyan Çayı'nı geçerken köprüden uçmuş ve içindekilerin hepsi ölmüş. Ölenlerin yakınları ağlaşıyorlardı. Silâhlı bir subay, yırtık, delik-deşik bir elbise giymiş, altı yaşlarında bir kız çocuğunun elinden tutarak vagon vagon gezdiriyor: “Bu çocuk yetimdir, kimsesi yoktur. Babası cephede ölmüş, annesini de bir hafta önce kaybetmiş! Hiç kimsesi yoktur! Onu da kendinizle götürün.” diyordu. Subay ne yapsın, emredilmiştir, o da yerine getiriyor... Peki, ama devlete canını vermiş bir babanın ufakık çocuğunu bu devlet nasıl sürgün eder? Her vagonunda otuz kırk kişi vardı. Tuvaletsiz, susuz vagonlarda hayvan gibi götürülen bu insanların suçu neydi? Ölülerini defnetmek imkânsızdı. Askerler her istasyonda vagonları açarak cesetleri teslim alıyorlardı. Sonra yine yola devam... Nerede o cesetler? Mezarları nerede? Şimdi bile kimse bilmiyor. Bütün bu faciayı düşünürken nasıl kahrolmaz insan?” (Zeyrek, 2001: 64).

Sürgünü yaşayan başka bir Ahıskalı'nın söyledikleri ise tüyler ürpertici; “Beş hanenin eşyalarıyla beraber otuzu aşkın kişi bir vagonunda gidiyordu. Kapıyı günde bir defa açıyorlardı. Âdeta tekerlekler üzerinde birer mezardı vagonlar. İdrar kesesi patlayarak ölen kadınlar vardı. Çünkü tuvalet yoktu. Vagonun döşemesini delmek zorundaydılar. Bu ise firar etmek olarak cezalandırılacak bir suçtu! Annem yemiyordu, su içmiyordu ki, herkesin gözü önünde rezil olmasın. Kadınlar daire oluşturuyorlardı, bu etten duvar arkasında su döküyorlardı; erkekler de öyle. O vagonlarda nice facia ve tüyler ürpertici vahşet yaşanmıştı. Normal şartlarda genç bir gelin hamile olduğunda erkekler ve çocuklar hamile yatağından uzak tutulur. Fakat vagonunda bunu nasıl yapacaksın? Çocuklar sırt üstü yere yatırılmış ki, doğumu görmesinler!... Hamile kadının çığlıkları duyulmasın diye erkekler yüksek sesle bağıyorlar; kahrından ağlıyorlardı. Sürgün vagonlarında, “İnsanla dolu trenler, Hazar Denizi'ne doğru sürülerek, hepsi denize gömülecek!” şeklinde şayialar yayılıyor, zavallılar, dualar ediyor ve birbirleriyle helâlleşiyorlardı” (Taşdemir, 2005: 114-115).

Stalin, Ahıska ve çevresinin Türk ahalisini sürdükten sonra herhangi bir açıklama yapmadan bu cinayeti yıllarca saklamayı, dünya kamuoyuna duyurmamayı başardı. 1945'ten 1958'e kadar onlarla ilgili bütün haberlere çok sistemli bir şekilde sansür

uygulandı. Savaş yıllarında, sanki burada hiçbir şey olmamıştı; bir yörenin halkı öz yurdundan sökülüp atılmamıştı! Büyük Sovyet Ansiklopedilerinde bile bu halk şeytanî bir üslûpla geçiştirilmiştir. Hâlbuki bu ansiklopedinin ilk baskısında, Sa-Atabago (Ahıska) hakkında bilgi verilirken, "Dilleri Oğuz grubuna bağlı Anadolu Türkçesidir. Halkı Türk'tür. Bölge halkının sempatisi de Türklerden yanadır." denilmektedir (Conquest, 1974).

İngiliz yazarı Robert Conquest diyor ki, "200.000 kişilik bir Türk nüfusu yurtlarından topyekün sürülüyor ve bu olay 1968'e kadar Batı dünyasında duyulmuyor. Sanki İzlanda veyahut da Swaziland, yahut Kuveyt, veya Alaska'nın bütün nüfusu iz bırakmadan ortadan kayboluveriyor. Koca bir halk, yaşadıkları sınır boyundaki yurtlarından sürülüp binlerce mil ötelede sıkı bir polis rejimi altında yaşamaya mahkûm ediliyor. Çok büyük kayıplara sebep olan bir operasyon! Dahası çeyrek asır boyunca, gelip geçen Sovyet liderleri tarafından titizlikle gizli tutulabiliyor!" (Conquest, 1987).

Yine 1975'te bu konuda çok uzun bir inceleme yazısı yayınlayan Wimbush ve Wixman diyorlar ki, "1956-57'de diğer sürgün halklar düşmanla iş birliği yapmaktan berat ettirilirken, Ahıskalılardan hiç söz bile edilmedi! Zaten önceden de o şekilde fişlenmemişlerdi. Hain ilan edilen halklara, vatanlarına dönme izni verilmesi düşünülürken, böyle bir suçları olmadan sürülen bu insanlar, hiç hesaba kitaba alınmıyordu. Eğer böyleyse Ahıskalılar korkunç bir trajedinin kurbanı olmuşlardır" (Wimburs ve Wixman, 1987: 293).

Savaş bittikten sonra vatana göğüsleri madalyalarla dolu dönen Ahıskalılar bırakıp gittiklerinin yerinde harabe köyleri buldular. Uzun uğraştan sonra yakınlarının yerini öğrenen 'gaziler', Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın yolunu tuttular. Buhara, Bişkek, Semerkant, Alma- Ata, Fergana gibi şehirlere ve çevresine yerleşen Ahıskalı Türkler ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılıkla uğraştılar. Orta Asya'nın farklı doğal şartları onları çok zorladı. Maddi ve manevi kayba uğrayan, asimile olma korkusuyla karşı karşıya kalan bu toplum kendi tabirince 'bizim sennik' diye tanımladığı Ahıskalılarla bir arada yaşamayı tercih etti (Yüzbey, 2008: 682).

Zamanla yeni hayata zor da olsa alışan Ahıskalılar ana vatandan beraberlerinde götürdükleri gelenek ve göreneklerinden ödün vermemeye caba gösterdiler. Farklı Orta Asya kültürü içerisinde kendi kültürlerini yaşatmaya çalıştılar. Zamanla az da olsa

kültür etkileşimleri oldu. Kazakistan'a yerleşen Türklerin diline Rusça sözcükler girmeye başladı. Evlerde geleneksel Kazak yemekleri pişirildi. Özbekistan'daki Ahıskalıların giyim kuşamında farklılık oldu. Tabii ki sürgün edilen ilk kuşak için tüm bunlar pek fazla söylenemez. İkinci ve daha sonra gelen kuşağın ise almış olduğu Rusça eğitimden ve bulunduğu ortamdan etkilenmemesi imkânsızdı. Yakın ve uzak akrabalarına , 'yerlilerine' kız alıp veren, bu çizginin dışına çıkmamaya özen gösteren Ahıskalı Türkleri asimile olma ve sürgün korkusu hiçbir zaman terk etmedi. Kafkasyalı ve Anadolu olmanın etkisi onların yerli Türk halklarıyla entegrasyonunu engellemiştir. Bundan dolayı olsa gerek, Ahıskalı Türklerde bir içe kapanma vardır ve halen de bu içe kapanmadan kurtulamadılar (Yüzbey, 2008: 682).

Ahıska Türklerinin yüzyıllarca yaşadığı köy ve kasabalara Gürcü ve Ermeniler iskân edildi. İnsanlık tarihinin en acı olaylarından birini teşkil eden bu sürgün olayının belgeleri, yıllar sonra Moskova'da basılan Yuridiçeskaya Gazetesinde 1991 yılında ortaya çıktı (EK-1) (Zeyrek, 2001: 53-57).

Şimdi bu kararları acımasızca uygulayan L. Beriyanın² raporu (Ek-2) mevcuttur (Zeyrek, 2001: 57-58).

Stalin'in bu emirleri okununca insan öyle zannediyor ki, vatanlarından sökülüp atılacak olan bu insanların her türlü ihtiyaçları önceden tespit edilmiş; malları, canları ve hakları güvenlik altına alınmıştır. Gerçekler ise tamamen tersidir. Bir gece vakti, köyler askerle kuşatıldı. Kapılar dövüldü. Kapılarını açan masum insanlara: "Türkiye sınırından Alman ordularının gelme ihtimaline karşı, kendi güvenliklerini sağlamak için, buralardan içerilere doğru götürülecekleri" yalanıyla, hemen hazırlanmaları emredildi. Birkaç saat içinde, küfür, tüfek ve dipçiklerle hayvan vagonlarına dolduruldu. Haftalarca sürecek bir ölüm yolculuğuna çıkarıldılar. Gidecekleri yerlerde yıllarca sürecek akıl almaz zorba yönetime mahkûm edildiler. Dolayısıyla

---

² Ahıska Türklüğünü yerinden yuvasından söken Beriyanın, Abhazyalı bir Megrel'dir. 1931 yılında Gürcistan KP; 1932 yılında ise Trans-Kafkasya KP I. Sekreteri olmuştur. Stalin'in bir numaralı uşağıydı. 1953'te Stalin ölünce, Beriyanın da tutuklanıp onun yanına gönderilmiştir (Zeyrek, 2001: 58).

yukarıdaki kararlarda geçen hak, hukuk ve ihtiyaç sözlerinin hiçbir anlamı yoktur (Zeyrek, 2001: 57).

Diğer taraftan Devlet Savunma Komitesi Kararı'nın 11. Maddesiyle, halkı sürülen bölgeye 32.000 Gürcü'nün iskân edilmesi emredilmektedir. 12. Maddede, sürgün edilen halkın bütün mal varlığının, buralara iskân edilecek halka verilmesi, bunların vergiden muaf tutulması, taşınma giderlerinin devlet tarafından karşılanması ve iskânın hemen gerçekleştirilmesi emredilmektedir (Zeyrek, 2001: 57).

2.3. Vatana Dönüş Mücadeleleri

1956 yılına kadar hiçbir Ahıskalı oturduğu köyü terk edemez, akrabasını görmek için komşu köye gidemezdi! KP'nin XX. Kongresinden sonra Stalin'in sürgün ettiği Karaçay, Balkar, Çeçen, İnguş ve Kalmuk gibi Kafkasya halkları ana yurtlarına dönme izni aldılar. Ama Kırım Türkleri ile Ahıska Türklerine dönüş izni çıkmadı. Üstelik bunların eski vatanlarını ziyaret etmeleri de yasaklandı (Toker, 1992: 215).

31 Ekim 1956'da Yüksek Sovyet, onları gizli polis teşkilâtının kontrolünde devam eden sıkı rejim şartlarından kurtardı. Fakat yurda dönüş izni vermedi. Ellerinden alınan malları da iade edilmedi. SSCB-Yüksek Prezidyumu'nun 28 Nisan 1956 ve 31 Ekim 1957 tarihli kanununun 2. Maddesine göre çıkarılan kararname şu beyanları ihtiva ediyordu: "Eskiden Sovyet Gürcistanı, Acaristan, Ahıska, Ahılkelek, Adigen, Azpinza ve Bogdanovka bölgelerinde yaşayan Türkler, çalışma, dolaşma hürriyetleri, bütün Sovyetlerde yaşama hakları bakımından diğer Sovyet vatandaşları ile aynı haklara sahiptirler. Siyasî hayatta görev alabilirler, devletin parti ve sendikalarına üye olabilirler, başarıları ölçüsünde ödüllendirilirler" (Zeyrek, 2001: 64-65).

Şekil 1: Kremlin'in 30 Mayıs 1968 tarihli Kararnamesi

Kaynak: (Zeyrek, 2001: 65) Kremlin'in 30 Mayıs 1968 tarihli Kararnamesi: Sürgün Ahıska Türkleri, SSCB'nin her yerinde yaşayabilir, sosyal ve siyasi faaliyetlere katılabilirler!

Mevlüt Bayraktarov'un başkanlığında bir grup Ahıskalı, 1957'de Kruşçev ile görüşmek üzere Orta Asya'dan Moskova'ya geldiler. Anavatanları olan Ahıska'ya dönmelerine müsaade edilmesini istediler. Kruşçev³ da onların talebini Gürcistan Komünist

³ Nikita Kruşçev, 17 Nisan 1894'te Ukrayna'nın Kalinovka şehrinde doğdu, 11 Eylül 1971'de Moskova'da öldü; Sovyet devlet adamı ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi birinci sekreteri. 1917 Devriminden önce işçi teşkilatlarında vazife aldı. Ocak 1919'da Kızıl Orduya girdi. 1922'de Yuzovka'da yeni açılan bir işçi okuluna girerek ortaöğrenimle birlikte parti eğitimi gördü. Okuldaki parti komitesinin sekreterliğine getirildi. 1925'te Yuzovka'daki Petrovski-Mariinsk ilçesinin parti sekreteri oldu. Moskova'da toplanan 14. Parti Kongresi'ne katıldı. 1929'da Moskova'daki Stalin Sanayi Akademisine kabul edilerek metalürji öğrenimi gördü. Parti içindeki çalışmalarına da devam eden Kruşçev 1933'te Moskova Bölge Komitesi ikinci Sekreterliğine yükseldi. 1935'te Moskova parti teşkilatının birinci sekreteri oldu. Komünist Partinin 17. Parti Kongresinde, Merkez Komitesi'nin tam üyeliğine seçildi. Aynı yıl Yüksek Sovyet Prezidyumu yedek üyeliğine getirildi. 1938'de Politbüro aday üyesi oldu. Ertesi yıl politbüronun tam üyesi oldu. 1944'te Ukrayna Meclisinin başkanlığına getirildi. 1946'da meydana gelen büyük kıtlık sırasında, gıda maddelerinin dağıtımında Stalin'in isteği doğrultusunda hareket etmediği için bir müddet gözden düştü. 1949'da Moskova Bölgesi Parti Başkanlığına yeniden getirildi. Aynı zamanda Komünist Parti Merkez Komitesi sekreteri oldu. 1953'te Stalin'in ölümünden sonra Komünist Partinin birinci

Partisi'nin o zamanki başkanına ileterek meselenin tetkikini istedi. Gürcü KP Başkanı verdiği cevapta, Ahıska Türklerinin taleplerinin yerine getirilmesinin mümkün olmadığını; çünkü onların yurtlarına başkalarının yerleştirildiğini bildirdi (Badalov, 2004: 27).

1958 yılında, Azerbaycan KP Birinci Sekreteri İmam Mustafayev, Orta Asya'ya bir uzman heyeti gönderdi; incelemeler yaptırdı. Ahıska Türklerine istedikleri zaman Azerbaycan'a yerleşebilecekleri söyledi (Taşdemir, 2005: 120) Aynı yılın Eylülün'de Sahatli, Sabirabat, Haçmaz ve Kuba (Badalov, 2004: 27) bölgelerinde yeni köyler kuruldu ve Özbekistan'dan gelen Ahıska Türkleri buralara yerleştirildi. Bu göçün masrafları da Azerbaycan Hükümeti tarafından karşılandı. Halk, buralarda kurulan yeni yerleşim birimlerine anavatanlarındaki isimleri verdi: Ahıska, Adıgön, Varhan... (Taşdemir, 2005: 120).

Bugün Azerbaycan'da 110.000 civarında Ahıska Türkü bulunmaktadır. Bunun 100.000 kadarı Fergana olaylarından sonra Özbekistan'dan gelmiştir (İzzetov, 1994). Bir kısmı ise Kuzey Kafkasya'ya, Kabardey Balkar'a yerleştirildi (Badalov, 2004: 27).

Şubat 1964'de Taşkent'te yapılan Halk Kongresi'ne diğer sürgün bölgeleri de dahil 600 civarında delege katıldı. Burada "Millî Hakların Müdafaası için Türk Birliği" kuruldu. Başkanlığına da Enver Odabaşev⁴ seçildi (Yunusov, 2002: 882). Kendisi malul bir harp gazisi ve tarihçiydi. Onun önderliğinde hareket eden temsilciler Moskova'dan Gürcistan yetkililerine baskı yapmalarını ve vatan yolunun açılmasını istiyorlardı. 1968 Nisan'ında Taşkent yakınlarındaki Yeniyo'l'da bir gösteri yaptılar. Ardından yüzlerce kişi tutuklandı (Atmaca, 2009: 34). Yine aynı yıl Yüksek Sovyet Prezidyumu onlara bütün Sovyet vatandaşları gibi is ve pasaport kanunları çerçevesinde ülkenin her yerinde yasama ve çalışma hakları verdiyse de, vatana dönüş konusunda bir gelişme olmadı. Enver Odabaşev'in, "Gürcü ileri gelenleri bize bir teklifte bulundular. Siz, biz

---

sekreterliğine getirildi. 1971'de Moskova'da öldü.
http://tr.wikipedia.org/wiki/Nikita_Kru%C5%9F%C3%A7ev 17.11.2010

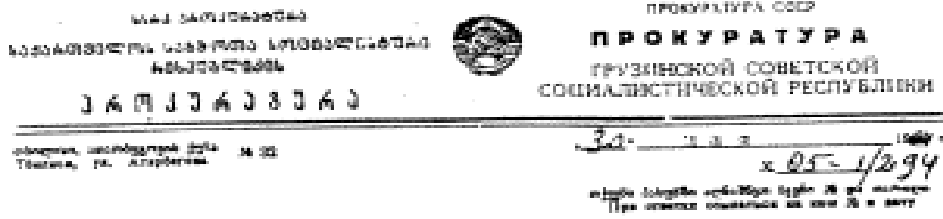
⁴ Enver Odabaşev (1921-1993), Malül Harp Gazisi ve Tarihçi. 1964 yılında Ahıska Türklerinin vatana dönüşünü sağlamak için kurulan "Millî Hakların Müdafaası için Türk Birliği"nin ilk başkanıdır. 1970 yılında Türkiye'ye göç etmek üzere Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliğine müracaatta bulunan heyete başkanlık etti. Yardımcısı Yusuf Serveroğlu ile birlikte vermiş olduğu mücadele sebebiyle defalarca tutuklanarak hapis yatmıştır. 1993 yılında ölen Odabaşev'in mezarı Kabarda-Balkar Cumhuriyeti'nin Urvan kentindedir. <http://www.asilkan.org/sabit/ahıska.htm>, 17.11.2010

Meshleriz, Müslüman Gürcüleriz, dersiniz, size vatanınıza dönme imkânı verilir. Biz de kabul ettik. Ama halkımız arasında bu düşünce kabul görmedi." diye anlattığı söylenir (Zeyrek, 2001: 67).

Bu teklifini kabul edenler, Gürcü İnsan Hakları savunucuları Merab Kostava ve Viktor Rtskhiladze ile temasa geçtiler. Bunlar da Moskova'da Helsinki Grubu'ndan Yuriy Orlov'a bilgi verdiler. Moskova Helsinki Grubu'nun Ahıska Türkleri ile ilgili 18 sayılı raporu verilen bu bilgilere dayanmaktadır. Kendilerini Türk oğlu Türk sayanlar ise, Moskova Helsinki Grubu'na başvurmamıştır. Fakat bilgi için, kendi kurultay kararlarının suretlerini yaydılar. O zamanki Gürcistan Komünist Partisi Genel Sekreteri (*önceki Gürcistan Cumhurbaşkanı*) Şevardnadze'ye de bir suret gönderdiler. Ahıskalılar'dan bir grup da SSCB Başsavcılığına başvurmuştu. Onlar adına Vahid Emrullayev'e Gürcistan SSC Savcılığından gönderilen ve Baş Hukuk Müşaviri Z. Basişvili imzasını taşıyan 30 Mayıs 1964 tarihli cevap şöyledir:

“1944 yılında Ahıska, Aspinza ve Adigen ilçelerindeki nüfusun sürülmesinin yasal olup olmadığı konusunda SSCB Başsavcısı R. A. Rudenko'ya gönderilmiş toplu imzalı mektup Gürcistan SSC Savcılığı'na intikal etmiştir. Konuyla ilgili olarak sizin mektubunuzda belirtilen yasallık hususunun Gürcistan SSC Başsavcılığı'na çözümlenemeyeceğini belirtmek isteriz. Söz konusu işlem ve tedbirler, SSCB Devlet Savunma Komitesi Kararı doğrultusunda gerçekleştirilmiş olup daha sonra SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu Kararnamesi gereğince özel iskâna tâbi tutulanların mecburî iskân kayıtları silinmiş ve onlara sürüldükleri yerlere dönme ve emlâklarının iade hakkı bulunmaksızın serbest dolaşma hakkı tanınmıştır” (Taşdemir, 2005: 122-123).

Şekil 2: Gürcistan Savcılığı'nın Ahıska Türklerine verdiği cevap

Гр-ну АМИРУЛИЕВУ Вахид
(Азербайджанская ССР, Гусарский район,
Визавод "Революция").

В прокуратуру Грузинской ССР поступило коллективное письмо, адресованное Прокурору Союза ССР тов. ЕУЛЕНКО Р.А. относительно законности произведенного выселения в 1944 году из Ахалкальского, Адигенского и Аспиндзского районов.

В связи с этим сообщаем, что Прокуратура Грузинской ССР не может разрешить затронутый Вами вопрос о правдивости произведенного выселения, так как это мероприятие проводилось по постановлению Государственного Комитета Обороны СССР. Впоследствии, Лицом Президиума Верховного Совета СССР все спецпоселенцы сняты с учета с мест поселения без права возвращения в те места, откуда они были выселены и без права возвращения имущества.

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА ОБЩЕГО НАДЗОРА-
старший советник юстиции-

(З. ВАШИШВИЛИ)

Kaynak: (Zeyrek, 2001: 68 Çev: Orhan Uravelli) Gürcistan Savcılığı'nın Ahıska Türklerine verdiği cevap: Vatana dönemezsiniz!

1968 Kasımında Sovyet KP Merkez Komitesi Sözcüsü B.P. Lakovlev, kendisine gelen bir Türk temsilciler heyetine, vatanları olan Ahıska yöresine dönüşlerine müsaade edileceğini vaat etti. Bu vaade sevinerek Ahıska'ya hareket eden yüzlerce Türk ailesi, mahallî yöneticilerin engelleriyle karşılaştılar. Çalışma belgeleri verilmedi, askerlik problemleri çıkarıldı ve taşınmak için vasıta verilmedi. Azerbaycan'dan gelenler de Gürcistan hududunda durduruldular. Eşyalarını bırakıp tek başına girenler de Gürcü idareciler tarafından sınır dışı edildiler. Millî hareketin lideri olan Enver Odabaşev'in 1969 Nisan ve Ekiminde tutuklandı (Zeyrek, 2001: 68-69). 1969 Ağustosunda 120 kişilik heyete Merkez Komitesin'de hakaret edilerek geri çevrildi. Onlar da 2 Mayıs 1970'te isteklerini ve gerekirse Sovyet vatandaşlığından vazgeçebileceklerini dile

getiren bir beyanname yayınlayarak Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne müracaat ettiler. Bu beyannameye şu görüşlere yer veriliyordu: (Taşdemir, 2005: 123)

- 1) SSCB yetkili adli makamları ve Bakanlar Kurulu bir tahkikat yapmalı ve biz Türkleri sürgüne gönderenleri cezalandırmalıdır.
- 2) Yüksek Sovyet Prezidyumu, Türklerin kendi yurtlarına iskân ve milletlerin mevcut haklarını vererek, başkenti Ahıska olmak üzere bir Türk Muhtar Cumhuriyeti veya Özerk Vilâyeti kurulmasını kabul etmelidir.
- 3) Sürgünden dolayı uğranılan zarar ziyan tazmin edilmelidir.
- 4) Eğer bu talepler yerine getirilmeyecekse Türkiye'ye göçe müsaade edilmelidir.

Bu tebliğin yayınlanması çok önemlidir. Zira o güne kadar Batı âlemine ulaşan en aydınlatıcı belge budur. Ayrıca millî kimliklerini en açık bir şekilde dile getirmeleri de mühimdir. Şu var ki, Sovyet makamları bu tebliğe cevap vermemiştir (Zeyrek, 2001: 69).

15 Mayıs'ta Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin listesi Moskova'daki Türk Büyükelçiliği'ne verildi. Türk makamlarının onlara karşı olan tutumu ise bilinmemektedir. Yalnız 1970 Aralık ayında tutuklanan İslâm Kerimov adlı bir genç lider, intihara teşebbüs edince, Türk Büyükelçiliği'nin devreye girmesiyle serbest bırakıldığı bilinmektedir. Yine 1970 yılı içinde vatana dönme teşebbüsleri, Gürcistan yetkililerince şiddetle engellenmiştir. Önceki Gürcistan Devlet Başkanı olan Eduard Şevardnadze, o zaman İçişleri Bakanıydı ve Ahıska'ya dönmek üzere Tiflis'e gelen binlerce Ahıska Türkü'ne karşı cop, basınçlı su vs. kullanarak onları geri çevirmiştir (Taşdemir, 2005: 124).

Millî Hakların Müdafası İçin Türk Birliği'nin Mütevelli Heyeti Başkanı O. Selimov, Sovyet Hükûmeti yetkilileriyle 4 Mayıs 1971'de BM Genel Sekreteri U. Thant'a 2 Mayıs 1970 tebliğinde sözü edilen hususlardan bahseden dilekçeler yolladı. 9 Mayıs'ta 61 kişilik bir heyet Sovyet Başbakanı Podgorni ile görüşmek istediler. Bir zaman sonra, daha alt seviyede yöneticiler tarafından kabul edilen heyete sert bir şekilde, vatanlarına dönmelerinin mümkün olmadığı bildirildi. 18 Mayıs'ta tekrar müracaat ederek göç izni istediler. Bu hareketten sonra Odabaşev de yeniden tutuklandı. Bakü'de iki yıl hapse

mahkûm edildi. 1972 yılında cemiyetin yeni önderi Seyfatov, Sovyet KP Sekreteri Brejnev, BM Genel Sekreteri Waldheim ve Türkiye Başbakanı Ferit Melen'e müracaat etti (Zeyrek, 2001: 71).

2.3. Reşit Seyfatov'un Mektupları

Bu mektuplarda Reşit Seyfatov, SSCB hükümetince tutuklanan arkadaşlarını serbest bırakmalarını istemiştir. SSCB'nin kendi sorunu olan Ahıska Türkleri meselesine olumsuz tutumlarını dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

SSC-KP Genel Sekreti Yoldaş L.İ. Brejnev,

SSCB Yüksek Şurası 28.4.1956 ve 30.5.1956 tarihli kararları ve Sosyal Düzen Bakanlığı'nın 12. 6. 1968 tarih ve 375 numaralı emirleri gereğince bizler, Gürcistan SSR Adigen, Ahalsih, Aspinzk, Bogdanov ve Akhalkalak bölgesinden sürülmüş olan Türkler, işbu müracaatla SSC-KP Merkez Komitesi'nden ve bizzat Yoldaş L. İ. Brejnev'den vatanımıza dönmek için müsaadelerinizi arz ederiz.

Sovyet idarecileri kendilerinin çıkarmış oldukları kanunlara riayet etmek mecburiyetinde iken, vatanlarından sürülmüş bulunan Türklerin eski yerlerine iadesi hususunda hiçbir olumlu adım atmamışlardır. Şu hâlde kanunlar sadece teoride kalmakta olup birer aldatmacadan ibarettir. Biz Türkler, çekilmez sürgün şartlarından hâlâ kurtulamadık.

Vatana dönmek için yaptığımız müracaatlar, hapis cezalarıyla karşılanmaktadır. Enver Odabaşev, Ellez İzzetov ve Muhlis Niyazov, kanuna dayanarak 1944'te sürüldükleri topraklara dönmek için başvurduklarında, Sovyet yetkilileri tarafından hapse atıldılar. Ceza gerektiren başka hâleri yoktu.

Dilekçe yazdılar, vatandaşlık hakları üzerinde ısrar ettiler ve SSCB idarecileri, doğruları söyledikleri için onları hapse attılar. Sovyet idarecilerinin yaptıkları ayrımcılıktan başka bir şey değildir. Yaptıklarını dünya kamuoyundan gizleyemezler. Sovyet topraklarında yaşayan Türklere çektirdikleri çileyi, onları kendi kirli ve iğrenç işlerine alet ettiklerini saklayamazlar. Birleşmiş Milletler ve yabancı devletlere yaptığımız başvurunun sebebi, işte bu adaletsiz davranışlardır.

Sovyet idaresinin tutumu bizi Sovyet devletini terk etmeye zorlamaktadır. Bu sebeple ben, Sovyet idarecilerinden ve şahsen sizden, Yoldaş L.İ.Brejnev, biz Türklere, Gürcistan SSC' ye dönüş için müsaadelerinizi arz ederiz. Büyük proleter şefi V.İ. Lenin'in halefi olarak meselemizi açıklıkla çözenizi arz ederiz. Bu sizin elinizdedir. Sürgün şartlarına bir son vermek gerekiyor. Zorbalık iyi bir yol değildir, sosyal devleti sağlıklı bir sonuca götürmez.

Reşit Seyfatov bir taraftan Ahıska Türklerinin sorununu BM'ye şikâyetinde bulunmuşlar ve diğer yandan seslerini dünyaya duyurmaya çalışmıştır. Ne yazık ki dünya buna sessiz kalarak cevap vermiştir.

14. 8. 1972

SSC-KP Üyesi

Reşit Seyfatov

Adres: K.B.ASSR, Urvan Bölgesi, Psikodskiy Sovhozu

(Zeyrek, 2001: 71-72)

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Bay Kurt Waldheim'a:

Bizler, SSCB'de yaşayan ve vatanından sürülen Türkler, zorla çıkarıldığımız topraklara geri dönmeleri istenmeyenlerin Türkiye'ye gitmelerinin sağlanmasını rica ediyoruz. Sürgün durumundaki Türklerin SSCB'deki durumları oldukça ağırdır. Hükûmet nezdinde tutukluların durumu onlarınkinden daha iyidir. Serbest yaşamak ve normal gelişme için bize izin verilmiyor.

Ayaklar altında çiğnenmemiz için iki sebep vardır: Hem Türküz, hem de Birleşmiş Milletlere şikâyetimizi bildirmişiz! Sovyet önderleri, insan haklarına ait Birleşmiş Milletler Nizamnamesi'ni tanımazlar ve ona uymazlar.

Bay Kurt Waldheim, kendinizi lütfen bizim yerimize koyun ve aşağılayıcı sürgünde çektiklerimizi anlayın.

Bu, hiçbir suçu olmayan Türklerin SSCB'nin kötülüklerinden kurtarmak için gerek şahsen size, gerek bütün dünyada yaşayan bütün iyi niyetli insanların hepsine

başvurumuzdur. Ayrıca SSC'de bulunan ve sürgüne tâbi tutulan Türklerin durumunu tahkik etmek üzere bir heyeti acilen buraya göndermenizi arz ederiz.

BM Güvenlik Konseyi'nden, siyasî tutuklu Enver Odabaşev, Ellez İzzetov ve Muhlis Niyazov'un serbest bırakılmasını rica ederiz. Bu kişiler 1971 Ağustosunda hapse atılmış bulunuyorlar. Sovyet adaletince onlara isnat edilen suç da, merak edilecek bir husustur.

14.8.1972

Reşit Seyfatov

(Zeyrek, 2001: 72-73).

Ahıska Türklerinin sorunlarını hem SSCB hem de BM dikkate almamıştır. Reşit Seyfatov bu sorunu çözmek için Türkiye'ye de müracaatta bulunmuştur. Ama o zamanki konjonktürden dolayı Türkiye Cumhuriyeti yardımcı olamamıştır.

Türkiye Başvekili Ferit Melen'e

Bizler, tahminen yarım milyonu bulan ve SSCB'de yaşayan Türkler, Sovyet devletinin değişik bölgelerinde ve steplerde mecburi iskâna tâbi tutulmaktayız. Durumumuz son derece ağırdır. Savaş esnasında bütün erkeklerimiz cepede iken, savunmasız ihtiyar, kadın ve çocuklarımız Orta Asya'ya sürüldü. Ev eşyamız ve hayvanlarımız yağmalandı. Evlerimiz Gürcülere verildi. 1944-1945 yıllarında 30.000 kadar insan açlık ve soğuktan öldü.

1944-1956 yılları arasında çok sıkı bir polis kontrolü altında tutulduk.

Sayın Melen, bütün çektiklerimizi anlatmak uzun sürer...

Türk olan bizler, Türkiye'deki kardeşlerimizden ve şahsen sizden acil yardım beklemekteyiz ki, sürüldüğümüz vatanımıza dönelim.

Bu mektubu yazarken, BM'ce 10.12.1948 tarihinde kabul edilen insan haklarıyla ilgili beyannamesi göz önünde bulundurdum. Saygılarla.

14.8.1972

Reşit Seyfatov

(Zeyrek, 2001: 73).

12 Şubat 1977'de Tiflis'e giden son heyete de, "Biz sizlere her şeyi açıkladık! Başka türlü hareket etmemiz mümkün değil!" denilerek geri çevrilmişlerdir (Zeyrek, 2001: 74).

2.4. Fergana Olayları (İkinci Sürgün)

Fergana Vadisi şeklinde anılan ve Tanrı Dağları ile Alay Dağları arasında yer alan bölgenin toprakları Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan arasında bölünmüştür. Bunlardan Özbekistan Cumhuriyeti'nde kalan kısmı idari bir birim teşkil eder. Buranın merkezi olan şehrin adı da Fergana'dır. Üçgen şeklindeki Fergana Vadisi 23.000 km² yüzölçümünde ve kabaca 300 km² uzunluğunda, 70 km. genişliğindedir. Kuzeyden Tanrı Dağlarının Çatkal silsilesi, Kuzey Doğudan Fergana Dağları, Güneyden Alay ve Türkistan sıra Dağları ile çevrilmiştir. Batıda 7 km. genişliğinde bir geçit ile açık steplerine bağlı büyük bir çöküntü alanı olan vadinin önemli bir bölümü tarım arazisi, orta kesimleri ise çöldür (Kurbanov, 2011).

Mihail Gorbaçov'un başlattığı "Perestroyka" ve "Glastnost" politikaları ile bir dönem yasaklanmış birçok konu gibi Ahıska Türklerinin meseleleri de gündeme geldi (Sargın, 2007: 47) Sovyet kamuoyu ilk kez konuyla ilgili bilgilere ulaşmaya başlamıştı. Basında konuyla ilgili yazılar çıkmaya başladı. Bu yeni ortamda Ahıska Türkleri arasında dayanışma kuvvetlendi ve Ahıska'ya dönme umudu arttı (Günay, 2005: 652). Bu kapsamda bir beklenti içindeyken, Gürcistan yönetimi, yeni bir caydırıcı taktiğe başvurarak, yıllarca Gürcü bilim adamlarının savunduğu tezi şart koştu. Bu teze göre, "ezelden beri Gürcü olan ve Osmanlı döneminde Müslümanlaştırılarak Türkleştirilen Ahıskalılar" isimleri ve soyadlarını değiştirip, Gürcü adları ve soyadları kabul ederek Gürcistan'a yerleşeceklerdi. Tabii ki bunun kabul edilebilir bir yanı olmadığını ileri süren Ahıskalılar bu şartı dikkate almadılar (Günay, 2005: 652).

Diğer taraftan "Perestroyka" oldukça hızlı gelişmelerle Özbekistan'da Perestroyka siyaseti ters tepkilere yol açıyordu. Pamuk üretimi istatistiklerindeki yolsuzluk ve milyarlarca Ruble yasa dışı kâr sağlanması hakkında soruşturma yapmak üzere

Moskova'nın olağanüstü yetkiler vererek bölgeye memur ettiği, Gıdılyan-Ivanov ikilisi Özbekistan'da terör rüzgârlarının esmesine sebep oldu. Binlerce kişi tutuklanırken kendileri rüşvet almaya başlamıştı. Özbekistan'daki bu süreç Moskova'ya karşı düşmanlığı körükleyerek, Özbeklerin, Özbekistan'daki azınlıklara, özellikle de Ruslara karşı örgütlenmek istemesine yol açtı (Avşar ve Tunçalp, 1994: 26-27).

23 Mayıs 1989 yılı Özbekistan'ın Kuvasay kasabasında başlayan bir pazar kavgası (Тория, 2005) birdenbire kavgaya dönüşmüş, birkaç gün içinde Fergana, Margilan, Taşlav ve Kuvasay şehirlerinde büyük bir ayaklanma ve cinayetler zinciri ortaya çıkmış ve olaylar, ancak 15 Haziran 1989'da yatıştırılabılmıştır (Arslan, 1995: 13). Güya bu sürtüşmeler, bir pazar yerinde çilek satan Özbek bir kadınla Ahıskalı bir gencin arasında cereyan eden bir pazar tartışmasından doğmuş ve büyümüştür (Taşdemir, 2005: 134).

Ancak olaydan önce Ahıska Türklerine karşı açık düşmanlık yapılmaya başlanmış, her yerde Ahıskalılar tehdit edilir hale gelmişti. Kamuoyunda Ahıskalılara yönelik telkin edilen düşünceler şu şekildeydi:

-Ahıska Türkleri zaten suçlu oldukları için Özbekistan'a sürülmüşlerdir ve derhal kendi yerlerine dönmelidirler.

-Ahıska Türkleri, Özbekistan'daki Ruslar ve diğer milletlerle anlaşarak Özbeklerin bağımsızlığına engel olmak istiyorlar.

-Moskova'nın desteği ile hırsız, uyanık ve ahlaksız Ahıska Türkleri Özbekistan'da zengin olmuş, servet sahibi olmuşlardır (Sezgin ve Ağacan, 2003: 19)

Gerçekte ise 3.150.000 nüfuslu Fergana'da toplam 15 bin Ahıska Türkü bulunuyordu. Mevcut haliyle Ahıska Türklerinin onlar için bir tehlike olması düşünülemezdi. Gorbaçov ve reform taraftarlarına karşı olan ordu, KGB ve Komünist Partisi'nin eski kadroları; Gürcistan'ı zor durumda bırakmak için Ahıska Türklerini kullanmak, Özbekistan'da artan Rus düşmanlığını Ahıska Türkleri üzerine yöneltmek, Özbekistan'daki yolsuzluk dosyalarını unutturmak ve etnik çatışmaları gerekçe göstererek Gorbaçov yönetimini sert önlemler almaya, ordu ve KGB'ye bu yönde eskisi gibi kuvvetler vermeye hazırlamak amacıyla, Özbek gençlerin eline otomatik

silahlar vererek, saldırıların planlı bir şekilde yürütülmesini sağlamışlardır (Sezgin ve Ağacan, 2003: 19).

Nihayet 23 Haziran 1989'da Fergana'daki olaylar patlak vermiş. Özbek polislerinin nezaretinde, Özbekler evlere saldırıp ateşe vermeye, evlerden kaçmaya çalışanları öldürmeye ve hatta kadınların namusuna el uzatmaya başlamışlardır. Olaylarda iki yüzden fazla Ahıska Türkü hayatını kaybetmiş, 13 bin Ahıskalı ise Fergana'dan tahliye edilmiştir. Ahıskalıların sığındığı sekiz fabrika, birçok okul ve parti büroları da yakılmıştır. Bu yangınlarda 300 araba ve otobüs de yanmıştır. Can güvenliğinin sağlanması için 11.000 Ahıskalı'nın yerleştirildiği kışlalarda nöbet tutulmuştur.

Fergana Olaylarını gören bir Ahıska Türkü yaşadıklarını:

“Özbeklerle çatışmalar söylendiği gibi bir anda patlak vermedi. 1989 Mayıs'ının başlarında arabalarla köye gelip, kapışma olacak diye gidiyorlardı. Artık Özbekistan'ın her yeri bir cehennem gibiydi. Halkımız 45 senedir oralarda yasıyordu. Biz oralarda doğmuştuk. Öyle ki, Özbekler arkamızdan tekme vursalar “Af edersiniz ayağımız değdi!” diyecek kadar güçsüz durumda kalmıştık. Ruslara selam duruyorlar, bize vuruyorlardı. Nihayet Haziran başlarında Özbekler köye gelip, “Köyü boşaltın, derhal gidin!” dediler. Molotof kokteylleri atarak evleri yakmaya başladılar. Özbek subaylar, askerleri bizi korumak için gönderiyorlar; fakat onlar bu görevi yapmıyorlardı. Evler yakılırken subaylar da kaçıyorlardı. Kimden yardım isteyecektik? Artık Ruslardan yardım istemek zorundaydık ve öyle yaptık. Zira Özbekler, evleri yakıp yıkıyorlardı. Birbirlerini vuruyor sonra da zorla “Türk vurdu!” dedirtiyorlardı. Sebebi milleti bizim aleyhimize galeyana getirmektir. Komünist Partisi mensubu Özbeklerin bu tahriklerde büyük rolü olmuştur.” diyerek ifade etmektedir (Zeyrek, 2001: 94-95).

Ahıskalıların önderlerinden İbrahim Mecidoğlu, bir gazeteye verdiği demeçte olaylar sonrası yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“Olayların bitiminden sonra, Özbekistanlı yetkililer, saldırganların içinde Özbek kıyafeti giymiş yabancıların olduğunu iddia ettiler. Hatta saldırganlara dağıtılan paraların üzerinde Ermenistan Bankası damgasının

bulduğunu söylediler. Ancak ne bir yabancı yakalandı, ne de Ermenilere bir şey söylendi. Sonuçta bizler canımızı kurtardığımızı şükredip Özbekistan'dan kaçtık. Önce Rusya içinde iki yere götürüldük. Ahıska'ya dönme isteğimiz kabul edilmedi. Eylül-Ekim 1989'da Azerbaycan bizleri bağrına bastı" (Mecidoğlu, 1990: 13).

Bu kanlı Haziranda ana yurt ve ata yurt saydıkları eski Türk topraklarına yerleşen Ahıska Türkleri kurbanlar vererek Haziran ayında ata yurdu da terk ettiler. Kendi dil, din, soy ve kan kardeşlerinden ayrılıp, Rus askerlerinin himayesine sığındılar. Savaş uçaklarıyla Rusya'nın iç kesimlerine, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'a taşındılar. Onların da arasında, 45 yıl öncesinin dehşetini yeniden yaşadılar (Taşdemir, 2005: 138).

Taşkent'te binlerce Özbek'in katıldığı bir gösteride, Ahıskalıların Cumhuriyeti terk etmesi çağrısı yapıldı. Buka (Tacikistan sınırına yakın ve Olmalig şehrine 36 km. mesafededir.) semtinde ise Ahıska Türklerine ait on beş ev ateşe verildi. Gecenin ilerleyen saatlerinde saldırıların artması sonucu Akkurgan, Çimkent, Degabad, Leninabad, Kumuskan, Bostanlıq semtlerinde yaşayan Ahıskalılar evlerini terk etti. Evlerinden ayrılmak zorunda kalanların sayısı 49 bine ulaştı (Milliyet, 1990: ?).

Ahıskalılar, Özbekistan'dan kaçarken mal varlıklarını da satamamışlardı, "Nasıl olsa bir bir bırakıp kaçacaklar, para vermemize gerek yok" düşüncesiyle Ahıskalıların satmaya çalıştıkları evlerini, tarlalarını ve ineklerini hiç kimse satın almamıştır. Birçok Ahıskalı canlarını kurtarmak için mallarını olduğu gibi bırakıp kaçtı. Fırsat bulabilenlerin ise evlerini 15 Dolara, ineklerini de tanesi 1 Dolara Özbek Devleti satın aldı. Boşaltılan köyleri ise Özbekler tamamen doldurmuştur (Zeyrek, 2001: 95).

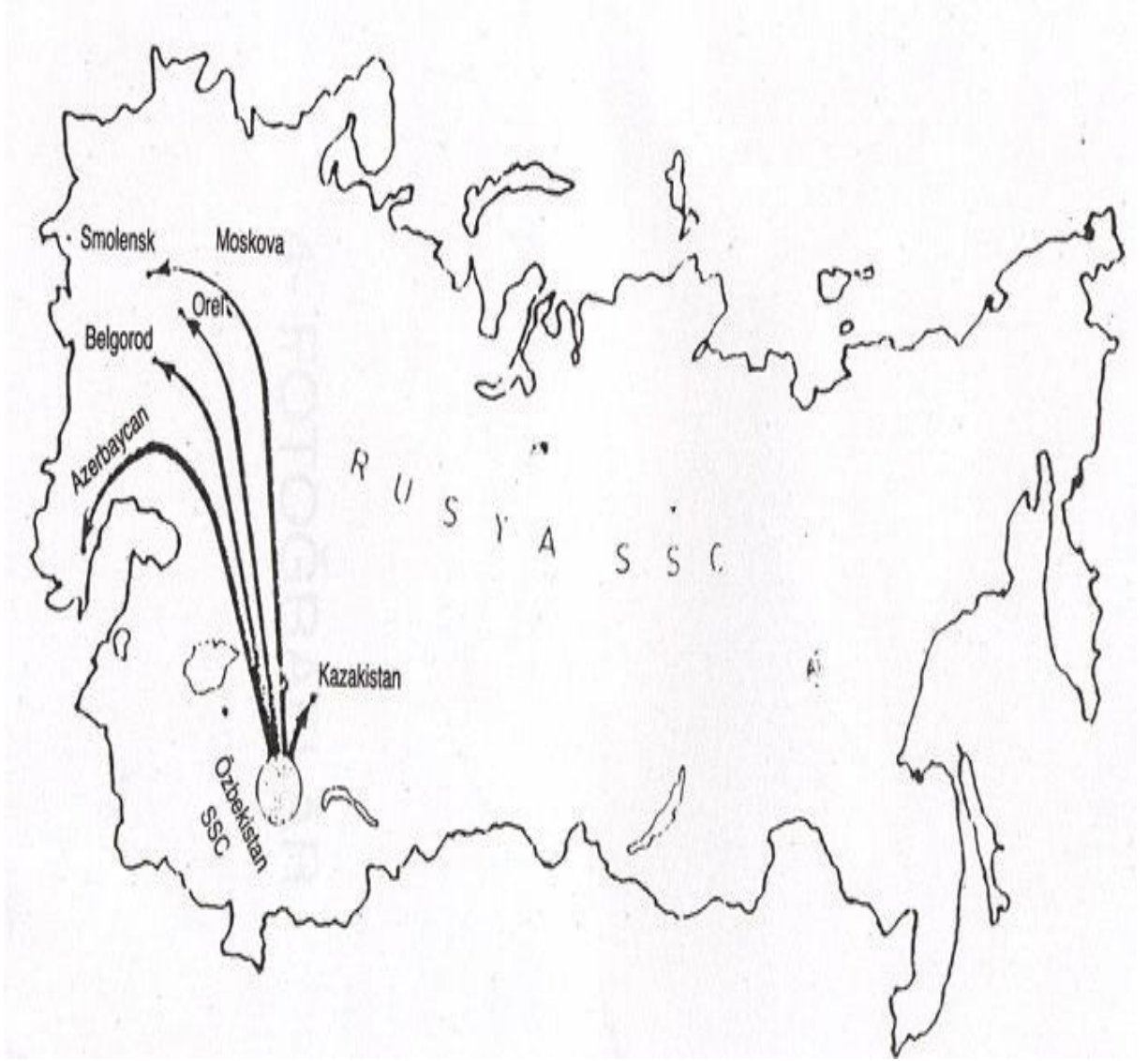
Fergana olaylarından sonra, Ahıska Türklerinin vatana dönebilmelerini temin etmek amacıyla, Sovyet Başbakanı Rişkov, iki ay içinde onların vatanlarına dönmesini sağlayacağına söz verdi. Sovyetler Birliği Yüksek Sovyet'inin Milletler Şurası'nda bir komisyon kuruldu, ancak bundan da bir netice çıkmadı. Ahıska Türkleri temsilcilerinden bir sözcü, son kırk beş yılda Sovyet yetkilileriyle 144 defa görüşüldüğünü, fakat bir sonuç alınmadığını ifade etmiştir (Zeyrek, 2001: 95).

Fergana Olaylarının yıldönümünde Moskova'da bir gösteri düzenleyen Ahıskalılar, Sovyet Hükümeti'nin problemlerine kayıtsız kalışını protesto ettiler ve Yüksek Sovyet'in aldığı karar uyarınca bir an önce Ahıska'ya dönmek istediklerini bildirdiler. Aynı dönemde, Gürcüler ise Ahıska Türklerinin Müslümanlıktan vazgeçemedikleri ve Türklüklerini reddetmedikleri sürece Ahıska'ya dönmelerine kesinlikle izin verilmemesi için geniş bir kampanya düzenlemişlerdi (Zaman, 1990).

Fergana'da bu kardeş kavgası yaşanırken, basın ve haber kaynakları, çoğunluğu Ruslardan oluşan askerleri kurtarıcı gibi sundu. Tahliye edilen Türklerin, Kursk, Aryol, Belgrad, Tula, Smolensk gibi merkezi Rusya vilayetlerine götürülmesi de dikkat çekmektedir. Hükümet bu insanların geçici olarak Rusya'ya gönderildiğini açıkladı. Aynı zamanda Özbekistan'ın diğer bölgelerindeki Ahıska Türkleri, kendi imkânlarıyla, Türkmenistan ve Hazar Denizi yoluyla Azerbaycan'a kaçımaya başladı. 1958-1970 yılları arasında Azerbaycan'a göç eden Ahıska Türkleri yakın akrabaları olan bu insanlara kucak açtılar. Ayrıca Azerbaycan yönetimi bütün zorluklara rağmen Türk göçmenleri bağrına bastı ve imkânlar çerçevesinde kolaylık sağladı (Avşar, Tunçalp, 1994: 28)

Ahıskalılardan bir kısmı da Özbekistan'dan Kuzey Kafkasya'ya ve Rusya'nın güney vilayetlerine binlerce hane (camia) şeklinde taşınıyordu. Kabarday-Balkar ve Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyetlerine, ayrıca Stavropol vilayetlerine kısa bir süre içinde yaklaşık 20 bin Türk göç etti. Fakat bu yörenin halkı ve yerli makamlar Türklerin gelmesini istemiyorlardı. İskân izni verilmiyor, ev alımı yasaklanarak, çeşitli engeller çıkarılıyordu. Bundan dolayı göçmen Türkler daha Kuzey'e Rostov vilayetinin uçsuz bucaksız steplerine kaymak zorunda kaldılar. Hatta Ukrayna'ya geçenler oldu (Avşar, Tunçalp, 1994: 29)

Harita 3: Haziran 1989 Sonrası Ahıska Türklerinin Geçici İskân Bölgeleri

Kaynak: (Avşar, Tunçalp, 1994: 121)

2.5. Türkiye'ye Yapılan Göç

Ahıska'ya Türk olarak dönme imkânı verilmeyince, ya uçsuz bucaksız Rus ülkelerine yayılacaklar ya da Türkiye'ye göç yollarını zorlayacaklardı. Bir grup, 1988 Aralık ayında Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne müracaat etmiştir. Fakat Sovyet Hükümeti göçe sıcak bakmıyordu.

Fergana faciasından sonra can ve mal güvenlikleri tamamen ortadan kalkan Ahıskalılar, ne yapacaklarını şaşırılmış vaziyette 26 Ekim 1989'da zamanın Cumhurbaşkanı Kenan

Evren ve Başbakan Turgut Özal'a hitaben dilekçe yazdılar: "Masraf ve geçimimiz bize ait olmak şartıyla Türkiye tarafından göçmen olarak kabul edilmek istiyoruz. Bu bildiri ile Türk devleti ve hükümetinden ilave yardım istemediğimizi beyan etmiş oluyoruz. Sabırsızlıkla kararınızı bekleyen bizler, bir an önce kendi milletimizle birlikte yaşamak istediğimizi bildirmek istiyoruz" (Taşdemir, 2005: 147-148).

Bunun üzerine belli sayıda Ahıskalı Türkünün Türkiye'ye göçü hakkında Türkiye ve Sovyetler Birliği yetkilileri arasında görüşmeler yapıldı. Ancak aynı anda Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulan soydaşlarımızın Türkiye'ye ani gelişleri sebebiyle konu üzerinde durulmadı ve teklif Türkiye tarafından reddedildi (Avşar ve Tunçalp, 1994: 33).

Ahıska Türkleri, Türkiye'ye göç edebilmek maksadıyla yeniden bir başvuru yaptılar ve Cumhurbaşkanı Özal ve Başbakan Akbulut'tan yardım isteyerek, yazdıkları bir mektubu Moskova'daki Türk Büyükelçiliği'ne teslim ettiler. Sovyet makamları, Fergana olaylarından sonra 30 Ağustos 1989'da Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye göçüne izin verdi. Nihayet Ahıskalıların Türkiye'ye kabul ve iskanına dair kanun 2 Temmuz 1992'de Bakanlar Kurulu'ndan çıktı ve bir kısım aileler Iğdır'a yerleştirildi (Taşdemir, 2005: 148).

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun

Kanun Numarası: 3835

Kabul Tarihi: 02/07/1992

Yayımlandığı R.Gazete Tarih: 11/07/1992

Sayı: 21281

Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 31 Sayfa:

Madde 1.- Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve "Ahıska" Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskânları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanunu hükümlerine göre yapılır.

Gayrimenkul verilerek yapılacak iskânda vali ve kaymakamlar temlikle yetkilidir. Temlik cetvelinde, ailenin bütün fertleri eşit hisselerde belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir.

Madde 2.- 3 üncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Bakanın koordinatörlüğünde; İçişleri, Dışişleri, Maliye ve Gümrük, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köy İşleri, Orman Bakanlıkları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yetkililerinden oluşan bir üst komisyon kurulur. Üst komisyona bağlı olarak, Başbakanın görevlendireceği Bakanlıkca belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında ve konunun özelliği dikkate alınarak birinci fıkrada yazılı bakanlıkların ve kuruluşların o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulur. İllerde kurulacak alt komisyonlar, üst komisyonun vereceği görevleri yapar.

Madde 3.- Üst komisyonun görevleri şunlardır:

- a) Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Ahıska Türklerinin kabul şartlarını, geçici ve kati iskân yerlerini belirlemek,
- b) Yerleştirme ve İskân programlarını hazırlamak,
- c) Göçmenleri üretici duruma getirmek için gerekli tedbirleri almak,
- d) Ahıska Türklerinden Türkiye'ye gelmek isteyenleri tespit ve buldukları yerler ile Türkiye'ye hareket edecekleri bölgelerden toplanmalarını temin etmek, hareket sırasında iâşe, ibate ve sağlık konularında yapılacak işlemleri planlamak, buldukları yer ülke yetkilileri ile koordinasyonu sağlayacak ön heyet oluşturmak,
- e) Ön heyetin yapacağı giderler ile göçmenlerin buldukları yerlerden nakil, barındırma ve iskân masrafları için sağlanan ödeneğin miktarını belirlemek,
- f) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak. Üst komisyonun kararları görevli Bakanın onayı ile kesinleşir.

Madde 4.- Göçmenlerin kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada Türkiye'ye getirilmek koşuluyla her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Madde 5.- Göçmenlerin nakil ve iskan masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödenekler öncelikle sağlanır. Bu ihtiyaçları karşılamak için, ilgili bakanlık ve kuruluş bütçelerinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerinden aktarma veya Kızılay'a ödeme yapmaya ve bunlarla ilgili diğer işlemleri yürütmeye, üst komisyonun alacağı kararlar doğrultusunda Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilidir.

Madde 6.- Gerek Türkiye'de iskan edilecek ve gerekse Türkiye dışında, eski Sovyetler hudutları dahilinde halen buldukları yeni devletlerde kalacak "Ahıska" Türklerinden Bakanlar Kurulunca tespit edilecekler için çifte vatandaşlık statüsü sağlanır.

Madde 7.- Bu Kanun yayımı tarihinde (11 Temmuz 1992) yürürlüğe girer.

Madde 8.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Kaynak: (http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=4), 13.01.2011.

2.6. Krasnodar Baskıları

Bundan 61 yıl önce Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a sürgüne gönderilen, ancak bu kez de Özbekistan'da kendilerine yönelik saldırılar neticesinde Rusya'nın Krasnodar kentine kaçan Ahıskalılar (Центр Азия, 2004), şimdi de buradaki yerel yetkililerin zulümlerinden kaçacak yer arıyorlar. Krasnodar bölgesine SSCB dağılmadan önce gelmiş olmalarına rağmen, Krasnodar makamları Ahıskalılara Rusya vatandaşlığı vermiyor. 1991 yılında Rusya'da yaşayan Sovyetler Birliği vatandaşlarına Rusya vatandaşlığı verilmesine ilişkin bir yasa çıkartılmasına rağmen, Krasnodar'da yaşayan Ahıskalılar bu haktan mahrumlar. Çoğunun nüfus kaydı yok. Resmen Rus vatandaşı olmadıkları için, yerel makamlar Türklerin toprak kira sözleşmelerini iptal ediyor. Yasa dışı göçmen olduklarını ileri sürerek eğitim almalarını engelliyor. Sağlık yardımları da keza aynı şekilde. Emniyet güçleri, düzenli olarak pasaport kontrolü yapıyor, bu sırada Türklere hakaret ediyor ve onları dövüyor. Kazak köylerinde Ahıska Türklerine yönelik yağmalama ve öldürme olaylarının ise ardı arkası kesilmiyor. Özellikle Vali Aleksandr

Tkacev'in Türk aleyhtarı beyanları, ortalığı daha da gerginleştiriyor. Oturma hakkına da sahip olmayan Krasnodar'daki Ahıska Türkleri, kasabalarında ve köylerinde tecrit edilmiş durumdadır. Ahıska Türklerinin konutları yasadışı sayılıyor, yasal olarak çalışmıyorlar, evlilikleri tanınmıyor (İbrahimoglu, 2009).

Çeçen sendromunun devam ettiği Rusya'da, Ahıska Türkleri umduklarını bulamadılar. Hüviyet cüzdanını taşıdıkları bu ülke, onlara vatan olmadı. Zira Rusya, Çeçen meselesiyle ilişki kurarak bütün Müslüman toplulukları potansiyel bir tehlike olarak görmektedir. Bunun en belirgin örneği Krasnodar'dır. Bu vilâyetin mahallî yönetimi, onları "kanun dışı mülteci" olarak nitelemekte ve buraları terk etmeye zorlamaktadır. Her türlü insanî haklardan mahrum bırakılan, can ve mal güvenliği olmayan Krasnodar'daki Ahıskalılar, her an bir tehlike bekleme korkusuyla yaşamaktadırlar (Zeyrek,2010).

Evlenenlerin resmi nikâhı olmadığından doğan çocukların da hiçbir resmi belgesi yoktur. Pasaport verilmediğinden ülke dışına çıkamamakta, kimlikleri olmadığından Krasnodar'da hayatını sürdürememekteyizler. Kısacası, Ahıska Türkleri adeta rehin alınmıştır. Eski Devlet Başkanı Vladimir Putin'e bir mektup yazarak hallerini şikâyet ettiklerinde mektuba İçişleri Bakanlığı, "Ahıska Türkleri Rusya vatandaşı sayılmaktadır, eğer yaşadıkları bölgelerde pasaport alamıyorlarsa mahkemeye başvurmaları gerekmektedir" şeklinde bir cevap göndermiştir. Bunun üzerine mahkeme kararıyla birkaç Ahıska Türkleri pasaport alabilmişse de yerel idare organlarının mahkemeye baskı uygulamasıyla mahkemeler vatandaşlık müracaatlarını kabul etmemeye başlamıştır (Taşdemir, 2005: 158-159).

Ahıskalılar için, oturdukları evleri satmak da büyük sorun. Evlerin alım satım işleminin yapılması için tarafların Köy İdaresine gitmesini takiben, alıcının ortadan kaybolduğu, zira Köy İdaresinin Türklerden ev alırlarsa büyük sorunlarla karşılaşacakları uyarısında bulunduğu belirtiliyor. Dolayısıyla, Türklerin evlerini ya ölü fiyatına satmaları, ya da evlerine hiçbir alıcı bulamadan terk etmek zorunda kalmaları olasılığı doğuyor (İbrahimoglu, 2009).

Rus İnsan Hakları Dernek Temsilcileri Krasnodar medyasının milli meselelerde abartıcı rol oynadığını dile getirmiştir. Yerel televizyon ve gazetelerde de asılsız haberlerle bölgedeki tansiyonu yükseltmektedirler. Yayınlarında sık sık Ahıskalıların tembel,

içkici, uyuşturucu bağımlısı olduklarının yanı sıra hırsız ve Türkiye ajanları oldukları işlenmektedir (Mürseloğlu, 2002).

Krasnodar Valisi Tkaçov'un; 25 Mart 2002 tarihinde Moskava'da yayın yapan merkezi televizyon kanalının 'söz özgürlüğü' adlı programındaki konuşması dikkate alındığında, bir devlet adamının ve onu destekleyen bazı Rus yöneticilerinin sözleri düşündürücü ve üzücüdür. Söz konusu programdan bazı önemli açıklamaları kısaca aktarmakta fayda vardır. Bu programda Krosnadar valisi Aleksandır Tkaçov, Krosnadar Bölgesi'nde yaşayan Ahıska Türkleri'ni 'yasa dışı mülteci 'olarak anlatıyor ve bunların bölgeden çıkartılacağını söylüyor. Program sunucusu Ahıska Türkleri'nin nesini tespit edeceksiniz sorusuna Tkaçov: "Rus Kazakları ile sivil polis, Ahıska Türleri evlerine baskınlar yaparak, sıkı kontrol uygulamaya ve devam ediyor, Ahıskalıları yakalayıp kamplara toplayacağız, sorguya çekeceğiz, para cezası vereceğiz, nerden ve neden geldiniz diye soracağız, sınır dışı edeceğiz" (İATKDD, 2010).

Devletin valisi insanlık tarihinin en zalim adamı Stalin'in ve Sovyet rejiminin Ahıska Türklerine yaptığı insanlık dramından habersiz görünmektedir. Ahıska Türkleri eski Sovyet vatandaşı idiler. Sovyet kanunlarına göre de ülkenin her yerinde ikamet hakları vardır. Ama Tkaçov sınır dışı etmekte kararlıdır. Program sunucusunun: 'Neden Ahıska Türkleri'nin gitmesin de ısrarcısınız?' sorusuna Tkaçov: 'Yugoslavya'da Sırpların, Hırvatları misafir göçmen olarak kabul ettiklerini, bir süre sonra Hırvatların çoğalması ile Sırpların kendi halklarını kaybetmeleri'ni örnek gösterdi ve Tkaçov sözlerine şöyle devam etti: "Ahıska Türkleri Krasnodar Bölgesi'ne seksen dokuz Fergana Olayları'ndan sonra geçici olarak geldiler. 'Biz bir sene yaşayıp Ahıskaya gideceğiz' dediler, ama on iki on üç senedir gitmiyorlar, bu problem bitsin artık' (İATKDD, 2010).

Ahıska Türkleri'nin çok farklı gelenekleri, dilleri ve inançları var. Sorular üzerine Vali devam ediyor: "Ahıska Türklerini en kısa zamanda charter uçakları ile bölgeden uzaklaştıracağız." Nereye göndermek istiyorsunuz sorusuna: "Gürcistan'a, Türkiye'ye, nereye giderseler gitsinler bizim için önemli olan Krosnadarı terk etmeleridir." Bu programa iştirak eden Rusya Federasyonu Duma'nın Milletlerarası İlişkiler Komitesi Başkanı Ragozin ve Duma Sözcüsü Vlademir LUKİN'de: Ahıska Türklerinin ülkeden kovulması gerektiğini ifade etmişlerdir (İATKDD, 2010).

Moskova'daki Beşeri ve Siyasi Araştırmalar Enstitüsü'nden analizci Alexander Ossipov'un, konuya ilişkin olarak; "Ben buna yumuşak etnik temizlik diyorum. Yerel yetkililer hangi etnik grubun istendiğine, hangilerinin istenmediğine kendi kendilerine karar vermişler. Buradaki iktidar ırkçı bir ideoloji üzerine kurulu." şeklindeki açıklamaları, sorunun ciddiyetini vurgulaması açısından dikkat çekici bulunuyor (İbrahimoglu, 2009).

16 Şubat 2004 tarihinde Krasnodar vilayetinde ABD'ye göçle ilgili program kapsamında Ahıskalı Türklere ilk brifing verildi. ABD Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Göç Örgütü'ne Krasnodar vilayetinde ikamet eden Ahıskalı Türklerin 2004 yılında göç etmesi için yardım programı uygulanmasının başlatılması talimatını verdi. Uluslar arası Göç Örgütü'nün halkı bilgilendirme çalışmaları, vilayetin yedi yerleşim biriminde şubat ayı boyunca devam etti. Brifinglerin amacı göç programı, bu programa katılma şartları ve kriterleri hakkında tam bilgi vermektir. Göç programına katılmak isteyenlerin oturdukları evlerinin tapularını çıkaracaklarını ve böylece gidenlere evlerini satma hakkı sağlanacağı açıklandı. Programa göre yaklaşık 10 bin Ahıskalı Türklere mülteci hakkı tanınması beklenmekteydi (Arslan, 2005: 657-658). Göçün temel sebebi ise, yerel makamların yasalara rağmen Ahıskalı Türkleri Rusya vatandaşlığına almamalarıdır. Göç etmek isteyenlerin özel dilekçe formu doldurduktan sonra yaklaşık bir yıl içerisinde "sığınmacı" statüsüyle Amerika'ya gidebilecekleri bildirildi. ABD bu göçmenlere konut, istihdam, göçmen maaşı ve beş yıl sonra "vatandaşlık" sağlayacağını üstlenmiştir (Калишевский, 2009).

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Alvaro Hil Robles'in, 20 Nisan 2005 tarihinde Strasbourg'da AB Bakanlar Kurulu Komitesi önünde okuduğu raporunda da Krasnodar bölgesinde yaşayan Ahıska Türklerinin durumunu anlatırken, "Feci durumdadır. Ellerinde kimlik olmadığı için hepsi illegal statüde bulunuyorlar. Yerel görevlilerin keyfi davranışlarına, hakaretlerine maruz kalıyor ve en temel haklardan yoksun bırakılıyorlar. Yabancı düşmanı olan Krasnodar bölge makamları, sürekli yalan söylüyorlar ve olumlu adımlar atmıyor reddediyor." ifadeleri yer alıyor (İbrahimoglu, 2009).

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı insan hakları raporlarında ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı toplantılarında, Krasnodar'daki makamların tüm bu icraatları

eleştiriliyor. Ancak Rus yetkililer Ahıska Türklerinin yabancı statüsünde olduklarını ve Rusya'da kalma hakkına sahip olamadıklarını iddia ediyor ve Ahıska Türklerine uygulanan şiddeti gözler önüne seren raporlara ise aldırıyorlar. Krasnodar'daki yerel yetkililer ise, tüm bu eleştirilere karşı, Ahıska Türklerinin tarihi anavatanları Gürcistan'a gitmeleri gerektiğini savunuyor. Krasnodar Valisi Aleksandr Tkaçov'ın yaptığı bir konuşmada Ahıska Türklerinin Krasnodar'dan gitmek istemediklerini, bu yüzden her tür baskının uygulanarak ikna edilmeleri gerektiğini ifade ettiği belirtiliyor (İbrahimoglu, 2009).

Genel olarak 22 bin başvuran Ahıskalı Türklerden 15 bin kişi ABD'ye mülteci statüsünde götürülmüştür. Daha sonra bu program durdurulmuştur (Калишевский, 2009).

Ahıska Türklerinin buraya kadar anlatılan sorunları, yerel yöneticilerin, başında buldukları bölgeleri, hak, hukuk ve adalet kavramlarından uzakta, keyfi bir şekilde yönettiğini ve halkın refahına önem vermediğini açıkça ortaya koyar nitelikte. Ancak burada affedilmez olan, Moskova'nın mevcut durumu çok iyi bildiği halde duyarsız kalması. Oysa Ahıska Türklerinin sorunlarının adil ve insancıl bir şekilde çözüme bağlanmasından direkt sorumlu olan Rusya, bu insanların haklarını savunamaması veya daha da kötüsü bunu istememesiyle, uluslararası saygınlığını tehlikeye sokar bir duruş sergiliyor (İbrahimoglu, 2009).

Uluslararası Göç Teşkilatı (UGT) vasıtasıyla 15 bine yakın Ahıska Türkü ABD'ye götürüldü.

Harita 4: Krasnodar Bölgesinde Yaşayan Ahıska Türkleri

Kaynak: (CAL, vi).

2.7. Kırgızistan'da Ahıska Türklerine Saldırı

Nüfus yapısı itibari ile Kırgızlar çoğunlukta olmakla birlikte, özellikle güneyde (Oş, Calalabad ve çevrelerinde) yoğun olarak Özbek azınlık ve ayrıca ülkenin değişik bölgelerinde Rus, Uygur, Dungan, Tatar ve Ahıska Türkleri gibi sonradan bölgeye göç etmiş halklar da yaşamaktadır. Özbeklerin gerek Kırgızistan'da yaşadıkları bölgenin asli unsuru olması, gerekse de bu bölgenin Özbekistan sınırına yakın bir bölge olması Özbek ve Kırgız halkları ile Özbekistan ve Kırgızistan devletleri arasında zaman zaman gerilimlere yol açmaktadır. Bu gerilimler Kırgızistan'da yaşayan Özbekler ile Kırgızlar arasında daha çok sosyo-ekonomik sorunlardan kaynaklanan bir niteliğe sahiptir ve kısa zamanda etnik kimliğe bürünen sorunlar doğurabilmektedir. Yerel Özbek liderleri, Rusça gibi Özbekçenin de resmi dil statüsüne sahip olması, Özbeklere özerklik verilmesi ve yönetimde Özbeklerin de nüfusları oranınca temsil edilmeleri talebinde

bulunmaktadır. Genellikle Özbeklerin şehirli, toprak sahibi ve ticaretle etkin olmaları, Kırgızlar - özellikle de Oş çevresindeki kırsal kesimden gelen Kırgızlar- arasında hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Bununla birlikte iktidara sahip olanların güneydeki hassas dengeler konusundaki farklı duyarlılıkları da gerilimin azalmasına, ya da artmasına sebep olmaktadır. Akayev'in etnik dengeleri gözetilen politikasının Bakiyev döneminde terk edilmesi etnik gerilimi artırmıştır (Sarı, 2010: 28-29).

Ahıska Türklerinin maruz kaldığı bu ve bundan önceki olayları incelediğimizde karşımıza 1957 yılından beri vatana dönüş mücadelesi veren Ahıskalıların ne denli haklı olduğunu ortaya çıkmaktadır. Vatan, 1944 yılında haksız yere ellerinden malları, mülkleri ve toprakları alınan Ahıska'dır. Yıllarca dönmek için hayal ettikleri vatan Ahıska'dır. Vatanlarından sürülen Ahıskalı akrabalarımız yıllardır vatansız yaşamının ezikliği ile gittikleri toprakları işlemiş, çalışmış, çabalamış kendilerine yuva kurmuşlardır. Kurdukları yuvalarına şimdi oradaki yerel halk içinde saklı çeteler göz dikmiştir. 1989 yılında Fergana'da başlayan ve bedava evlere, mala, mülke sahip olma hevesi yerel çetelerin iştahını kabartmış olacak ki, hafif bir otorite boşluğu bulduğunda harekete geçiyorlar. İşte Meyevka'da aslında bu olmuştur (Özkoşar, 2010).

Kırgızistan'da devrik lider Bakiyev taraftarları ile geçici hükümet yandaşları arasında yaşanan gerginlik ülkede kargaşaya yol açmıştır. Tarih 2010. Kırgızistan'da nereden geldiği sözde belli olmayan bir devrim, Kırgızistan'daki ayaklanma sırasında başkent Bişkek yakınlarında Ahıska Türklerinin yoğunlukta yaşadığı Mayevka köyündeki yerleri işgal eden Kırgızlarla yerel halk karşı karşıya gelmiştir.

Zaman gazetesinin Kırgızistan temsilcisi Aydın PAZARCI'nın verdiği habere göre: "Kırgızistan'daki ayaklanma sırasında başkent Bişkek yakınlarında Ahıska Türklerinin yoğunlukta yaşadığı Mayevka köyündeki yerleri işgal eden Kırgızlarla yerel halk karşı karşıya geldi. Olaylar sırasında 1 kişi ölürken 11 kişi de yaralandı. Olayların başlaması üzerine, İçişleri Bakanlığı görevine Bakıt Alımbekov'un getirilmesinden sonra köye 600 polis sevk edildi. Bölge Emniyet Müdür Yardımcısı Zakir Usmanov, Bişkek çevresindeki olayları kontrol altına almaya çalıştıklarını söyledi. Sağlık merkezi, köyde 1 kişinin öldüğünü ve 11 kişinin de yaralandığını bildirdi. Mayevka köyündeki yerel halka ait toprakları işgal eden binlerce genç, yerli halkla 6 saat süren taşlı sopalı kavganın ardından, Ahıska Türklerine ait evleri yakmaya başlamıştı. Komşu köylere

sığınan Ahıska Türklerinin yaşadığı köyün yollarını trafiğe kapatan işgalciler, köye ambulans ve itfaiye araçlarının girmesine izin vermiyor” (Pazarcı, 2010).

Aslında Ahıskalı Türkler, Kırgızistan'da bu tür olaylarla daha 2005 yılında karşılaştı. Ülkenin ilk devlet başkanı Askar Akayev iktidarına son veren devrim ile ortaya çıkan yağma ve talancıların hedefinde, sadece Ahıskalı Türkler yoktu. Özellikle başkent Bişkek'te önlerine çıkan her iş yerini yağmalayan grup, sadece bu iş yerlerini yağmalamakla kalmadı, kamu arazilerine el koydu, ülkedeki diğer etnik gruplara yönelik eylemlere girişti. Bu eylemlere Ahıskalı Türklerin yanı sıra Uygur Türkleri de muhatap oldu, Slav asıllılar ülkeyi terk etmek için Rus Büyükelçiliği başvurmuş hatta önünde sabahlamaya başlamıştır (Aksu, 2010).

BÖLÜM 3: AHISKA TÜRKLERİNİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU

Bugün yarım milyon civarındaki Ahıska Türkleri, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Amerika ve Kuzey Kafkas ülkelerinde darmadağın bir hâlde hayat mücadelesi vermektedirler.

3.1. Ahıska Türklerinin Ülkelere Göre Dağılımı

3.1.1. Türkiye

Türkiye’de yaşayan Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğunu: 1921’de Ahıska Rusya’ya bağlandığında Türkiye’nin Artvin ve Ardahan illerinde yaşayan Ahıska Türkleri oluşturmaktadır. Ayrıca, 1944’te sürgünün gerçekleştiği dönemde binlerce Ahıskalı, Rus askerleriyle çarpışmış ve onlarca kişinin hayatını kaybetmesi pahasına Türkiye’ye geçmeyi başarmışlardır. Bu göç edenler ve akrabaları halen Türkiye’nin Artvin, Ardahan, Ağrı, Bursa, İzmir, Ankara, İstanbul ve diğer bazı yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Türkiye’ye gelip yerleşen Ahıska Türklerinin nüfusu 50 bini aşmıştır. Bu nüfusun da büyük çoğunluğu Iğdır, İstanbul ve özellikle Bursa şehrine (Yeşilyayla, Teleferik, Zümrütevler, Kurtbasan ve Beşevler), Bursa’nın İnegöl ve Göksu ilçelerine yerleşmiştir. Böylece günümüzde 190 bin nüfusla Ahıska Türklerinin en fazla yaşadığı ülke Türkiye olmuştur (Seferov ve Akış,2008: 401-402).

3.1.2. Kazakistan

Sovyet Dönemi’nde Kazakistan’a gerek anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi ve gerekse sığınma yolu ile farklı dönemlerde çok fazla göçler olmuştur. Özellikle 1944 yılında Orta Asya’ya sürülen Ahıska Türklerinin bir kısmı Kazakistan’a (Alma-Ata, Çimkent, Cambul şehri ve çevresine) yerleştirilmiştir. Kazakistan’a Ahıska Türklerinin göçü bundan sonra da devam etmiştir. Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecinde girdiği dönemde Özbekistan’dan 1989 yılından itibaren zorunlu göçe tabi tutulan Ahıska Türklerini Kazakistan hükümeti kabul ederek farklı idari birimlere yerleştirmiştir. Özbekistan’dan göç eden Ahıska Türkleri, Kazakistan hükümeti tarafından daha çok eski başkent Alma-Ata, Çimkent, Cambul, Taraz ve Karaganda şehirlerine

yerleştirilmiştir. Günümüzde Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türkleri 170 bine ulaşmıştır. Bu nüfusun da büyük bir kısmı Alma-Ata, Çimkent, Cambul, Taraz, Karaganda, Semipalatinsk ve yeni başkent Astana şehirlerinde yaşamaktadır (Seferov ve Akış,2008: 401-402).

3.1.3. Azerbaycan

Azerbaycan'da 48 bini Fergana Olayları sonrasında Özbekistan'dan iltica ettiği tahmin edilen, toplam 90-110 bin civarında Ahıska Türkü bulunmaktadır. 1989 Sovyet sayımına göre Azerbaycan'da sadece %4'ünün şehirlerde yaşadığı tespit edilen 19.700 kadar bir Ahıska grubu bulunmaktadır. 5 bin kadarının 1990'larda Rusya'dan, birkaç yüz kadarının 1991-1994 Savası sırasında Dağlık Karabağ'dan Azerbaycan'a geldikleri tahmin edilmektedir (Sargın, 2006: 71).

Fergana Vadisi'nden iltica eden ilk büyük Ahıska Türkü grubu, Saatli (Azerbaycan'ın güneyinde İran sınırına yakın olup, Karasuya 37 km. mesafededir.) ve Sabirabad (Azerbaycan'ın güneyinde, Bakü'ye 120 km. mesafededir.) bölgeleri ile Haçmaz, Beylagan (Azerbaycan'ın güneyinde, Dağlık Karabağ'a 13 km., Bakü'ye 200 km. mesafededir.) ve Bakü bölgelerine yerleşmiştir. Bugün Azerbaycan'daki 46 farklı bölgede Ahıska Türkü grupları bulunmaktadır. Azerbaycan'a yerleşimleri daha eskiye dayanan Ahıska Türklerinin daha iyi sosyo-ekonomik durumda olduğu görülmektedir. Dil ve kültür benzerliklerinden dolayı Ahıska Türkleri, yerli Azeri grupla uyum içerisinde yaşamaktadır. Azerbaycan'ın Gürcistan'a yakınlığı ülkeye Ahıska Türkü göçünü önemli ölçüde etkilemiştir. Azerbaycan'da yaşayan Ahıska Türklerine karşı yürütülen resmi bir ayrımcılık bulunmamaktadır. 1998 Vatandaşlık Kanunu'na göre, mülteci ya da IDP (Ülke İçerisinde Zorunlu Göçe Tabi Tutulan İnsan) statüsündeki Ahıska Türklerinin Azerbaycan vatandaşlığı elde edebilmeleri uygun görülmüştür (ECMI, 2004: 19-20).

3.1.4. Rusya Federasyonu

Rusya'da tahminen 40-60 bini Özbekistan'dan göçe zorlanan 70 bin civarında Ahıska Türkü'nün yaşadığı bilinmektedir. Fergana Vadisi'nden getirilerek bölgeye yerleştirilen 6-7 bin göçmen, alışamadıkları iklim ve zor şartlar sebebiyle, Oryol (Batı Rusya'da Oka Nehri kıyısında olup, Moskova'ya 230 km. mesafededir.), Tver (Batı Rusya'da Volga

(_dil) ve Tvertsa nehirlerinin kesiştiği noktada olup, Moskova'ya 166 km. mesafededir.) ve Smolensk gibi Rus şehirlerini terk edip, Rusya ve Azerbaycan'ın değişik bölgelerine gitmişlerdir. 1989'dan önce SSCB'de yaşayan yaklaşık 10 bin Ahıska Türkü oturma hakkını almıştır. 1989'dan bugüne kadar Özbekistan'dan gelen göçmenler için uzun vadeli hiç bir entegrasyon programı yürütülmemiştir (ECOIN).

Bölgelere göre dağılımı; Krasnodar, bölgede toplam nüfusun % 0,3'ünü oluşturan 16-18 bin Ahıska Türkü yaşamaktadır. Bu rakamın tahminen 3 bin kadarı 1989'dan önce, Fergana Vadisi'ndeki Olaylardan sonra da 13.600 kadar Ahıska Türkü bölgeye gelmiştir. Mevcudun 10-12 bininin oturma izni olmayıp uyuksuz ve temel vatandaşlık haklarından (istihdam, sosyal-tıbbi yardım, mülkiyet hakkı, yüksek öğrenim hakkı, evliliklerin tescili vb.) mahrumdurlar. Yerel yönetimler ve medya Ahıska Türklerinden illegal göçmenler veya bölgede tehdit unsuru olan transit bir nüfus olarak bahsetmektedir. Ayrıca bu topluluk, yerli Kafkas halklarının fiziksel şiddet ve saldırılarına hedef olmuş durumdadır. Krasnodar'daki Ahıska Trüklerinin yaşam şartları ve durumları buldukları diğer bölge ve Cumhuriyetlerle kıyaslandığında en olumsuz (sağlık, eğitim, is bulma vb.) olarak değerlendirilebilir (ECMI, 2004: 22).

Stavropol'da 3.500-4.000 Ahıska Türkü bulunmaktadır. 1970'lerin sonunda ve 80'lerin basında, 20 Ahıska ailesi Orta Asya'dan tarım sektöründe çalıştırılmak üzere yerel yönetimlerce Stavropol'a çağırılmışlardır. 1989 Fergana olaylarından sonra 2 bin kadar insan da Özbekistan'dan gelmiştir. 1994-1996 arasında çoğu IDP olarak kaydedilen 2.700 Ahıska Türkü de Çeçen Cumhuriyeti'nden gelmiştir (ECMI, 2004: 22).

Rusya'daki diğer yerleşimler bölgeleri, Rostov bölgesinde tahminen 15-20 bin, Kabarda-Balkar Cumhuriyeti'nde 5.000-5.500, Belgorod'da (Güney batı Rusya'da Ukrayna sınırına 30 km. mesafededir.) 4.000-5.500, Volgograd'da 4.500-5.000, Voronej'de (Batı Rusya'da olup, Moskova'ya 468 km. mesafededir.) 3.500-5.000 civarında ve Çeçenistan'da küçük bir Ahıska grubu bulunmaktadır. Volgograd, Kursk, ve Belgorod bölgelerindeki nüfusun bir kısmı üç kez zorla yerleştirilmiş ve genellikle kendilerini Gürcü olarak nitelendirmektedir. Tula bölgesi ise sahip oldukları Ahıska nüfusuyla gurur duymaları ve hoşgörüyeye dayalı etnik ilişkiler sergilemesiyle ilginç bir örnektir. Kozaklar (Rus Kazakları) ile Ahıska Türklerinin uyum içerisinde

yasayamayacakları söylentilerine karşın, Volgograd ve Rostov'da çeşitli etnik grupların uyumlu ilişkileri göze çarpmaktadır. Kabarda-Balkar Cumhuriyeti'ndeki Ahıska Türklerinin çoğunluğu 1950-1970'lerde ekonomik sebeplerle gelen göçmenler, küçük bir kısmı ise 1989 sonrası Özbekistan'dan göçe zorlananlardır (ECMI, 2004: 22-23).

3.1.5. Kırgızistan

Kırgız Cumhuriyeti Ahıska Türkleri Derneğinin bürolarında kayıtlı ve Kırgızistan'da yaşayan Ahıskalılar toplam nüfusu 47.000 civarındadır. Bu nüfusun bölgelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Çüy Bölgesi ve Bişkek Şehri – 20.000 kişi, Oş Bölgesi – 22.000 kişi, Calalabat ve Batken Bölgesi – 5.000 kişi.

Çüy bölgesindeki şehir ve köy bazında Ahıskalıların dağılımı ise şöyledir: Bişkek Şehri, Popenovka köyü, Tokmok Şehri, Nijnaya-Alarça köyü, Mayevka köyü, Stepnoy köyü, Prigorodny köyü, Vinogradny köyü, Vasilyevka köyü, Grozd köyü, Mramornaya köyü, Vorontsovka köyü, Keneş köyü, Lüksemburg köyü, Budenovka köyü, Dmitriyevko köyü, Krasnaya-Reçka köyü, Yüryevka köyü, Orok köyü, Krasnaya Zarya köyü, Novopavlovka köyü, Vpyenno-Antonovka köyü, Manas köyü, Razdolnoye köyü, Canı-Cer köyü, Canı-Pahta köyü, S.Frunze köyü, Novo-Nikolayevka köyü, Stretenka köyü, Kızıl-Mola köyü ve Çaldovar köyü (Gülbeyaz ve Köksal, 2009: 344).

3.1.6. Özbekistan

Özbekistan'daki Ahıska Türkleri, başta Fergana ve Taşkent olmak üzere Namangan, Andican, Sırderya, Buhara ve Semerkant gibi şehirlere yerleştirilmişlerdir. Ancak, 1956'da Ahıska Türkleri üzerinden kaldırılan sıkıyönetim uygulamasından sonra Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin bir bölümü Azerbaycan'a ve Rusya'nın Kafkasya bölgesine göç etmiştir (Hacılı, 1992; Piriyeva, 2005). Nitekim bununla birlikte 1989 Fergana olaylarına kadar diğer tüm ülkelere göre Ahıska Türklerinin en fazla yaşadığı ülke Özbekistan olmuştur. Şöyle ki, Fergana olaylarından önce bu ülkede toplam 140 bine yakın Ahıska Türkü yaşarken, Fergana olaylarından sonra Ahıska Türklerinin büyük bir bölümü Özbekistan'dan zorla çıkarılmıştır. Bu nedenle günümüzde Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin nüfusu 25 bine düşmüştür (Seferov ve Akış, 2008: 404).

3.1.7. ABD

Uluslararası Göç Teşkilatı (UGT) vasıtasıyla 15 bine yakın Ahıska Türkü ABD'ye götürüldü. Bugün ABD'nin yaklaşık 33 Eyaletinde yaşayan Ahıska Türkleri son derece güzel şartlarda yaşamaktadırlar. Bunların en çoğu Ohio Eyaletinin Dayton şehrinde yaşamaktadır. Dayton'da bugün yaklaşık 250 aile yaşamakta, bunların sayısı da günden güne artmaktadır. Dayton'da Ahıskalıların çoğalan sayısı, güçleşen birlikleri Amerika'da Ahıska adını duyurmakta ve geçmişte yaşanan acıları unutturmakta. ABD'nin sağladığı bütün imkânlardan yararlanmaktalar. Gençlerinin Amerikan okullarında ve kolejlerinde eğitim görmeleri, herkesin kolaylıkla sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri, her sektörde çalışabilmeleri ve sosyal hayatta aktif bir şekilde iştirak ederek geleneklerini, göreneklerini, kültürlerini ve Türkiye'yi tanıtılabilmeleri bütün Ahıskalılar adına sevindirici ve gurur verici bir durumdur (Meşedihasanlı, 2010).

Genel olarak 22 bin başvuran Ahıskalı Türklerden neredeyse tüm Krasnodar bölgesi yani 15 bin kişi Amerika'ya mülteci statüsünde götürülmüştür. Daha sonra bu program durdurulmuştur (Калишевский, 2009).

ABD'de Ahıskalı Türklerinin yaşamakta olduğu bölgeler ve şehirler şunlardır;

1. Arizona – A. Phoenix, B. Tucson (150 Aile)
2. California – A. San Francisco, B. San Jose
3. Connecticut – A. Hartford
4. Georgia – A. Atlanta (200 Aile)
5. Idaho – A. Boise, B. Twin Falls (150 Aile)
6. Illinois – A. Chicago, B. Wheaton (150 Aile)
7. Kentucky – A. Louisville – Jefferson County, B. Bowling Green (200 Aile)
8. Massachusetts – A. West Springfield – (90 Aile)
9. Missouri – A. St. Louis (250 Aile)
10. New York – A. Albany, B. Buffalo, C. Syracuse, D. Rochester, E. Utica (150)

11. Ohio – A. Cleveland, B. Dayton, C. Cincinnati (300 Aile)
12. Oregon – A. Portland
13. Pennsylvania – A. Philadelphia, B. Pittsburgh, C. Lancaster, D. Erie (200)
14. Texas – A. Houston, B. Austin, C. Dallas – Fort Worth, D. Abilene (150 Aile)
15. Utah – A. Salt Lake City
16. Vermont – A. Barre, B. Burlington, C. Waterbury
17. Virginia – A. Charlottesville, B. Richmond (150 Aile)
18. Washington – A. Seattle, B. Kent, C. Vancouver (300 Aile)
19. Florida – A. Jacksonville, B. Orlando (60 Aile)
20. Indiana – A. Indianapolis
21. Tennessee – A. Knoxville , B. Nashville – Davidson
22. Wisconsin – A. Waukesha
23. Colorado – A. Denver (100 Aile)
24. Louisiana – A. New Orleans
25. Maine – A. Portland
26. Maryland – A. Hagerstown, B. Baltimore
27. New Jersey – A. Vineland, B. Burlington, C. Paterson
28. Michigan – A. Detroit (45 Aile)
29. North Carolina – A. Charlotte (Meşedihasanlı, 2010).

3.1.8. Ukrayna

Ukrayna’da ülkenin en yeni azınlık grubunu oluşturan tahmini 10 bin Ahıska Türkü bulunmaktadır. Göçmenlerin çoğu, 1989-1990 yılları arasında Fergana’daki etnik zulmü takiben gelmişlerdir. Bir kısmı ise kendi akrabalarıyla birlikte olmak için sonradan göç edenlerdir. Ukrayna’daki Ahıska Türkleri dağınık olarak 12 farklı bölgede

yasamaktadırlar. 2001 nüfus sayımına göre Donetsk'te 1700, Kiev, Mykolyiv'de (Karadeniz kıyısında önemli bir liman şehri olup, Odesa'ya 112 km. mesafededir.) 1000, Kherson'da (Karadeniz kıyısında önemli bir liman şehri olup, Kiev'e 450 km. mesafededir.) 1000 kadar Ahıskalı yaşamaktadır. Ukrayna'ya göç eden Ahıska Türklerinin %90'lık kısmı gelmeden evvel kırsal alanlarda yasarken, sadece %10'u Gürcistan doğumludur. Ahıska Türkleri, Özbekistan'daki yaşam standartlarının Ukrayna'ya göre iki kat yüksek olduğunu belirtmiştir. Göçmenlerin %89,4'ü, 1998 yılı içerisinde Ukrayna vatandaşlığı elde etmiş olup, geriye kalanlar oturma izni kazanmada bir takım sorunlar yaşamaktadır. Bunlardan bir kısmı halen, Azerbaycan, Rusya ya da Özbekistan vatandaşıdır. 2001 yılında yürütülen bir çalışmaya göre, Ahıska Türklerinin çoğunluğunun %56,4 etnik kökenlerinden dolayı haksızlık ve ayrımcılığa maruz kalmadığı, kalan %43,6'lık kesimin yaygın ayrımcılığın çeşitli türleriyle karşılaştığı görülmektedir (ECMI, 2004: 20).

3.1.9. Gürcistan

1979 yılında Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi yılda 150 aile olmak üzere Ahıskalıların geri dönüşü ile ilgili düzenleme yapmış, 1981 ile 1988 yılları arasında 1300 kişinin Gürcistan'a dönüşü sağlanmıştır. Gürcistan Hükümeti, bu dönemde Ahıska Türklerine "Gürcü kimliği ile ikamet etmek" ya da "Ahıska Vilayeti dışında bir yere yerleşmek" seçeneklerini önermiştir. Fakat bunların yarısı etnik şiddet eylemleri yüzünden ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştır (Kütükçü, 2005: 273). Sonuç olarak, yüzlerce Ahıska Türkü ve ailesi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önce Gürcistan'ın muhtelif bölgelerine geri döndü. 2001'in sonunda geri dönenlerin resmî sayısı 644 kişidir (ECMI, 2004: 16).

BÖLÜM 4: AHISKA TÜRKLERİNİN ULUSLARARASI FAALİYETLERİ

4.1. Uluslararası Temaslar

Sovyetler Birliği'nin çökmesinden 1996'ya kadar olan dönem içerisinde uluslararası toplumun dikkati eski Yugoslavya ve eski Sovyetler Birliği'ndeki şiddetli uyuşmazlıklara odaklandığı için, Ahıska Türkleri konusu bu dönemde hemen hemen hiç dikkati çekmemiştir. 1996 Mayısında "Bağımsız Devletler Topluluğu ve Alakalı Komşu Devletlerdeki Mülteciler, Yerinden Edilmiş Kişiler, Diğer Gönülsüz Yerinden Edilme Şekilleri ve Geri Dönenlerin Problemleri Hususundaki Bölgesel Konferans" ile Bağımsız Devletler Topluluğundaki istekleri dışında yerinden edilen insanlar, mülteciler ve geri dönenlerin problemleri ele alınmıştır. Konferans Bildirisi daha önceden sürgün edilmiş halklara mensup kişilerin gönüllü olarak geri dönme hakkı vardır. Bu hak, transit geçişin güvenceye alınmasını, kendilerine ait malvarlığının yasaklanmamış kısmını birlikte götürmelerini ve tarihi vatanlarında birleşmeleri için yardımı da kapsayacağını öngörmektedir. Böylece uluslararası topluluk, Ahıska Türklerinin yeniden yerleştirilme konusunu resmen tanımış olmaktadır. Konferansta önemli sonuçlar doğuracak somut adımlar atılamamış olmasına rağmen sorun, uluslararası boyut kazanmıştır (Sargın: 2006: 76).

4.1.1. Lahey

7-10 Eylül 1998'de Lahey'de AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri Max Van Der Stoel'in girişimiyle, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Açık Toplum Enstitüsünün Zorunlu Göç Projesi ile işbirliği çerçevesinde Ahıska Türkleriyle alakalı konularda Rusya Federasyonu, Azerbaycan ve Gürcistan Hükümet Temsilcilerinin yanı sıra, bu ülkelerdeki Ahıska Türklerinin Vatan Örgütünün temsilcilerinin katılımıyla müzakereler gerçekleştirilmiştir (Kütükçü, 2010: 823). Görüşmelerin başlangıcı terminoloji sorunu üzerine tartışmalara sahne olmuş ve sonuç belgesinde kullanılmak üzere "Mesket Türkleri" terimi kabul edilmiştir. Gürcü temsilcilerin, Gürcü etnik kimliğini çağrıştıran "Mesketler" ifadesi üzerinde ısrar etmeleri sonucu değiştirmemiştir. Genelde Gürcistan'da "Mesketler" şeklinde bir kullanım söz konusu ise de, diğer ülkelerde "Mesket Türkleri" kullanımının yerleşmiş olması, kararın alınmasında esas teşkil etmiştir (Sargın: 2006: 76).

Yapılan müzakereler bir takım ilave kanunların da gündeme gelmesini sağlamıştır. Topluluklar arasında Ahıska Türklerinin durumuna ilişkin kapsamlı bilgi alışverişinde bulunularak, uluslararası grupların konuya ilgisini artırmak, siyasî hakların iadesi programının önemi, insan haklarına saygı, Ahıska Türklerinin sayısını minimuma indirmek, Ahıska Türklerinin bulunduğu yerleşim alanlarında etnik hoşgörü programları geliştirme ve 1996 BDT Konferansı'nda belirlenen kurallara uyma konuları ana gündemi teşkil etmiştir. Toplantının önemli amaçlarından biri de yürütülecek mücadelenin taslağının oluşturulmasıydı. Bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir (Sargın: 2006: 76).

4.1.2. Viyana Toplantısı

Lahey müzakerelerini tamamlayıcı nitelikteki bir diğer toplantı sonraki sene Viyana'da yapıldı. İkinci müzakereye de aynı uluslararası kuruluşlar ev sahipliği yaptı. Temsil edilen gruplara ilave olarak, Türkiye, Ukrayna, ABD ve Avrupa Konseyi hükümet temsilcileri toplantıda hazır bulundu. Toplantıda genel olarak, Ahıska Türklerinin yasadıkları bölgelerdeki statülerine ilişkin haklarının iadesi, geri dönüş ve yasallaştırma sorunları üzerinde durulmasına rağmen somut bir sonuç ortaya çıkmadı (Sargın: 2006: 76).

Rusya Federasyonu yetkilileri, Ahıska Türklerinin Rus toplumuna yasal entegrasyonuna ilişkin söz ve taahhütleri onaylamadı. Ayrıca aynı delegasyon tarafından, Ahıska Türklerinin, Gürcistan'a geri dönmesinin, tüm çalışmaların başlıca amacı olması gerektiği iddia edildi. Gürcistan heyeti 1999 yılının sonunda, sürgün edilenlerin vatandaşlık sorunlarına bir çözüm getirme taahhüdünde bulundu. Yakın gelecekte bu konuyla ilgilenecek bir heyet kurulmasına karşın, bu kurumun sorunu çözmekten ziyade Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne girme hedeflerine hizmet ettiği ve kuruluş amacından uzaklaştığı görüldü. Mevcut tablo, Gürcistan hükümeti tarafından üstlenilen yükümlülüklerin her zamanki gibi eyleme dönüşmediği ve ayrıntıların soruna ilişkin konularda kanunların yürürlüğe girmesini engellediği şeklindedir. Avrupa Konseyi temsilcilerinin müzakerelerde bulunması, 1996 yılında Avrupa Konseyi'ne üye olmak için başvuran Gürcistan'ı üyelik şartları ve yükümlülüklerini yerine getirme konusunda teşvik etme ve izleme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Nitekim Viyana

Müzakeresinden kısa bir süre sonra Nisan 1999'da Gürcistan, Konseyin 41 nci üyesi olmuştur.

Viyana toplantısına katılan gruplar tarafından, Azerbaycan ve Gürcistan tarafından sırasıyla 1999'un sonu, 2000'in ortasında düzenlenecek olan diğer müzakerelere yapılan katılım çağrısı olumlu karşılanmakla beraber bu müzakereler hiç gerçekleşmemiştir. Lahey Müzakeresi'yle açılan siyaset penceresi aniden kapanmış ve uluslararası grupların dikkati daha acil konulara kaymıştır. Kosova krizi sebebiyle diğer müzakereler askıya alınmış ve 1998 öncesi duruma dönmüştür. Konuyla ilgili atılan adımların çoğu Max Van Der Stoel'in kişisel çaba ve gayretleriyle gerçekleştiğinden, onun 2000 yılında emekli olmasıyla çözüme önemli katkı sağlayabilecek aktörlerden biri kaybedilmiştir. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne girişiyle çözümde Avrupa Konseyi'nin önemli bir rol oynayacağı tahmin ediliyordu, ancak görünen manzara, 1999 baharından sonra soruna uluslararası ilginin azaldığı seklindedir (ECMI, 2004: 34).

4.1.3. Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne Üye Olması

Avrupa Konseyi ile Gürcistan'ın ilişkilerinde Ahıska Türkleri meselesi önemli bir noktayı teşkil etmektedir. SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlık kazanan Gürcistan, Avrupa Konseyi'ne üye olurken, yapılan müzakerelerde Ahıska Türklerinden de bahsedildi. Aralık 1998'de Ahıska Türklerinin haklarının iadesi Gürcistan Hükümeti tarafından resmen kabul edildi. 29 Aralık 1999'da yapılan Avrupa Konseyi Parlamenterler toplantısında, örgütün geri dönüş yasasıyla ilgili beklentilerini açıklayan bir bildiri yayımlandı (Fuller, 2011).

Üye olma şartları gereği, Gürcistan, Ahıska Türklerinin vatana dönüşünün, hangi şartlarda ve nasıl yapılacağı konusunda kanuni düzenlemeler yapacaktı. Ahıska Türklerinin bölgeye dönüşüne çeşitli sebeplerle sıcak bakmayan Gürcistan, süre dolmaya yakın Avrupa Konseyi'ne başvurarak ek süre talebinde bulunmuştur. Bunu takip eden görüşmeler sonucu belirlenen takvime göre, Gürcistan, Avrupa Konseyi kararına uygun olarak Nisan 2001 sonuna kadar Ahıska Türklerinin vatana dönüşüyle ilgili kanunu kabul edecek, yasal çerçeve 2 yıl içerisinde oluşturulacak ve sonraki 12 yıl içerisinde dönüşler tamamlanacaktı. Bu çerçevede Gürcistan Hükümeti tarafından oluşturulan bir komisyon Ekim 2000'de bir kanun taslağını hazırladığını bildirmiştir. Gerçekte iki kanun taslağı hazırlanmıştır. Bunlardan ilkinin, Gürcü politikacı ve insan

hakları savunucusu Gram Mamulia ve bes sivil toplum örgütü, ikincisini ise Göçmen İşleri Bakanlığı'nın çalışma gruplarında yer alan Gürcistan Genç Avukatlar Birliği hazırlamıştır. Kabul ve ilan edilen birinci yasa olup; konuyla ilgili açıklamayı G. Mamulia yapmıştır (Fuller, 2011).

Bu çerçevedeki taslağa göre, “Ahıska Türkleri aslında Müslüman Gürcülerdi ve 1944 yılında sürülen bu Gürcü Müslümanlar etnik temellere dayanan bir soykırıma tabi tutulmuşlardı. Bundan dolayı bu halkın kimlik belgelerinde Türk olmadıkları ve Gürcü oldukları yazılmalıydı. Bunların yanı sıra geri dönen bu Gürcü halk, eski Gürcü soyadlarını kabul etmeliydi. Ancak tüm bu şartlar yerine getirilse bu halk yaşadıkları topraklara geri dönmeleri mümkün olabilecekti” (Suliyev, 2005: 17).

Hazırlanan kanun taslağında da görüldüğü gibi, Ahıska Türklerinin hiçbir şekilde kabul etmeyecekleri şartlar öne sürülmektedir. Bu durum açıkça sorunun çözümsüzlüğünü hedeflemektedir. Taslağın devamında, hükümet komisyonunda düzeltmeler yapılması, Avrupa Konseyi'nin görüşünün alınmasını müteakiben hukuk komisyonuna gönderilmesi gibi uzun bir prosedür izlenmesi gerekiyor ki, bu da çözümsüzlüğün bir parçası olarak değerlendirilebilir. Dikkat çeken diğer bir nokta ise, yasa taslağına göre, Gürcistan Hükümeti, sürgün olaylarının sorumluluğunun o zamanki Sovyetler Birliği'nde olduğunu ve kendilerinin bu sorumluluğu kabul etmeyeceklerini ifade etmiştir. Ancak 1997'de “Gürcistan Vatandaşlarını Politik Misilleme Kurbanları Olarak Tanıma ve Baskı Altında Olanların Sosyal Korunması Kanunu”nun çıkmasıyla birlikte, Gürcistan; Ermeniler, Yunanlılar ve sınır dışı edilen Gürcüler de dahil olmak üzere diğer grupların haklarını iade etmiştir. Bu insanlar basit birkaç yasal prosedür sonrası haklarını elde ederken Ahıska Türklerinin haklarını alamayıp, SSCB dönemi sorumsuzluğu ile izah edebilmek mümkün görünmemektedir (Sargın: 2006: 79).

Yasa taslağının bir başka yönü ise geri dönmek isteyen insanların önüne özellikle birçok bürokratik engelin konmasıdır. Bu bürokratik engellerin en önemlisi, o zulüm ve kargaşa ortamında evlerinden sökülüp atılan insanlardan Sürgün Belgesi'nin orijinalinin istenmesidir. Birkaç saat içinde hayvan vagonlarında gönderilen bu insanlara orijinali bir yana böyle bir belge bile verilmemiştir. İkinci husus, dönecek olanların sağlık kontrolünden geçirilmesidir. Ciddi devlet mantığında böyle bir uygulamanın yeri yoktur. Bu insanlar bir başka ülkeye iltica talebinde bulunmuyorlar, yalnızca vatanlarına

dönmek istiyorlardı. Üçüncü husus ise, dönen insanların nerede yaşayacaklarının Gürcistan Hükümeti tarafından belirlenmesidir. Doğal olan insanların ata, baba yurtlarına dönüşüdür. Tiflis'in bir köyüne yerleştirilmesi bu amaca hizmet etmeyecektir. Sonuçta bahsedilen uzun prosedür işlemiş; tasarı Avrupa Konseyi tarafından, komisyona iade edilerek, başlangıç noktasına dönmüştür (Suliyev, 2005: 17).

Gürcistan'da yönetim değişikliğinden sonra iktidara gelen Cumhurbaşkanı Saakaşvili'nin talimatıyla, Ahıska Türklerinin vatana dönmesi konusunda çalışmaya üzere 2004 yılında özel bir devlet komisyonu kuruldu. Nisan 2005'te Gürcistan'ın Devlet Bakanı Georgi Haindrava bu komisyonun başkanı oldu. Komisyon, Ekim 2005'te Azerbaycan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a bir gezi düzenleyerek Ahıska Türkleri ve yerel makamlarla görüşmelerde bulundu (Bayraktar, 2007: 22).

2005 yılı Nisan ayında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Terry Devis Gürcistan'a geldi. Bu ziyaretin en önemli konularından biri Ahıska Türklerinin geri dönüşü ile ilgili yapılan çalışmalardır. 1999 yılından itibaren uzun bir dönem geçmesine rağmen projelerden hiçbiri fiiliyata geçmemiştir. Gürcistan, Avrupa Konseyi'yle yapılan görüşmelerde çeşitli bahaneler ileri sürerek zaman kazanmıştır. Gürcistan, yeterli kaynağın olmaması ki bu konudaki masraflar Avrupa Konseyi tarafından karşılanacaktır, bölgenin demografik yapısının karışık olması ve Gürcistan'da 300 binden fazla zorunlu göçmenin olması gibi gerekçelerin arkasına sığınmaktadır. Avrupa Konseyi'nin konuya ilişkin aldığı tedbirler yeterli olmayıp, gelecekte nasıl bir yol izleyeceği de bilinmemektedir (Suliyev, 2005: 18).

Azerbaycan'ın Saatlı ilçesi Adıgön kasabasına 31.01.2006 tarihinde Gürcistan Devlet Bakanı Georgiy Haindrava'nın⁵ da katılımı ile bir toplantı düzenlendi. Toplantıda Uluslararası Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti Başkanı Süleyman Barbakadze, Azerbaycan Ahıska Türkleri Vatan Cemiyeti Başkanı İbrahim Burhanov, kalabalık Ahıska Türkleri ve basın katılımı oldu. Son günlerde Ahıska Türklerinin gündeminde tarihi topraklarımız Ahıska'ya dönme projesi kapsamında Avrupa Konseyinin girişimiyle Gürcistan Devletinde kurulmuş olan göç komisyonunun hazırlayacağı yasa

---

⁵ 1989 Özbekistan Fergana faciasını gözlemleyen ve rapor eden eski Gürcistan muhabiri-ajandır Bakan Danışmanı Temur Lomladze ise, Ahıska Türkleriyle ilgili "Meshi" tezini ortaya atan ve kitap yazar Şota Lomladze'nin oğludur.

taslağında Ahıska Türklerinin milli kimlikleri tartışma konusu olmuştur. Konu ile ilgili tarih boyu Türk kimliğini taşıyan halkımıza Meshi-Gürcü takma ismi koymaya hazırlanan Gürcistan, Meshkilerin eski Gürcü kökenli halk olduğunu iddia etmektedirler. Söz konusu toplantıda Sn. Haindrava Ahıska Türklerini öyle tanıdığını açıkça ifade etmiş ve göç projesinin 2011 tarihine kadar tamamlanması hususunda fikrini beyan etmiştir. Sözlerine, dönüşün gönüllü olanları kapsadığını açıklayan Sn. Haindrava, Ahıska Türklerini Ahıska bölgesine değil, Gürcistan Devletinin belirleyeceği diğer boş arazilere yerleştirme planlaştırıldığını ifade etmiştir. Ahıska Türkleri bu açıklamalara karşılık, “biz vatanımıza yani Ahıska’ya Meshki adıyla değil Türk olarak dönmeyi kendi medeni haklarımızın (eğitim, din, dil) iade edilmesi şartıyla döneceğiz” ifade etmişlerdir (Bayraktar, 2007: 22-27).

4.1.4. Geri Dönüş Yasası

17 Temmuz 2007’de yasalaşan "Dönüş Yasası" (Ek-3), Ahıska Türklerinin dönüşünü kolaylaştırabilecek unsurlar içeren ilk taslaklara nazaran bazı olumsuz düzenlemeler içermesine rağmen, anavatana dönüşe imkân sağlayacak olması bakımından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir

(<http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=News&file=print&sid=83>, 2011).

Söz konusu yasaya göre, Gürcistan’a dönmek isteyen Ahıska Türkleri 1 Ocak-31 Aralık 2008 döneminde Mülteciler ve İskan Bakanlığı’na ya da buldukları ülkelerdeki Gürcistan dış temsilciliklerine, 1944’te sürgüne gönderildikleri sırada Sovyet makamları tarafından düzenlenen belgeleri ibraz etmek suretiyle başvurabileceklerdir.

2007 yılında Gürcistan millet meclisinin çıkarmış olduğu kanunu, Gürcistan cumhurbaşkanı sayın M. SAAKAŞVİLİ imzaladı. Aslında Ahıska Türklerinin vatanlarına dönme talepleri Avrupa konseyi tarafından gündeme alınmış, Gürcistan eski Cumhurbaşkanı ŞEVARNADZE tarafından Avrupa konseyine Ahıska Türklerinin geri dönüşü taahhüt edilmişiyse de somut bir adım atılmamıştı. Umarız imzalanan bu kanun da yalnızca kâğıt üzerinde kalmayacaktır.

İstanbul Ahıska Türkleri Eğitim Kültür Ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı Dr. Rüstem MÜRSELOĞLU’un açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Ahıskalıların müracaat edecekleri ve sonucunda Gürcistan'a geri dönebileceği ve vatandaşlık hakkı alabileceği söz konusu yasa da eksiklikler ve soru işareti olan birçok konular olmasına rağmen yine de mevcut Gürcistan hükümetine, özellikle Cumhurbaşkanı sayın M. SAAKAŞVİLİ'ye teşekkür ediyoruz.

“Son aylarda kamuoyunda da sık sık gündeme gelen bahis konusu kanun Ahıska Türklerine ne kazandırır? Bazı basında yer aldığı gibi kanun çıktı artık Ahıska Türkleri vatana dönüyor yazıları gerçeği yansıtmamaktadır. Bir kere bu kanun şu anda vatanlarına dönmek isteyen kişilere göç ve vatandaşlık hakkı tanıyor. Kanunda göçün nereye yapılacağı söz konusu değildir. Ahıska'ya mı, öbür bölgelere mi göç başlayacak belirsiz; fakat Gürcistan siyasilerinin konuşmalarını dikkate alırsak Ahıska'ya göç olmayacağı kanaatine varıyoruz. Siyasilerin yorumundan ziyade elimizde var olan kanuna dayanarak yola çıkarsak 01.01.2008 tarihinden itibaren müracaatlar başlayacak ve 01.01.2009 tarihinde müracaat kabulü sona erecek. Yurt dışında bulunan kişiler o ülkede bulunan Gürcistan temsilciliklerine talep edilen evrakları sunarak müracaatını gerçekleştirmiş olacak. Ardından müracaatlar değerlendirilecek ve göç etme hakkı kazanan şahıs altı ay içinde vatandaş olduğu ülkenin vatandaşlığından ihraç edildiğine dair belgeyi sunarak Gürcistan vatandaşı kimliğini alma hakkı kazanacak. Ya sonra? Sonrası kanunda yok!” (Mürseloğlu, 2011).

Yasa uyarınca başvuruların yapılmasının öngörüldüğü 2008 yılı içerisinde Gürcistan'da, önce yılın ilk yarısında yaşanan devlet başkanlığı (Ocak) ve genel seçim (Mayıs) süreci, daha sonra da Ağustos 2008'de Rusya Federasyonu ile meydana gelen çatışma, Yasa'nın etkin bir şekilde uygulanmasını engellemiştir. Bu nedenle, Dönüş Yasası'nda öngörülen başvuru süresi 1 Temmuz 2009'a kadar uzatılmıştır.

4.1.5. Kazakistan AGİT Zirvesi

1-2 Aralık 2010 tarihinde yapılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği (AGİT) Zirvesi öncesinde düzenlenen AGİT Gözden Geçirme Konferansı, 26-28 Kasım 2010 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da toplandı. Birçok ülke ve topluluk adına konferansa katılan sivil toplum temsilcileri, göç, çevre, sürgün, insan hakları, dinî ve etnik

ayrımcılık gibi muhtelif problemleri konferans gündemine taşıdılar. Türkiye’den Bizim Ahıska Dergisinin Genel Yayın Yönetmeni Yunus Zeyrek, Prof. Dr. İlyas Doğan, Kazakistan’dan Nazım Kadirov ve Gürcistan’dan İsmail Molidze’den meydana gelen Ahıska Türkleri heyeti, AGİT Konferansına bir bildiri sunmuştur. 1999 yılında bu sorunu halletmek için gerekli hukukî çalışmaları yaparak hayata geçirmeyi Avrupa Konseyi’ne taahhüt eden Gürcistan, nihayet 2007 yılında bir geri dönüş kanunu kabul etti. Fakat bu kanunda kullanılan dil ve üslûp ile öne sürülen şartlar, sürgün halka güven vermemiştir. Bu güvensizlik yüzünden vatana dönmek isteyen birçok insan dönüş için müracaat etmemiştir. Bütün bu olumsuz karar ve uygulamalar, sürgün Ahıska Türklerinin Gürcistan’a olan güvenini zayıflatmıştır. Ahıska Türkleri Sivil Toplum Kuruluşları, AGİT’ten bu uygulamaların kaldırılması ve halkın kendi vatanına dönebilmesi için genel insan hakları çerçevesinde Gürcistan’ı uyarmasını dile getirmişlerdir. (Bizim Ahıska Dergisi, 2010: 52-55).

4.1.6. Ahıskalılar için Gürcistan’da Hükümet Konseyi Kuruldu

1 Mart 2011 tarihinde “Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40’lı yıllarında Gürcistan SSC’nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü, Kurumlar arası Hükümet Konseyi Oluşumunun ve Yönetmenliğinin Onaylanması Hakkında 1 Mart 2011 tarihli ve 111 Sayılı Gürcistan Hükümeti Kararı” almıştır. Bu karar Gürcistan resmi gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. En azından geri göçü organize edecek resmi bir konseyin oluşması ve bu konuda kimlerle çalışılması gerektiğini bu Hükümet kararı ile öğrenilmiş oldu.

Şekil 3: Ahıska Türklerinin geri dönmesi için Hükümet Konseyi kuruldu

**საქართველოს მთავრობის
დადგენილება**

№111   2011 წლის 1 მარტი ქ თბილისი
ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში
საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა
რეპატრაციის უწყებათაშორისი სამთავრობო საბჭოს
შემადგენლობისა და დებულების დამტკიცების შესახებ

შეხვედი I „საქართველოს მთავრობის სტრუქტურის უწყება-
შეხვედბისა და საქმიანობის წესის შესახებ“ საქართველოს კანონის
მე-5 და 29-ე მუხლების შესაბამისად დამტკიცდა:

1. ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს
სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რეპატრაციის უწყებათაშორისი
სამთავრობო საბჭოს შემადგენლობა (დანართი №1).

2. ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს
სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რეპატრაციის უწყებათაშორისი
სამთავრობო საბჭოს დებულება (დანართი №2).

შეხვედი 2. დადგენილება ამოქმედდება შემდგომი განცხადებით.

პრემიერ-მინისტრი

საქართველოს მთავრობის
2011 წლის 1 მარტი
№111
დაწერილია MT

ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს
სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რეპატრაციის
უწყებათაშორისი სამთავრობო საბჭოს შემადგენლობა:

თამარ მარტიანიძე	- საქართველოს იკუბორებული ტერიტორიებში მოვლის იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ღრობილითა მინისტრის პირველი მოადგილე, საბჭოს თავმჯდომარე
ვანო ზაქარაძე	- საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის მინისტრის პირველი მოადგილე
ანდრო ჯიჯია	- საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ადმინისტრაციის უფროსი
ვახტანგ ზედუაძე	- საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის პირველი მოადგილე
სერგი კახაიძე	- საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილე

შედეგ 4. საბჭოს მუშაობის ორგანიზება

1. საბჭოს შემადგენლობის აპკოცებს საქართველოს მოავრის საბჭოს შემადგენლობაში შედის საბჭოს თავჯდომარე და სხვა წევრები.
2. საბჭოს ხდები უფლებამოსილია, თუ მას ესწრება საბჭოს წევრი სახელმწიფო მკერ საბჭოს ხდომის უფლება საბჭოს თავჯდომარე.
3. საბჭოს ხდომების დღის წესრიგს აპკოცებს საბჭოს თავჯდომარე საბჭოს მოთხოვნა წევრს აქვს უფრო მის უფლება.
4. საბჭოს გათვალისწინებულია მოღვაწე წევრების მის და უბრალო უბრალებლობის მისი თანხმობა გავრცობის შესახებ უბრალო გათვალისწინებული თავჯდომარის მის.
5. საბჭოს მოთხოვნა წესი აკრძალვას წავლანაში უბრალო საბჭოს შემადგენლობაში, საბჭოს მოთხოვნა ხდომის მოთხოვნა საბჭოს თავჯდომარის ან საბჭოს წევრის უფრო შესაძლებლობის მოთხოვნის სახელზე.

შედეგ 5. საბჭოს საქმიანობის შეწყვეტა

საბჭოს საქმიანობის შეწყვეტისთან დაკავშირებით გათვალისწინებულია დამატებითი წესი, იღებს საქართველოს მოავრის.

დამატებულია საქართველოს მოავრის 2011 წლის 4 მარტის N111 დამატებულია დანართი N2

ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რესტრუქციის უწყებაში მისი საზოგადოებრივი საბჭოს დაბრუნება

შედეგ 1. ზოგადი დაბრუნების

1. ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რესტრუქციის უწყებაში მისი საზოგადოებრივი საბჭოს (შემდგომში - საბჭო) შექმნილია საქართველოს მოავრის 2011 წლის დამატებულია.
2. ეს დაბრუნება განახლებურებს საბჭოს უფლებამოსილებებს და საქმიანობის წესს.
3. საბჭოს თავის საქმიანობაში ხელშეწყობის საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს საკანონმდებლო ხელშეწყობის და შესაბამისებით, საკანონმდებლო და კანონმდებლობის წარმომადგენელი აქტებისა და ამ დაბრუნებით.
4. საბჭოს შემადგენლობა და დაბრუნება შეკრებილია საქართველოს მოავრის დამატებულია.

თანამდებობა	საბჭოს უფლებამოსილების საბჭოს მდებარეობის მოთხოვნა
ორგანიზაციის	რესტრუქციის საკანონმდებლო საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის მოთხოვნა მოთხოვნა
ორგანიზაციის	საბჭოს უფლებამოსილების და მდებარეობის მინისტრის მოთხოვნა

საბჭოს მუშაობის მინისტრის განხორციელება:

დავით დარჩაბაძის	- საქართველოს პარლამენტის წევრი
ნათია თუმბაქუაშვილი	- საქართველოს პარლამენტის წევრი
გიორგი ბილაშვილი	- საქართველოს სახელმწიფო დამატებულია

შედეგ 2. საბჭოს ფუნქციონირება და მოთხოვნები

- საბჭოს ფუნქციონირება და მოთხოვნები:
- ა) ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რესტრუქციის დამატებულია მოთხოვნა სახელმწიფო უწყებაში და დამატებულია საქმიანობის კონსტიტუციის.
  - ბ) ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რესტრუქციის დამატებულია შესაძლებლობის წინადადება და რეკონსტრუქციის მოთხოვნა.
  - გ) საქართველოს მოავრის მინისტრის რესტრუქციის მოთხოვნის მიზნით მისი შესახებ.

შედეგ 3. საბჭოს უფლებამოსილების

- საბჭოს უფლებამოსილება:
- ა) საქართველოს სახელმწიფო უწყებაში და ორგანიზაციებისგან მოთხოვნის და მოთხოვნის საბჭოს საქმიანობისთვის აკრძალვული მოთხოვნა.
  - ბ) ყოფილი სსრკ-ის მიერ XX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოს სსრ-იდან იძულებით გადასახლებულ პირთა რესტრუქციის დამატებულია შესაძლებლობის წინადადება და რეკონსტრუქციის.
  - გ) საბჭოს კონსტიტუციის შესახებ საკანონმდებლო დამატებულია შექმნის სახელმწიფო უწყება და მოთხოვნის უწყებების.

Türkçe tercümesi.

Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyi Oluşumunun ve Yönetmenliğinin Onaylanması Hakkında 1 Mart 2011 tarihli ve 111 Sayılı Gürcistan Hükümeti Kararı:

1. Madde. Gürcistan Hükümeti Yapısı, Yetkileri ve Faaliyetleri Hakkında Kanunun 3. Ve 29. Maddeleri gereği

1. Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyi oluşumunun (Ek 1);

2. Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyi yönetmenliğinin onaylanması konusunda karar alınmıştır (Ek 2).

3. Madde. Karar yayınlandıktan sonra yürürlüğe girecektir.

Nika Gilauri

Başbakan

1 Mart 2011 tarihli ve 111 Sayılı Gürcistan Hükümeti Kararının 1. Eki Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyinin Oluşumu.

Tamar Martiashvili – Gürcistan'ın İşgal Altındaki Bölgelerinden Zorla Göç

Ettirilen Kişilerin İskanı ve Göçmenler Bakanlığı Müsteşarı, Konsey Başkanı

Jambul Bakuradze – Gürcistan Bölgesel Kalkınma ve Altyapı Bakanlığı Müsteşarı

Andro Gigauri – Gürcistan Adalet Bakanlığı İdaresi Başkanı

Ekaterine Zguladze - Gürcistan İçişleri Bakanlığı Müsteşarı

Sergi Kapanadze – Gürcistan Dışişleri Bakan Yardımcısı

1 Mart 2011 tarihli ve 111 Sayılı Gürcistan Hükümeti Kararının 2. Eki Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyinin Yönetmenliği.

1. Madde: Genel İlkeler:

a) Eski Sovyetler Birliği Tarafından 20. Yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'den Zorunlu Olarak Sürgüne Gönderilen Şahısların Geri Dönüşü Kurumlar arası Hükümet Konseyi (ileride Konsey) Gürcistan Hükümeti 2011 yılının Kararıyla kurulmuştur.

b) İşbu Yönetmenlikte Konseyin yetkileri ve faaliyetleri belirlenmiştir.

c) Konsey Gürcistan Anayasasına, Gürcistan'ın uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerine, mevzuatlarına ve kararlarına bağlı kalarak faaliyetlerini yürütmektedir.

d) Konseyin oluşumu ve yönetmenliği Gürcistan Hükümeti tarafından onaylanmaktadır.

2. Madde: Konseyin Faaliyetleri ve Amaçları:

a) Eski Sovyetler Birliği tarafından 20. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden zorunlu olarak sürgüne gönderilen şahısların geri dönüş sürecinde yer alan devlet kurum ve kuruluşları arasında çalışmalar koordinasyonunun sağlanması;

b) Eski Sovyetler Birliği tarafından 20. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden zorunlu olarak sürgüne gönderilen şahısların geri dönüşü ile ilgili tavsiyelerin ve tekliflerin hazırlanması;

c) Geri dönüş süreci ile ilgili Gürcistan Hükümetine bilgi verilmesi.

2. Madde: Konseyin Yetkileri

a) Gürcistan'ın Bakanlıklarından, devlet kurum ve kuruluşlarından Konseyin faaliyeti için gerekli bilgi talebinde bulunmakta;

b) Eski Sovyetler Birliği tarafından 20. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan SSC'nden zorunlu olarak sürgüne gönderilen şahısların geri dönüşü ile ilgili tavsiyeleri ve teklifleri hazırlamakta

c) Konseyin yetkisinde olan konularda çalışma grupları kurmak ve uzmanları davet etmekte yetkili kılınmıştır.

3. Madde: Konsey Çalışmasının Organize Edilmesi

a) Konseyin oluşumu Gürcistan Hükümeti tarafından onaylanmaktadır. Konseyde Konsey Başkanı ve Konsey üyeleri yer almaktadırlar.

b) Konsey toplantısı üyelerin yarısından fazla katıldığı takdirde geçerli sayılmaktadır. Toplantı Konsey Başkanı tarafından yürütülmektedir.

c) Konsey gündemi Başkan tarafından onaylanmaktadır. Konsey her bir üyesi bir oy hakkına sahiptir.

d) Konsey toplantısında karar oy çoğunluğuyla alınmaktadır. Oylar eşit olarak ikiye bölüdüğü takdirde Başkanın oyu ağırlıklıdır.

e) Konsey yılda bir defa toplanmaktadır. Gerekli olduğu takdirde Konsey Başkanı veya üyelerinin 1/3 talebi üzerine olağanüstü toplantı yapılacaktır.

f) Madde. Konseyin Faaliyetine Son Verilmesi Konseyin faaliyetine son verilmesi ile ilgili karar mevcut mevzuat çerçevesinde Gürcistan Hükümeti tarafından alınmaktadır.

Tamar Kintsurashvili – Gürcistan Ulusal Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı

İrakli Porchkhadze – Reintegrasyon Konularında Gürcistan Devlet Bakanlığı Müsteşarı

İrine Kurdadze – Gürcistan Eğitim ve Bilim Bakan Yardımcısı Konsey çalışmalarına katılmaları rica olunur.

Davit Darchiashvili – Gürcistan Parlamento Üyesi

Chiora Taktakishvili - Gürcistan Parlamento Üyesi

Giorgi Tugushi - Ombutsman

DATÜB (Dünya Ahıska Türkleri) heyeti tarafından başlatılan çalışmalarda Ahıska Türklerinin sorunları rapor halinde ilgili tüm komisyonlara sunulmuştu. Ekim 2010 döneminde Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi İzleme Komitesine verilen raporu

dikkate alan, Raportörler Kastriot İslami (Arnavutluk) ve Michael Aastrup Jensen (Danimarka) Ahıska Türklerinin hassasiyetlerini de dikkate alan bir rapor hazırladılar. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi için hazırlanan 35 sayfalık raporun 28 ve 29'uncu sayfalarında Ahıska Türklerinin geri dönüşü ile alakalı konular 9 maddede sıralandı. Uluslar arası tüm kuruluşlarla görüşüldüğünü ve sivil toplum örgütleri ile ayrıca görüşüldüğünü vurgulayan raporda kanundaki eksikliklerde özellikle vurgulanmış. Geri dönüşün bir an önce başlatılması için gerekli prosedürün oluşturulmasını isteyen Avrupa Konseyi bu konuda Gürcü yetkililere yardımcı olunmasını öneriyor. Rapor, Avrupa Konseyi İzleme Komisyonunca görevlendirilen raportörler Kastriot İslami (Arnavutluk) ve Michael Aastrup Jensen (Danimarka) tarafından kaleme alındı. Raporda; Gürcistan tarafından yükümlülükleri ve taahhütleri onurlandıran bir karar taslağı benimseyen Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi İzleme Komitesi, son izleme raporunda bugün elde kalan yükümlülükleri ve önemli ilerleme onuruna yetkililer tarafından yapılan önemli çabaları olarak karşıladı. Ancak meclis 2008 yılında kabul edilen bu yönde önemli konularda daha fazla ilerleme beklenmesi prosedürünün devamı kararını verilmiş (Özkök, 2011).

4.2. Ahıska Türklerinin Teşkilatları

4.2.1. Vatan Cemiyeti,

Vatan Cemiyeti, Federasyon, Dernek, Dünya Ahıska Türkleri Birliği, Ahıskalılar Vakfı, Ahıskalı Öğrenciler Birliği, gibi örgütler bulunmaktadır (İbrahimoğlu, 2011b).

1990 yılında Uluslararası Vatan Örgütü kurulmuş, 1991 yılında kuruluşu tescil edilmiştir. Ahıska Türklerinin oluşturduğu organizasyonların ilkidir, Merkezi Moskova'da olan örgütün Krasnodar ve Azerbaycan'da temsilcilikleri vardır. Örgütün kurucusu ve yöneticisi Yusuf Sarvarov'un 2003'te ölmesinden sonra kimilerine göre örgütün geleceği belirsizliğe girmiştir. Bu organizasyonların yanında, Özbekistan Taşkent'te "Mesket Türkleri Kültür Merkezi" de mevcuttur (ECMI, 2004: 27-28).

4.2.2. Federasyon

Federasyonun çatısı altında faaliyet gösteren yurt içi ve yurt dışındaki Ahıska derneklerinden Türkiye'de mevcut 12 Ahıska Derneği ile Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği'nin bir araya gelmesiyle 19 Haziran 2004 tarihinde "Uluslararası Ahıska Türk

Dernekleri Federasyonu” kurulmuştur. Merkezi Ankara’da olan Federasyona bağlı dernekler şöyledir:

Federasyon Başkanı : Yunus Zeyrek

Başkan Yardımcısı : İbrahim Agara

Başkan Yardımcısı : Mürefeddin Sakimov –

Genel Sekreter : Mehteber Kadirova

Muhasip : Paşali Seferov

4.2.3. Dernekler

1. Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği

1989 yılında faaliyete başlayan ve genel merkezi Bişkek’te bulunan derneğin Çu, Oş ve Calalabat’ta olmak üzere üç şubesi bulunmaktadır.

Çüy: Dernek Genel Başkanı: Mürefeddin SAKİMOV

Oş: Şube Başkanı: Kemal KARAYEV

Calalabat: Şube Başkanı: Süleyman SARIYEV

2. Ankara Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 2001

Başkan: Dr. Kâzım DURSUN

3. Bursa Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği Şubesi

Kuruluş tarihi: 2001

Başkan: Mevlüt EŞREF

4. Bursa-Gürsu Göçmen Ahıska Türkleri Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği Şubesi

Kuruluş tarihi: 2003

Başkan: Yusuf NURİGİL

5. Bursa-Yıldırım Sürgüne Uğramış Ahıskalıların Haklarını Koruma Merkezi

Kuruluş tarihi: 2008

Başkan: Paşa ALİHAN

6. Bursa-Yıldırım Ahıskalılar Kültür ve Yardımlaşma Derneği

Başkan: Hamit MUZAFFEROĞLU

7. Iğdır Uluslararası Ahıska Türkleri Kültür Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 2000

Başkan: Köşali KALEMKUŞU

8. İstanbul Ahıska Türkleri Eğitim Kültür Ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

Kuruluş tarihi: 2000

Başkan: Dr. Rüstem MÜRSELOĞLU

9. İstanbul Esenler Ahıska Türkleri Eğitim Kültür Ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

Kuruluş tarihi: 2003

Başkan: Fatma AĞALI

10. İzmir Ahıska Türkleri Kültür Ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 2002

Başkan: Dr. İbrahim AGARA

11. Denizli Ahıska Türkleri Kültür Ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 1999

Başkan: Mesut PAŞA

12. Antalya Ahıska Türkleri Kültür Ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 2001

Başkan: Ferman TAYFUR

Federasyon 2007 Ekim ayında Başkan Yunus Zeyrek'in müracaatıyla mahkeme tarafından feshedilmiştir (Kadirova, 2011).

13. İstanbul Ahıskalı Türkler İşbirliği ve Dayanışma Derneği

Kuruluş tarihi: 2006

Başkan: Rasim BAYRAKTAR

4.2.4. İstanbul Ahıskalılar Vakfı

Ahıska Türkleri 05 Haziran 1997'de İstanbul'da toplandı. Bu toplantıya uluslararası Ahıska Türkleri Federasyonu Başkanı Sn. Maksut İzzet, Sn. Prof. Dr. Nevzat Yalcintas ve İhlas Vakfı Genel Müdürü Sn. Mehmet Okyay bey ve Türkiye'deki Ahıska Türkleri Dernek Yöneticileri ve Ahıskalı Vatandaşlar katıldı. Yapılan bu toplantı neticesinde Ahıska Türkleri Federasyonu Başkanı Sn. Maksut İzzet beyin teklifleri doğrultusunda Ahıskalılann insani ve hukuki haklarını aramak amacı ile Ahıskalılar Vakfı kurulması, Başkanlığına İnşaat Mühendisi ve Gazeteci Sn. Mehmet Oğuz beyin getirilmesi toplantıya katılan istirakçilerin oy birliği ile karar verildi. Vakıf; daha sonra 8 Eylül 1997 tarihinde Kurucu Üyelerini ve Gecici Yönetim Kurul Üyelerini seçerek, kuruluş tarihinden günümüze kadar çalışmalarını aksatmadan Ahıskalılann yaranna her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerini sıra maddi ve manevi yardımları ihtiyacı sahiplerine Vakıf amaçlarına uygun olarak ulaştırmaya gayret etmiştir.

4.2.5. DATÜB

Vatana dönüş yolunda onurlu mücadele başlatan ve dünyanın dört bir yanına dağılmış Ahıska Türkleri iki yıl önce kuruluş çalışmaları başlatılan ve Başkent Ankara'da Bakanların, Başbakan ve son olarak Cumhurbaşkanının onayı ile resmen kuruluşu tamamlanan Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) kısa süre içinde önemli mesafe kat ederek büyümeye devam ediyor. Faaliyet alanlarını genişleterek Asya'dan Avrupa'ya oradan da Amerika'ya kadar genişleten DATÜB'e katılımlar sürüyor. Dünya'nın 9 ülkesinde yaşayan Ahıska Türklerinin kurmuş oldukları derneklerin yönetimleri aldıkları kararlarla DATÜB'e katıldılıyorlar.

Kırgız Cumhuriyeti Ahıska Türkleri Derneği Katılımıyla kurulmuştur. Amacı dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın Ahıska Türklerinin milli kültürünü geliştirmek,

Vatanımız Ahıska ile ilgilerini sürdürmelerini sağlamak, kendi aralarında birlik ve beraberliklerini kuvvetlendirmektir. Herkesi halen 9 ayrı ülkede yaşamakta olan halkı bu platformda buluşturmak ve sorunlarına çözüm bulmaya katkıda bulunmaya davet etmektedir (DATÜB, 2011).

Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) 2008 Ekim ayında Ziyatdin Kassanov önderliği altında;

Murafaddin Sakimov (Kırgızistan)

İsmail Molidze (Gürcistan)

Fuad Pepinov (Rusya Federasyonu)

Abbas Hamza (Türkiye)

Salman Mamedov (Kazakistan)

Namig Muradov (Azerbaycan)

Sadır Eybov (Kazakistan)

Nazım Kadirov (Kazakistan)

Roza Osmanova (Kazakistan)

Ahıska Türk Milli Merkezi- (Kazakistan)

Ahıskalı Türkler, toplantıda, ayrıca, DATÜB'un ilk Milli Meclisini oluşturma kararını da aldılar. Bu karara göre, her on bin kişiden bir delege seçilecek. Ancak, istişare toplantısına Türkiye'den katılan Ahıskalı Türk Temsilcilerin teklifi üzerine, ülkelere göre delege dağılımında bazı istisnalar yapılmış. Ahıska Türklerinin ülkelere göre tahmini nüfus dağılımı ve DATÜB'un ilk Milli Meclisi Delege sayısı aşağıdaki gibidir:

1. Kazakistan-14

2. Rusya Federasyonu-9

3. Azerbaycan-9

4. Kırgızistan-5

5. Türkiye-8
6. Özbekistan-3
7. Ukrayna-1
8. ABD-1
9. Gürcistan-1

Bu karara göre, bölgelerinden seçilerek gelecek olan 51 daimi delege, aynı zamanda DATÜB'un Genel Kurulu'nu da oluşturacak. Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin (DATÜB) ilk Milli Meclisi, bölgelerinden seçilerek gelecek olan 51 daimi delege ve DATÜB Genel Başkanı tarafından dışarıdan alınacak olan 4 delegeden, yani toplam 55 delegeden oluşacak (İzzetoğlu, 2011).

SONUÇ

Ahıska meselesinde bugün gelinen nokta, Ahıska Türklerini tatmin etmekten çok uzaktır. Sadece Türk olan ve kimliğini muhafaza etmek isteyen Ahıska Türklerinin, bir yandan savaş esnasında sınır emniyetini temin, bir başka ülke lehine casusluk gibi gerekçelere dayalı olmayan, diğer yandan da gizli bir Gürcü şovenizmi ile desteklenen etnik arındırma amaçlı Stalin'in sürgünü ile 66 yıl önce başlayan "vatansız" kalma süreci bugün en dramatik haliyle devam etmektedir.

Dokuz ayrı ülkeye dağılmış olarak yaşayan ve nüfusları konusunda 550-600 bin arasında tahminler yürütülen Ahıska Türkleri, bir taraftan "vatanlarına dönme mücadelesi" verirken, diğer taraftan kimlikleri konusunda oluşturulan baskı politikalarına dayanmaktadırlar. Bu kadar geniş bir coğrafyada azınlık olarak yaşamak, her iki mücadelenin de en büyük kısmını oluşturmaktadır. Ahıskalıların kendi içlerinde oluşturdukları organizasyonlar bir ülkü birliği oluşması için yeterli olamamıştır. Güçlü bir uluslararası yapılanmaya gidilemediğinden seslerini dünya kamuoyuna duyurmakta güçlük çekmektedirler. Yinede son dönemlerdeki örgütlenmeler umut ışığı oluyor. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Stalin'in acımasız politikalarına kurban olan halklardan durumu hala iyileştirilmeyen, vatanlarına yerleşmelerine tam anlamıyla izin verilmeyen tek halk Ahıska Türkleridir. Örgütlenme olanakları açısından en uygun ülke olan Türkiye de dahi, Ahıska Türklerinin tek bir çatı altında birleşmeleri sağlanamamıştır.

Ahıska Türklerinin güçlü örgütlü yapı içinde mücadele verememelerinin en önemli sebeplerinden birisi de kuşkuşuz, kısıtlı ekonomik-malî imkânlar içinde yaşıyor olmalarıdır. Eski Sovyet coğrafyasındaki bütün ülkelerde millî gelirin düşüklüğü, yaşam koşullarının güçlüğü Ahıska Türklerini de etkileyen bir faktördür. Aynı ülke içinde genel olarak birbirleriyle ilişkili olmakla, dar çevre ilişkilerini güçlü tutmakla birlikte; diğer cumhuriyetlerde yaşayanlarla etkili bir iletişim ve etkileşim imkânı sağlayacak yapılanma için güçleri yeterli değildir. Kaldı ki, yaşadığı ülkelerde bulunan Ahıskalıların ekonomik durumları Türkiye'dekiler ile mukayese edilemeyecek ölçüde sıkıntılıdır.

Günümüzde Ahıska Türklerinin büyük bir kısmı için Ahıska'ya dönüp yerleşebilmek hala en önemli arzu ve ümit olmakla birlikte yıllardan beri sürdürülen mücadeleden kaynaklanan bir yılgınlık, bezginlik bulunduğunu da görmek mümkündür. Öte yandan, özellikle çok güç şartlarda hayatlarını sürdürmekte olan Ahıskalıların tek kurtuluş yolu olarak Türkiye'ye göçü düşündükleri bilinmektedir. Sunu rahatlıkla ifade etmek mümkündür ki, bu gün Türkiye'de bulunan 50-60 bin kişi dışında hayatlarından memnun olan, üzerlerindeki sürgün kırgınlığını atabilen bir başka Ahıska Türkü grubu bulunmamaktadır. Türkiye'nin "iskânlı göç" politikasını sürdürememesi öte yandan iskânsız göçe de sıcak yaklaşmayı ciddi bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Oysaki iskânlı göç politikasının belli sayılarla sürdürülmesi olumlu adım atılmış olurdu. Ama diğer yandan Türkiye'nin Ahıskalı gençlerin Türkiye'de örgenim görmelerine önem vermesi Ahıskalılar arasında olumlu karşılanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin soruna bakışı ise iktidarların konuya yaklaşımına göre değişiklik göstermektedir. 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Dış Türkler Projeksiyonu'nun bir parçası olarak gördüğü Ahıska meselesini ciddi manada ele almışsa da, sonraki dönemde aynı yaklaşımı görmek mümkün olmamıştır.

KAYNAKÇA

- Ahıskalılar Vakfı, “Vakfın Kuruluş ve Amacı”, <http://www.ahiskalilarvakfi.com/sayfa.asp?sayfaID=12>, 25.03.2011.
- AKSU, Ayfer Işık (2010), “Etnik Kışkırtmacıların Boy Hedefi Ahıskalı Türkler”, <http://efrasyap.org/KoseYazilari/YaziDetay.aspx?YaziID=718>, 28.12.2010.
- ARSLAN, Elif (2005), “Vatanlarına Dönemeyen Son Türk Topluluğu: Ahıska Türkleri”, Derleyen: Bekir Günay, *Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s.634.
- ARSLAN, Kıyas (1995), *Ahıska Türkleri*, Ahıska Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Ankara,
- ATMACA, Tayfun (2009), *Sömürülen Topraklarda Sürgünler ve Soykırımlar*, Ankara.
- AVŞAR, Zeki ve TUNÇALP Zafer S (1994), *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*, TBMM Yayını, Ankara.
- AYDINGÜN, Ayşegül (Şubat 1999), “ADeported Nationality: The Ahıska Turks”, *Journal Of International Affairs*, C. III, sayı 4, Ankara.
- AYDINGÜN, Ayşegül (2006), Çiğdem Balım Harding, Matthew Hoover, Igor Kuznetsov and Steve Swerdlov, “Meskhetian Turks An Introduction to their History, Culture and Resettlement Experiences”, Editör: Donal A. Ranard, Center for Applied Linguistic (CAL).
- BADALOV, Cengiz (2004), *Bütün Yönleriyle Ahıska Türkleri*, Gasıp-Ş Yayınları, Çimkent.
- BADDELEY, J. F (1989), *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Şeyh Şamil*, Çev. S. Özden, İstanbul.
- BAYRAKTAR, Rasim (2000), *Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği*, İstanbul.
- BAYRAKTAR, Rasim (Mayıs 2007), *Özlenen Vatan, Çözüm Bekleyen Ahıskalı Türkler*, Ahıska Dosyası Dergisi, sayı 1.

- BEDİRHAN, Yaşar (2000), *Selçuklular ve Kafkasya*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- CONQUEST, Robert (1970), *Russian's Meskhetians A Lost People*, The Time, Çev. E. Özbilgen, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1987.
- CONQUEST, Robert (1974), "Stalins Völker Mord (The Nation Killers), Wien.
- DANİSMENT, İsmail Hamdi (1971), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.3, İstanbul.
- Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜP) (2010), "Hakkımızda", <http://www.datub.eu/index.php/hakkimizda>, 09.04.2011.
- Der Spiegel (1989), "Her Yer Yanıyor", Haziran.
- DOĞAN, İlyas ve HACIOĞLU, Berat Lale, "Ahıska Türklerinin Vatana Dönüşünde Uluslararası Hukuk Bakımından Sorumlulukları", Bizim Ahıska Dergisi, sayı 7.
- European Country of Origin Information Network (ECOIN), "Russian Federation (Meskhetian Turks)", <https://www.ecoi.net/190001::russischefoederation/328796.324130.9335...lk.535825/meskhetian-turks.htm>, 05.03.2011.
- FULLER, Liz (1998), "Caucasus Report: Georgian Repatriation Service Head Interviewed", <http://www.rferl.org/content/article/1342066.html>, 07.01.2011.
- Genel Kurmay Başkanlığı (1993), *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Kafkas Cephesi 3'cü Ordu Harekatı*, C.II, Genkr. Yayınları, Ankara.
- GÖKBEL, Ahmet (2000), *Kıpçak Türkleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- GÖKDEMİR, Ender (1989), *Cenabı Garbi Kafkas Hükümeti*, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- GÜLBEYAZ, Kürşat ve KÖKSAL, Abdurrahman (Haziran 2009), "Kafkaslardan Tanrı Dağlarına Ahıskalıların Göçü", Editörler: Coşkun Recai, CAN Ahmet Vecdi ve ŞANLI Cevdet, 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, s.344.
- Haberler (2010), *Ahıska Türkleri Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansında*, Bizim Ahıska Dergisi, sayı 20, Ankara.

- İBRAHİMOĞLU, Mikail (2009a), “Ahıskalıların Büyük Sürgünü”,
<http://www.ahiska.net/tarih/ahiskalilarin-buyuk-surgunu>, 05.10.2010.
- İBRAHİMOĞLU, Mikail (2010), “Çağrı-En Kısa Zamanda Toplanalım”,
<http://www.ahiska.net/ahiska-federasyonlari/tag>, 12.02.2011.
- İBRAHİMOĞLU, Mikail (2010b), “Krasnodar Olayları”,
<http://www.ahiska.net/tarih/krasnodar-olaylari#ixzz1H5HYQ24v>, 29.01.2011.
- İZZATOV, Muhammed, (Ocak 1994), “Ahıska Türklerinin Çilesi”, Türkiye Gazetesi.
- İZZATOĞLU, Muhammet (2011), “Yol Verin, Ahıskalı Türkler Geliyor...(2)”,
<http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=News&file=article&%20sid=266>, 27.04.2011.
- İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği (İATKDD) (2010), “Ahıska Türklerinin Amerika’ya Göçünün Nedenleri”,
http://www.ahiskalim.org/index.php?option=com_content&view=article&id=65:%20bdli-mrs-sahbandarova-turkiyeden-cevap, 12.02.2011.
- KADİROVA, Mehteber (2004), “Federasyonumuz ve Deneklerimiz”,
<http://www.ahiska.org.tr/yazi.php?goster=145>, 8.04.2011.
- KALKAN, Mustafa (2007), *Ahıska Türklerinin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri*, Ahıska Dosyası, sayı 1.
- KALKAN, Mustafa (Ocak 1996), *Türk-Moğol Kavimleri Arasında Tatarlar ve Menşei Meselesi*, Türk Kültür Dergisi, sayı 393.
- KANBOLATİ Hasan (2009), “Ahıska Türklerinin Gürcistan’a Dönüş Süreci Aksıyor”,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/11423891.asp>, 24.04.2011.
- KARAL, Enver Ziya (1988), *Osmanlı Tarihi*, 3.B., C. VIII, Ankara.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1955), *1855 Kars Zaferi*, Kars Tanıtma Derneği Yayınları, İstanbul.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1976), *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1953), *Kars Tarihi*, Isıl Matbaası, İstanbul.
- KUMEKOV, Bolat (2002), “Kıpçak Hanlığı”, Çev. Aydos ŞALBAYEV, *Türkler 2*, Yeni Türkiye Yayını, Ankara.
- KURAT, Akdes Nimet (1987), *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, T.T.K., Ankara.
- KURBANOV, İskender, “Fergana Katliemi”,
<http://www.ahiskalilarvakfi.com/sayfa.asp?sayfaID=9>, 03.01.2011.
- KÜTÜKÇÜ, M. A. (2005), *Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 13.
- KÜTÜKÇÜ, M.A. (Haziran 2010), “Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu”, 8. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, s.823.
- MECİDOĞLU, İbrahim (Nisan 1990), “Moskova’nın Orta Asya’daki Oyunu”, Yeni Düşünce Dergisi.
- MERÇİL, Erdoğan (2003), *Gürcistan Tarihi (Eski Çağlarda 1232 Yılına Kadar)*, Gürcüce’den Çev. M.F.Brosset, Çev. H.D. Andresyan, Ankara.
- Milliyet, “Özbekler Saldırdı”, 24 Şubat 1990.
- MİMİNOSUİLİ, Otar (1990), *Gürcistan’da Etnografik Yolculuk*, Çev. H. Özkan, İstanbul.
- MUHTAROĞLU, Vilayet (Aralık 1993), *Bir Türk Boyunun Yürekler Yakan Göç Destanı*, Türk Yurdu Dergisi, C.13, sayı 87.
- MÜRSELOĞLU, Rüstem (Kasım 2002), *Krasnodar Notları*, Ahıska Dergisi.
- MÜRSELOĞLU, Rüstem (2007), “Gürcistan Kanunu Ahıska Türklerine Hangi Hakları Tanıyor?”,
<http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=%20News&file=article&sid=100>, 26.04.2011.

- MEŞEDİHASANLI, Ramiz (2010), “Ahıska Türk-Amerşkan Kùltür Merkezinin Faaliyetleri”, http://www.ahiskalilarvakfi.com/haber_detay.asp?haberID=77, 16.03.2011.
- OKÇU, Yahya (1949), *Türk-Rus Mücadelesi Tarihi*, Ankara.
- ÖZEL, Haşim (Ekim 2008), *Kıpçak-Oğuz Mücadelesi*, Eğitim Dergisi, sayı 20.
- ÖZEL, Haşim (2007), “Ahıska Türkleri Tarihi”, <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/51-17/295-ahiska-turkleri-tarihi.html>, 21.12.2011.
- ÖZKOŞAR, Burhan (2010), ”Kırgızistan’da Tipi Esti, Dünyadaki Ahıskalılar Üşüdü”, http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=Kose_Yazilari&file=yazdir&sid=58, 25.02.2011.
- ÖZKOŞAR, Burhan (2011), “Ahıskalıların Sorunu Avrupa Konseyi’nde”, <http://www.ahiska.net/burhan-ozkosar/ahiskalilarin-sorunu-avrupa-konseyi-nde>, 30.04.2011.
- PAZARCI, Aydın (2010), “Bişkek Olayları Türk Şirketlerini de Vurdu: Fatura 7 Milyon Dolar”, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=975069&title=biskek-olaylari-turk-sirketlerini-de-vurdu-fatura-7-milyon-dolar>, 05.02.2011.
- SAFRAN, Mustafa (2002), “Kuman/Kıpçak”, *Türkler-2, Yani Türkiye Yayınları*, Ankara.
- SARGIN, Hakan (2006), *Ahıska Türkleri İle İlgili Politikaların Stratejik Boyutu*, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SARI, Yaşar (Ekim 2010), “Kırgızistan’da İktidarın El Değişirmesi: Akayev ve Bakiyev’in Düşüşü”, <http://www.usakgundem.com/ftp/article/83.pdf>, 03.10.2010.
- SEFEROV, Rehman ve AKIŞ, Ayhan (2008), *Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış*, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 24.
- SSERVEROV, Yunus (1990), *Ben Ahıskalı Bir Türküm*, Soyuz Yayınevi, Moskova.

- SEZGİN, Mahmut Niyazi ve AĞACAN, Kamil (2003), *Dünden Bugüne Ahıska Türkleri Sorunu*, ASAM Yayınları, Ankara.
- SULİYEV, Tefik (Haziran 2005), *Gürcistan, Ahıska Türkleri ve Avrupa Konseyi*, Bizim Ahıska Dergisi, sayı 3.
- TAŞDEMİR, Tekin (2005), *Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- TOKER, Yalçın (1992), *Büyük Uyanış*, Toker Yayınları, İstanbul.
- TELLİOĞLU, İbrahim (Bahar 2007), *Doğu Karadeniz Bölgesinin Türk Yurdu Haline Gelmesi Hakkında Bir Değerlendirme*, Türkoloji Araştırmaları.
- VEYSELOĞLU, Ali Paşa (1999), *Ahıska Türkleri'nin Dramı*, Ocak Yayınları, Ankara.
- YALÇINKAYA Alaeddin (2006), *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğünden Küresel Kördüğüne*, Lalezar Yayınları, Ankara.
- YUSUBOV, Arif (2002), "Ahıska (Mesket)Türkleri: İki Kere Sürgün Edilen Halk", Türkler, Çev. Ekin KESKİN, C.XVIII, Ankara.
- YÜZBEY, İrade (Spring 2008), "Ahıskalı Türkler ve Kültürleri", *Turkish Studies International Periodical Fort ha Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/7 Fall.
- Zaman, "Mesketler Fergana Katliamını Andı", 5 Haziran 1990.
- ZEYREK, Yunus (2001), *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*, Pozitif Matbaacılık, Ankara.
- ZEYREK, Yunus, "Ahıska ve Ahıska Türkleri", <http://www.ahıska.org.tr/tarihi.php>, 29.11.2010.
- ZEYREK, Yunus (2010), *Sürgünün 66. Yılında Ahıska ve Ahıska Türkleri*, Bizim Ahıska Dergisi, sayı 20.
- Yuridiçeskaya Gazeta, s.1, Moskova 1991, Çev. Orhan URAVELLİ.

WIMBUSH, S. Enders ve WIXMAN, Ronald (Ağustos 1975), *The Meskehetian Turks: A New Voice in Soviet Central Asia*, Canadian Slavonic Papers Vol. XVII, 293, Çev. E. Özbilgen, *Sovyet Orta Asyasında Yeni Bir Seda: Mesketiya Türkeleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 1987.

КАЛИШЕВСКИЙ, Михаил, (2009), “Турки-месхетинцы: Из одного изгнания в другое (часть II)”, <http://www.fergananews.com/article.php?id=6281>, 10.10.2011.

ТОРИЯ, Лаша, (2005), “Территориальная целостность Грузии – предпосылка для возвращения депортированного населения”, <http://www.apsny.ge/analytics/1134177109.php>, 14.10.2010.

Центр Азия, (2005), “Турки-месхетинцы переезжают в США”, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1090804440>, 20.02.2011.

<http://www.ahiska.org.tr/yazi.php?goster=122>, 09.11.2010.

EKLER

Ek 1

DEVLET SAVUNMA KOMİTESİ

K A R A R I

Tamamen gizli

Moskova, Kremlin 31 Temmuz 1944

Sayı: 6279

Gürcistan SSC devlet sınırını korumak üzere gereken şartların sağlanması için Devlet Savunma Komitesi, aşağıdaki kararları almıştır: 1. Gürcistan SSC'nin sınır şeridi olan Ahıska, Adigen, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka rayonlarıyla Acaristan Özerk SSC'den Türk, Kürt, Hemşin olmak üzere toplam 86.000 kişiden meydana gelen 16.700 hanelik nüfustan, 40.000'i Kazakistan SSC'ye, 30.000'i Özbekistan SSC'ye ve 16.000'i de Kırgızistan'a tahliye (sürülüp boşaltma) edilsin.

Tahliye, SSCB Halk İçişleri Komiserliğince gerçekleştirilsin. SSCB Halk İçişleri Komiserliği (*Yoldaş Beriya*), tahliye işini 1944 yılı Kasım ayında gerçekleştirsin.

2. Gürcistan SSC sınırı bölgesinden tahliye edilen göçmenlere bütün değerli şahsî eşyalarını, paralarını, ev eşyalarını, giyecek, ayakkabı, kap kacak, mobilya vb. ile aile başına azami 1000 kg olmak şartıyla yiyecek almalarına izin verilsin.

3. Sınır şeridinden tahliye edilen göçmenlerin kendileriyle beraberlerinde almayacakları tarım ürünlerinin, ev hayvanlarının, tarım aletlerinin, diğer gayrimenkullerin teslim alınması için SSCB Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği, SSCB Halk Tedarik Komiserliği, Gürcistan SSC Halk Toprak Mahsulleri Komiserliği ve Halk Maliye Komiserliğinin iştirakiyle Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurası Başkan Yardımcısının Başkanlığında (*Yoldaş Khoştariya*) komisyon kurulsun.

Adı geçen komisyon, tahliye edenlerin bırakacakları mal ve diğer eşyaların tamamını teslim alacak, bıraktıkları tarım ürünleri, hububat, kümes hayvanları, ev hayvanları ve meyve bahçeleri karşılığında göçmenlere her hane için ayrı olmak üzere takas makbuzu verecektir. Makbuzda bahçelerin tahmini değeri gösterilecektir.

Teslim alma işleri şöyle yapılacaktır: Atları SSCB Halk Tarım Komiserliği; diğer hayvanları ve kuşları SSCB Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği; tarım ürünleri ve hububatı SSCB Halk Tedarik Komiserliği makamları; geri kalan bütün emlakî ve meyve bahçelerini ise Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurasının kararıyla mahallî makamlar teslim alacaklardır.

4. Kazakistan SSC (*Skvortsov ve Undasınov Yoldaşlar*), Kırgızistan SSC (*Vagov ve Kulatov Yoldaşlar*), Özbekistan SSC (*Yusufov ve Abdurrahmanov Yoldaşlar*), Komünist Partileri Merkez Komiteleri ve Halk Komiserleri Şuralarını adı geçen cumhuriyetlerin Halk İçişleri Komiserlikleri ile beraber gelecek göçmenlerin kabulü, ikameti ve devamlı iskân ve istihdamları ile ilgili gerekli tedbirleri alacaklardır. Ayrıca:

- a) Gelecek göçmenleri kolhozlara yerleştirmek üzere, kolхозlarda gereken meskenlerin hazırlanması, gerekirse tamiri ve kış şartlarına göre hazırlanması;
- b) Göçmenlerin ve eşyalarının demiryolu istasyonundan yerleştirileceği mıntıkaya taşınması için gerekli araçların hazır bulundurulması;
- c) Gelen göçmenlere ev etrafında küçük toprak ile gereken ufak tefek aletler verilmesi sağlanacaktır.

Bu hazırlık işleri 1 Kasım 1944 tarihine kadar tamamlanacaktır.

5. Göçmenlerin Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan SSC'ye taşınmaları için Halk Nakliye Komiserliği (*Yoldaş Kaganoviç*) gereken katarları temin etmek ve SSCB Halk İçişleri Komiserliğinin emri üzerine istasyonlara zamanında sevk etmekle görevlendirilsin. Göçmenlerin cumhuriyet sınırları içinde taşınması Gürcistan SSC Halk Komiserleri Şurası'nın isteği ile gerçekleştirilsin.

6. Özel tahliyeye tâbi tutulan göçmenlerin yollarda yaşelerini temin etmek üzere SSCB Halk Ticaret Komiserliği görevlendirilsin. SSCB Devlet Plânlama Komitesi, talep üzerine SSCB Halk Ticaret Komiserliğine gıda maddeleri ödeneği tahsis etsin. Böylece özel tahliyeye tâbi tutulan nüfusun yolculuk yaşesi temin edilsin.

7. Göçmen halka yollarda ve iskân mahallinde sağlık hizmetleri verilmesi için SSCB Halk Sağlığı Komiserliği (*Yoldaş Miteryov*) görevlendirilsin.

8. Göçmenlere ellerindeki mübadele makbuzları karşılığında kendilerinden teslim alınmış ev hayvanları yerine verilmek üzere SSCB Halk Ziraat Komiserliği (*Yoldaş Andreyev*), Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği (*Yoldaş Smirnov*) ve Halk Tedarik Komiserliği (*Yoldaş Subbotin*); Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan Halk Komiserleri Kurullarıyla beraber görevlendirilsin.

a) 1 Mayıs 1945 tarihine kadar sığır, manda, koyun, keçi ve kümes hayvanları;

b) 1 Nisan 1945'e kadar buğday, arpa ve diğer besinler;

c) 1 Ocak 1946'ya kadar göçmenlerin iskân edildikleri kolhozlara (*çiftliklere*) atlar.

Bunlar şahsî makbuzlarda yer alan miktar ve vasıflarda teslim edilecektir.

9. SSCB Ziraat Bankası (*Yoldaş Kravtsov*), Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a gelen göçmenlere yerleşmek için hane başına yedişer bin ruble, yedi yıl vadeli kredi versin.

10. İşbu kararın birinci paragrafı gereğince göçmenler, çiftçiler olarak 1945 yılında para vergilerinden, devlete verilen aynı vergilerden ve resimlerden muaf tutulsun. Önceki yerlerinde bırakmış oldukları bahçe ve bağların bedelleri SSCB Halk Ziraat Komiserliği ve Gürcistan SSC Hükûmeti'nin tesbit edeceği fiyatlar üzerinden kendilerine ödensin.

11. Gürcistan Halk Komiserleri Şurasına, adları birinci paragrafta geçen sınır ilçelerine toplam nüfusları azami 32.000 kişi olmak kaydıyla Gürcistan SSC'nin toprak sıkıntısı bulunan diğer bölgelerinden yedi bin haneyi iskân etme müsaadesi verilsin. Bunların adı geçen bölgeye iskânı, gerek yekpare çiftlik (kolhozlar), gerekse münferit haneler olarak gerçekleştirilsin. Sınır şeridindeki iskân yerleri Halk İçişleri Komiserliği Sınır Kuvvetleri Gürcistan Bölge Komutanlığı ile mutabakat halinde tespit edilsin.

12. Gürcistan SSC'nin toprak sıkıntısı çeken bölgelerinden söz konusu sınır bölgesine iskân edilecek halkın geçim ve yerleşme meselelerini halletmek için Gürcistan Hükûmeti'ne şunlar müsaade edilsin:

a) Sınır bölgelerinde yeniden kurulan kolhozlara, buralardan tahliye edilmiş olan nüfusa ait kamu ve ferdi yapıları tamamen karşılıksız olarak devretmek, eski halktan geriye kalan tarım aletlerini beş yıl vadeli kredi şeklinde yeni getirilen hanelere teslim etmek;

- b) Bölgeye iskân edilen çiftçilere sınır bölgesi için uygun görülmüş miktarlarda arsalar dağıtmak;
- c) Buradan tahliye edilmiş nüfustan kalan kamu ve hususî bahçe ve bağları yedi yıl vadeli kredi şeklinde yeni gelenlere devretmek;
- ç) Bu bölgeye iskân edilen nüfusu 1945 yılında her türlü vergilerden muaf tutmak;
- d) İskân edilenlere Gürcistan Hükûmeti imkân ve fonları çerçevesinde ev hayvanları vermek;
- e) Boşaltılan bölgeye yeni iskân edilecekleri parasız nakletmek. Taşınma masrafları Gürcistan Hükûmeti'ne özel olarak ayrılmış paralarla karşılanacaktır.
- f) Yeni getirilecek nüfusun iskânını buralardaki nüfusun tahliyesi bittikten hemen sonra kasım ayında başlatmak ve üç ay içinde tamamlamak.

13. SSCB Halk Maliye Komiserliği (*Yoldaş Zverev*):

- a) Özel tahliyeye tâbi nüfusun sürgünü, taşınmaları ve Orta Asya'da yerleştirilmeleri için SSCB Halk İçişleri Komiserliği'ne 30.000.000 ruble ve ayrıca boşaltılan sınır bölgesindeki kolhozlara getirilecek yeni hanelerin iskânı için de Gürcistan Halk Komiserleri Şurasına 4.000.000 ruble tahsis edilsin.
- b) SSCB Halk Ziraat Komiserliği, Halk Tedarik Komiserliği ve Halk Et ve Süt Sanayi Komiserliği ile beraber Gürcistan SSC'den tahliye edilen nüfusa ev ve kümes hayvanları ile bırakıp gittikleri diğer mal varlığı, gıda, emlak ve aletlerin bedellerini ödemek için SSCB Halk Komiserleri Kurulu'na teklif getirsin ve adı geçen Komiserliklerin tahliye işleri için yaptıkları

14. Glavneftsnab (*Petrol Ofisi, Yoldaş Şirokov*): Ekim, kasım aylarında özel tahliye işlemlerinin gerçekleştirilmesi için SSCB Halk İçişleri Komiserliği'ne 750 ton, Kazakistan Hükûmeti'ne 75 ton, Kırgızistan Hükûmeti'ne 35 ton, Özbekistan Hükûmeti'ne 70 ton ve Gürcistan Hükûmeti'ne de 100 ton fon dışı benzin tahsis etmekle görevlendirilsin.

Devlet Savunma Komitesi Başkanı

İ. STALİN (Uravelli, 1991).

Devlet Savunma Komitesi Başkanı

Yoldaş İ.V. STALİN'e

SSCB Halk Komiserleri Kurulu Başkanı

Yoldaş V.M.Molotov'a

Birlik Komünist Partisi Merkez Komitesi

Yoldaş G.M. Malenkov'a

Devlet Savunma Komitesinin kararları gereğince SSCB Halk İçişleri Komiserliği, Türklerin, Kürtlerin ve Hemşinlilerin Gürcistan SSC sınır bölgesinden tahliye işlemleri tamamlanmıştır.

Türkiye'nin sınıra yakın kısmındaki nüfusla akrabalık bağları bulunan söz konusu halkın önemli bir çoğunluğu kaçakçılık yapmakta olup muhaceret eğilimi gösteriyor ve Türkiye istihbarat makamları için casus angaje etme ve çete grupları oluşturma kaynağı teşkil ediyordu.

Tahliye işlemlerine hazırlık tedbirleri bu yılın 20 Eylül gününden 15 Kasım gününe kadar alınmıştır. Nitekim tahliyeye tâbi tutulan kişilerin sınırı geçmesini önlemek için Türkiye ile devlet sınırimızın korunma ve gözetimi azami şekilde takviye edilerek kuvvetlendirilmiştir. Adigen, Aspinza, Ahıska, Ahılkelek ve Bogdanovka rayonlarında tahliye işlemleri 15-18 Kasım; Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nde ise 25-26 Kasım günlerinde gerçekleştirilmiştir.

Toplam 91.095 kişi tahliye edilmiştir. Tahliye edilenleri taşıyan katarlar hareket hâlinde olup Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'daki yeni iskân yerlerine doğru yol almaktadırlar. Tahliye işlemleri düzenli ve olaysız bir şekilde tamamlanmıştır. Adı geçen sınır rayonlarına Gürcistan'ın toprak sıkıntısı çekilen bölgelerinden 7.000 köylü

hanesi iskân edilecektir. Ayrıca SSCB Halk İşleri Komiserliği, Gürcistan SSC ile Türkiye sınırındaki bölgede hudut güvenliğini artırmak için özel tedbirler almaktadır.

SSCB Halk İşleri Komiseri

Lavrentin BERİYA

Ek 3

Geri Dönüş Yasası:

Eski Sovyetler Birliği tarafından XX. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti'nden zorla sürülen (başka yerlere yerleştirilen) kişilerin geri dönüşü hakkında

G Ü R C Ü S T A N K A N U N U

Madde 1. Kanunun Amacı

İşbu Kanunun amacı eski Sovyetler Birliği tarafından XX. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti'nden zorla sürülen (başka yerlere yerleştirilen) kişilerin ve onların sonraki nesillerinin Gürcistan topraklarına geri dönebilmeleri için gerekli hukuki dayanakları ve mekanizmaları oluşturmaktır. İşbu kanunla tanzim edilen geriye dönüş sistemi tarihi hak ve adaletin yerine getirilmesine ve onurlu, şerefli ve istekli geri dönüş prensiplerine dayanmakta olup; aşama aşama gerçekleştirilebilen geri dönüşü kapsamaktadır.

Madde 2. Terminoloji ve Açıklamalar

İşbu kanunun amaçları için kullanılan terminoloji aşağıdaki anlamları taşımaktadır:

A) Zorla sürülen kişi – 31 Temmuz 1944 tarihli ve 6279 Nolu Sovyetler Birliği Devlet Savunma Komitesi tarafından alınan karara istinaden XX. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan Sovyet Cumhuriyeti'nden Sovyetler Birliği'nin başka Cumhuriyetlerine zorla yerleştirilen kişi.

B) Statüsünü Arayan Kişi – İşbu kanunla tespit edilen kurallara uygun şekilde Geri Dönüşçü statüsünü isteyip, bunu almak için kayıt edilen kişi.

C) Geri Dönüşçü – İşbu kanunla tespit edilen kurallara uygun şekilde Geri Dönüşçü statüsünü elde edebilen kişi.

Ç) Temsilcilik - Yurtdışında faaliyet gösteren Gürcistan Diplomatik Kuruluşu veya yetkili başka bir kurum veya kuruluş.

D) Temsilci – Yurtdışında Geri Dönüş sürecini koordine eden ve kontrol eden yetkili kişi.

E) Bakanlık – Göçmenlik ve Nüfus Yerleştirme Bakanlığı.

Madde 3. Geriye Dönüşçü Statüsünü Alabilmek İçin Gerekli Beyanda Bulunma Hakkına Sahip Olan Kişiler.

İşbu Kanunla tespit edilen kurala göre Geriye Dönüşçü Statüsünü Alabilmek İçin Gerekli Olan Beyanda Bulunma Hakkına Sahip Olan Kişiler; zorla sürülen (başka yerlere yerleştirilen) kişiler ve onların sonraki nesilleridir.

1. Yukarıda (1. alt madde) bahsedilen kişilerin eşlerine ve reşit olmayan çocuklarına işbu kanunla tespit edilen kurala göre Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli beyanda bulunma hakkı; ancak bu maddenin 1. alt maddesinde bahsedilen kişilerce Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli başvuruda bulunduktan ve kabul edildikten sonra doğar.

Madde 4. Geriye Dönüşçü Statüsünü Alabilmek İçin Gerekli Beyanname Hakkında

1. İşbu kanunun 3. maddesinde bahsi geçen kişiler Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli beyannameleri aşağıdaki şekilde sunmalıdırlar:

A) Kişi sürekli Gürcistan'da oturmakta ise (resmi dayanak olmalı) – Beyannamesini Bakanlığa sunar;

B) Kişi sürekli yurtdışında oturmakta ise (resmi dayanak olmalı) – sürekli oturduğu ve vatandaşı olduğu ülkenin resmi Temsilciliğine Beyannamesini sunar;

C) Eğer kişinin sürekli oturduğu ve vatandaşı olduğu (resmi dayanak olmalı) ülkesinde böyle bir resmi temsilcilik yoksa, kişi, Beyannamesini bulunan en yakın Temsilciliğe sunar;

2. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli Beyannameyle beraber aşağıdaki evrakların da muhakkak bulunması gerekmektedir:

A) Zoraki sürüldüğüne dair resmi bir Evrak (Evraklar)

B) Sürekli oturduğu ve vatandaşı olduğu ülkesinde o ülkenin kanunlarına uygun olan geçerli evraklar: kimlik belgesi; ikametgâh belgesi; gayri menkul tapusu.

- C) Doğum Belgesi;
- Ç) İkametgâh Belgesi;
- D) Sabıka Kaydı;
- E) Medeni Hali ve/veya akrabalık ilişkileri yansıtılan evraklar (Evlilik Cüzdanı ve/veya Boşanma belgesi; çocuğun doğum belgesi)
- F) Sağlık durumu hakkındaki bilgiler ve/veya evraklar.
- G) Özgeçmişi (kişi hakkında mümkün olduğunca çok bilgi içermeli; bildiği yabancı dilleri, sahip olduğu gayri menkulleri yazılması şart)
- H) İşbu kanunun 3. Madde, 2. Alt Maddesinde öngörülen durumlarda; topraklarından zoraki sürülen kişinin veya onun sonraki nesillerinin Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli beyannamesi; ayrıca işbu kanunun 3. maddesinin 1. Alt Maddesinde bahsedilen kişinin eşi ve reşit olmayan çocukların Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli beyanda bulunmaları için rızası.(rızasını gösteren belge/evrak)
- İ) Malvarlığı ve Maddi durumu hakkındaki bilgiler /evraklar
- 3 . Kişi hakkındaki kapsamlı ve detaylı bilgiler Başvuruda bulunan kişi Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için gerekli Beyannamesinin yanında istediği takdirde başka evrakları da sunabilir onun Geriye Dönüş sürecinde; ayrıca uyum ve entegrasyon sürecinde çok yardımcı olabilirler.
- 4 Bu Maddede; 2. ve 3. Alt Maddelerde bahsedilen belgeler Gürcüce sunulmalıdır. Eğer bu evraklar başka bir dilde tanzim edilmişse gerekli resmi şekilde Noter Tasdikli Gürcüce Tercümeleri yapılmalı ve evraklarla beraber sunulmalıdır.
- 5 Bu Maddenin 2. ve 3. Alt Maddelerinde bahsedilen evraklar Gürcüce tercüme edildikten ve resmen noterde tasdik edildikten sonra sunulur ve eğer başvuru sahibi isterse tercüme ekine evrakların aslını değil de fotokopilerini ekleyebilir. İstenilen evraklar ya Başvurunun yapıldığı ülkenin, ya Kişinin sürekli ikamet ettiği ülkenin yada vatandaşı olduğu ülkenin geçerli resmi/ Noter tasdikli olarak hazırlanmalıdır.
- 6 Eğer bu Maddenin 2. Alt Maddesinde öngörülen her hangi bir evrakın elde edilmesi imkânsızsa; başvuru sahibi kişi bunun gerçek nedenlerini göstermeli, ispatlayabilmeli ve bunu yaparken doğru ve saygıdeğer sebepleri

sunabilmelidir. Kısaca bulunamayan evrakın kişinin kendi dışındaki sebeplerden dolayı elde edilemediğini ispatlayabilmelidir.

- 7 Geriye Dönüşçü Statüsünü alabilmek için gerekli beyanname bu kanuna uygun şekilde düzenlenmiş olmalı ve en geç 1 Ocak 2009 tarihinden erken sunulmalıdır.

Madde 5. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için yapılan başvurunun tescili

1. İşbu kanunun 4. Maddesine göre düzenlenmiş ve sunulmuş olan Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için hazırlanan beyannameler genellikle tescil edilmektedir ve ona göre tescil kayıt numarası verilmektedir.
2. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için yapılan beyannameler ve yanında ekte sunulan tüm gerekli evraklar dikkatle incelenmektedir; kontrol sonucunda herhangi kusur veya eksiklik ortaya çıkmazsa beyan eden kişi Geriye Dönüşçü statüsünü arayan kişi olarak tescil ve kayıt edilecektir.
3. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için hazırlanan beyannamelerde ve/veya yanında ekinde sunulan evraklarda her hangi kusur veya eksiklik ortaya çıkarsa; Bakanlık veya Temsilcilik bu konu hakkında başvuru sahibini haberdar eder ve kusurlu veya eksik durumu düzeltebilmesi için ilgili kişiye 3 aylık de süre verir.
4. Eğer beyan eden kişi üç ay içerisinde; ancak en geç 1 Ocak 2009 tarihine kadar, bu kanunun 4. maddesinde öngörülen başvuruyu eksiksiz ve kusursuz olarak teslim edemezse; daha önceden sunulan evraklar başvurana geri iade edilecektir.
5. İşbu kanunla öngörülen üç aylık vadenin kaçırılması durumunda; başvuru sahibi yeniden var olan kusurlu veya eksik durumu düzeltebilmesi için yeni beyanda bulunabilir, ancak bu süreç işbu kanunun 4. maddesine uygun şekilde ve en geç 1 Ocak 2009 tarihinden önce yapılmalıdır.

Madde 6. Geriye Dönüşçü Statüsünü Arayan Kişilerin Beyannamelerinin İncelenmesi

1. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için beyanda bulunan kişilerin başvuruları ve yanındaki tüm gerekli belgeleri ilgili Temsilcilik Bakanlığa

ulaştırır ve teslim eder; burada başvurular tüm verilerin bulunduğu kayıt sisteminde tescil edilir.

2. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için başvuruda bulunan kişilerce yapılan başvuruların incelenmesi 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren başlanacaktır.

3. Bakanlık, Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için yapılan tüm başvuruları teker teker inceleyip değerlendirmektedir; aynı zamanda aile birliğini de göz önünde bulundurarak aynı aileye ait üyelerin başvurularını eşzamanlı incelemektedir.

4. Bakanlık tüm evrakları tescil ve kayıt eder ve bundan sonra Gürcistan İçişleri Bakanlığı'na gönderir; bazen gerektiği takdirde evraklar diğer kurum ve kuruluşlara da gönderilmektedir; ve bu kurumlar da kişiye Geriye Dönüşçü statüsünü verip vermemek konusunda kesin ve gerçekçi gerekçelerle ve kanıtlarla beraber ve kendi yetkileri çerçevesinde, kendi fikirlerini beyan ederler.

Madde 7, Geriye Dönüşçü statüsünü isteyen kişilerin başvuruları incelenirken yapılan ek süreç ve prosedürler.

1. Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için yapılan başvuruları inceleme ve değerlendirme konusunda Gürcistan Hükümeti ek talepleri sunma ve ek şartları ortaya koyma hakkına sahiptir.
2. Geriye Dönüşçü statüsünü verip vermeme konusunu doğru bir şekilde çözmek amacıyla başvuru sahibiyle sohbet etme, karşılıklı konuşma talebi doğabilir; ayrıca değişik testlerden geçirilme şartı ortaya çıkabilir; tüm bu konular sivil entegrasyon konularıyla ilgili olmaktadır.
3. Geriye Dönüşçü statüsü verilirken Gürcü kültürü hakkında bilgi sahibi olmak ve Gürcüce konuşabilmek kesin avantaj ve ilk tercih nedenidir.
4. Eğer Geriye Dönüşçü statüsünü almak için yapılan başvuru ve ek evrakları incelenirken veya bu maddede öngörülen ek süreç ve prosedürler sırasında başvuran kişi tarafından bilerek yalan yanlış bilgiler sunma olayı ortaya çıkarsa; adı geçen kişinin başvurusu artık incelenmeyecek ve değerlendirilmeyecektir.

5. Geriye Dönüşçü statüsünü almak isteyen kişilerin başvuruları değerlendirilirken işbu kanunla öngörülen süreç ve prosedürlerin üzerinde Gürcistan genel yönetim ve idare yasası geçerli değildir.

Madde 8. Geriye Dönüşçü Statüsünü Vermek

1. İlgili kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgilerin talep edilmesi ve onların iyice incelenmesinden sonra; ayrıca bu kanunun 7. maddesine dayanarak belli süreç ve prosedürlerin genel sonuçlarına bakılarak; Bakanlık adı geçen kişiye Geriye Dönüşçü statüsünü vermek veya vermemek konusunda gerekli kararı alıp bildirmektedir. Verilen bu karara dayanarak Gürcistan Göçmenler ve Nüfus Yerleştirme Bakanlığı uygun bir Emirname yazmaktadır. Dolayısıyla bu Emirname olumlu veya olumsuz bir cevap içermektedir.
2. Gürcistan Göçmenler ve Nüfus Yerleştirme Bakanlığı tarafından bu maddenin 1. Alt Maddesinde bahsedilen Emirnamenin yazıldıktan itibaren 20 gün içerisinde Geriye Dönüşçü statüsünü arayan kişiye gönderilerek alınan bu olumlu veya olumsuz karar bildirilecektir.
3. Geriye Dönüşçü statüsünü verme konusunda ki evet veya hayır cevabı verilme konusunda idare-yasal akit hakkında Gürcistan genel idare yasasının 177. madde ve 178. maddesinin 3. bölüm geçerli değildir.
4. Geriye Dönüşçü statüsü verildiği takdirde başvuru sahibine aylık süre içerisinde bu kararı tasdik eden uygun bir belge teslim edilecektir.

Madde 9. Geriye Dönüşçü Statüsüne Dayanarak Gürcistan Vatandaşlığını Elde Etmek.

1. Geriye Dönüşçü statüsü, bu statüyü alan kişiye Gürcistan Vatandaşlığı alma hakkını vermektedir. Vatandaşlık, Gürcistan Kurumsal Yasası'nın 27. Maddesinde öngörüldüğü şekilde verilecektir.
2. Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonraki 6 ay içerisinde Geriye Dönüşçü statüsünü alan kişi Bakanlığa Geriye Dönüşçü olmadan önce vatandaşı olduğu ülkesinin vatandaşlığından vazgeçtiğine dair bir resmi belge sunmalıdır.

3. Geriye Dönüşçü; Gürcistan Vatandaşlığı ile ilgili şart ve talepleri Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonraki 1 sene içerisinde yerine getirmelidir.

Madde 10. Geriye Dönüşçü statüsünü durdurmak ve iptal etmek

1. Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonra ilgili kişi tarafından herhangi bir suç işlendiğinde hukuki mercilerce onu aklayacak veya olayı ortadan kaldıracak bir karar çıkana dek, Geriye Dönüşçü statüsü durdurulacaktır.
2. Ayrıca Geriye Dönüşçü statüsü aşağıdaki durumlarda durdurulabilir:
  - A) Kişinin kendi isteği veya başvurusu üzerine;
  - B) Kendisi tarafından Gürcistan veya başka bir ülkenin vatandaşlığının alınması durumunda;
  - C) Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonra eskiden vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığından 6 ay içerisinde vazgeçmediği takdirde; veya Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonraki 1 sene içerisinde Gürcistan Vatandaşlığı alma konusundaki talep ve şartları yerine getirmediği durumda.
  - D) Geriye Dönüşçü statüsünü aldıktan sonra bu statüyü vermek için engel olarak kabul edilen her hangi bir kusurlu durum ortaya çıkarsa;
  - E) Eğer, Geriye Dönüşçü olduktan sonra kişinin bilerek ve isteyerek sırf Geriye Dönüşçü statüsünü alabilmek için yalan, eksik veya yanlış bilgileri sunduğu ortaya çıkarsa.
  - F) Kişiye karşı onu aklayacak değil de onu suçlu sayan bir hukuki karar resmen yürürlüğe girdiğinde.
  - G) Kişi mahkeme tarafından kayıp veya vefat eden olarak ilan edildiği durumlarda;
  - H) Vefat ettiği durumda;
3. Geriye Dönüşçü statüsünün durdurulması ve iptal edilmesi hakkındaki karar Bakanlık tarafından verilmektedir.

Madde 11. İşbu Kanunun yürürlüğe girmesi konusunda yapılması gerekenler:

1 Ocak 2010 tarihine kadar Gürcistan Hükümeti 'Geriye Dönüşçü statüsünün sahibi olan kişilere kolaylaştırılmış yollarla Gürcistan Vatandaşlığının verilmesi hakkında' karar vermeli ve bu karar projesinin hazırlanması da Gürcistan Adalet Bakanlığı tarafından sağlanmalıdır.

2. 1 Ocak 2008 tarihine kadar Gürcistan Hükümeti tarafından bu kanunun amaçları için gerekli Mali ve Finans durumu bilgilerini yansıtan evrak formunun hazırlanması sağlanmalıdır.

3.1 Ocak 2008 tarihine kadar Gürcistan Hükümeti tarafından bu kanunun amaçları için gerekli sağlık durumu bilgilerini yansıtan evrak formunun hazırlanmasını sağlanmalıdır.

4. 1 Ocak 2008 tarihine kadar Gürcistan Göçmenler ve Nüfus Yerleştirme Bakanlığı tarafından Geriye Dönüşçü statüsü alımlarla ilgili beyannameleri ve başvuruları organize eden bir bütün veriler altyapısı hazırlanmalıdır ve ilgili tüm süreçlerin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Madde 12 Kanunun yürürlüğe girmesi

1. İşbu Kanunun 1-10. Maddeleri ve 11. Maddesinin 1. alt maddesinin haricinde kalan kısımları yayınlar yayınlanmaz yürürlüğe girmektedir.
2. İşbu Kanun 1-10. Maddeleri ve 11. Maddesinin 1. alt maddesi ancak 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

Gürcistan Cumhurbaşkanı

Miheil Saakaşvili

(İmza ve Mühür)

Tiflis

11 Temmuz 2007

ÖZGEÇMİŞ

26 Ocak 1986 yılında Kırgızistan Cumhuriyeti, Celalabat ili, Suzak ilçesinin Bağış köyünde doğdu. 1991-2000 Liseyi, 2000-2002 Meslek Yüksek Okulu, 2002-2007 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfına bağlı İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Lisans eğitimini tamamladı. 2009'dan itibaren Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim dalın, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans öğrenimini tamamlamaktadır.